

EUROOPA KOHTU OTSUS (suurkoda)

28. juuni 2005 *

Sisukord

I — Õiguslik raamistik	I - 5495
Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon	I - 5495
Määrus nr 17	I - 5495
Suunised	I - 5497
Koostööteatis	I - 5498
II — Vaidluse aluseks olevad asjaolud	I - 5499
III — Hagid Esimese Astme Kohtus ja vaidlustatud kohtuotsused	I - 5508
IV — Apellatsioonkaebuste esitajate nõuded	I - 5512
V — Väited vaidlustatud kohtuotsuste tühistamiseks	I - 5517
VI — Apellatsioonkaebused	I - 5525
A — Menetlust puudutavad väited	I - 5525
1. Väide, mis puudutab Esimese Astme Kohtu kodukorra artikli 68 lõike 1 rikkumist, kuna see kohus jättis rahuldamata Henss/Isoplus kontserni taotluse uurimistoimingute raames ära kuulata teatavad tunnistajad	I - 5525
2. ABB väide, mis puudutab Esimese Astme Kohtu kodukorra artikli 44 lõike 1 punkti c ja artikli 48 lõike 2 rikkumist, kuna see kohus jättis läbi vaatamata repliigile lisatud õigusliku arvamuse	I - 5531

* Kohtumenetluse keeled: taani, saksa ja inglise.

- B — Põhiküsimusega seonduvad väited, mis puudutavad rikkumise süüksarvamist . . . I - 5537
1. Väide, mis puudutab asutamislepingu artikli 85 lõike 1 rikkumist, kuna teatavad ettevõtjad loeti Henss/Isoplus kontserni liikmeks ja rikkumine arvati süüks sellele kontsernile kui „ettevõtjale” selle sätte tähenduses I - 5538
 2. Väited, mis puudutavad asutamislepingu artikli 85 lõike 1 rikkumist, kuna Henss/Isoplus kontsernile ja Bruggile arvati süüks konkurentsinoormide rikkumine osalemise tõttu konkurentsivastase eesmärgiga koosolekul I - 5545
- C — Põhiküsimusega seonduvad väited, mis puudutavad trahvisummade kindlaksmääramist I - 5551
1. Väited, mis puudutavad õiguspärase ootuse kaitse ja tagasiulatava jõu puudumise põhimõtete rikkumist, kuna suuniseid kohaldati käesolevas asjas käsitletud rikkumistele I - 5551
 - a) Väited, mis puudutavad õiguspärase ootuse kaitse põhimõtte rikkumist I - 5552
 - b) Väited, mis puudutavad tagasiulatava jõu puudumise põhimõtte rikkumist I - 5563
 2. Väited, mis puudutavad suunistes sisalduva või vaidlusaluses otsuses kohaldatud trahvisummade arvutamise meetodi seaduslikkust I - 5572
 - a) Väited, mis puudutavad määruse nr 17 artikli 15 lõike 2 rikkumist, kuna vaidlusaluses otsuses kasutati trahvisummade määramisel suunistes sätestatud meetodit I - 5573
 - b) Väited, mis puudutavad proportsionaalsuse ja võrdse kohtlemise põhimõtete rikkumist, kuna vaidlusaluses otsuses kasutati trahvisummade määramisel suunistes sätestatud meetodit I - 5591
- I - 5489

c) Henss/Isoplus kontserni väited, mis puudutavad kaitseõiguse rikkumist raskendavate asjaolude hindamisel	I - 5605
d) LR A/S väide, mis puudutab kergendavate asjaolude arvestamata jätmist	I - 5608
e) Henss/Isoplus kontserni ja LR A/S väited, mis puudutavad haldusmenetluse käigus toimunud nende koostöö arvestamata jätmist või ebapiisavat arvestamist	I - 5611
D — Väited, mis puudutavad õigust olla ära kuulatud ja põhjendamiskohustust	I - 5622
1. Väited, mis puudutavad õigust olla ära kuulatud	I - 5622
2. Väited, mis puudutavad põhjendamiskohustuse rikkumist trahvi arutamisel	I - 5630
VII — Kohtukulud	I - 5635

Liidetud kohtuasjades C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P – C-208/02 P ja C-213/02 P,

mille esemeks on EÜ kohtu põhikirja artikli 49 alusel esitatud apellatsioonkaebused, mis esitati esimeses kohtuasjas 17. mail 2002, teises kohtuasjas 29. mail 2002, neljas järgmises kohtuasjas 3. juunil 2002 ja viimases kohtuasjas 5. juunil 2002,

Dansk Rørindustri A/S, asukoht Fredericia (Taani), esindajad: *advokat* K. Dyekjær-Hansen ja *advokat* K. Høegh, (C-189/02 P),

Isoplus Fernwärmetechnik Vertriebsgesellschaft mbH, asukoht Rosenheim (Saksamaa),

Isoplus Fernwärmetechnik Gesellschaft mbH, asukoht Hohenberg (Austria),

Isoplus Fernwärmetechnik GmbH, asukoht Sondershausen (Saksamaa),

esindaja: *Rechtsanwalt* P. Krömer, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis (C-202/02 P),

KE KELIT Kunststoffwerk GmbH, asukoht Linz (Austria), esindaja: *Rechtsanwalt* W. Löbl, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis (C-205/02 P),

LR af 1998 A/S, varem Løgstør Rør A/S, asukoht Løgstør (Taani), esindajad: *advokat* D. Waelbroeck ja *advokat* H. Peytz (C-206/02 P),

Brugg Rohrsysteme GmbH, asukoht Wunstorf (Saksamaa), esindajad: *Rechtsanwalt* T. Jestaedt, *Rechtsanwalt* H.-C. Salger ja *Rechtsanwalt* M. Sura, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis (C-207/02 P),

LR af 1998 (Deutschland) GmbH, varem Løgstør Rør (Deutschland) GmbH, asukoht Fulda (Saksamaa), esindaja: *Rechtsanwalt* H.-J. Hellmann, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis (C-208/02 P),

ABB Asea Brown Boveri Ltd, asukoht Zürich (Šveits), esindajad: *Rechtsanwalt*

A. Weitbrecht, *Rechtsanwalt* J. Ruiz Calzado ja *Rechtsanwalt* M. Bay, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis (C-213/02 P),

hagejad,

teised menetlusosalised:

Euroopa Ühenduste Komisjon, esindajad: W. Mölls, P. Oliver ja H. Støvlbæk, keda abistasid *Rechtsanwalt* A. Böhlke (C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P ja C-208/02 P) ja R. Thompson, QC, (C-206/02 P ja C-213/02 P), kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis,

kostja Esimese Astme Kohtus,

HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH & Co. KG,

HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH Verwaltungsgesellschaft,

esindaja: *Rechtsanwalt* P. Krömer, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis (C-202/02 P),

hagejad Esimese Astme Kohtus,

EUROOPA KOHUS (suurkoda),

koosseisus: president V. Skouris, kodade esimehed P. Jann, C. W. A. Timmermans (ettekandja) ja R. Silva de Lapuerta ning kohtunikud C. Gulmann, R. Schintgen, N. Colneric, S. von Bahr ja J. N. Cunha Rodrigues,

kohtujurist: A. Tizzano,

kohtusekretär: kohtusekretäri asetäitja H. von Holstein ja vanemametnik M.-F. Contet,

arvestades kirjalikus menetluses ja 16. märtsi 2004. aasta kohtuistungil esitatut,

olles 8. juuli 2004. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

1 Käesolevad apellatsioonkaebused esitasid ettevõtjad Dansk Rørindustri A/S (edaspidi „Dansk Rørindustri”) (C-189/02 P), Isoplus Fernwärmetechnik Vertriebsgesellschaft mbH, Isoplus Fernwärmetechnik Gesellschaft mbH ja Isoplus Fernwär-

mettechnik GmbH (edaspidi koos „Henss/Isoplus kontsern”) (C-202/02 P), KE KELIT Kunststoffwerk GmbH (edaspidi „KE KELIT”) (C-205/02 P), LR af 1998 A/S, varem Løgstør Rør A/S, (edaspidi „LR A/S”) (C-206/02 P), Brugg Rohrsysteme GmbH (edaspidi „Brugg”) (C-207/02 P), LR af 1998 (Deutschland) GmbH, varem Løgstør Rør (Deutschland) GmbH, (edaspidi „LR GmbH”) (C-208/02 P) ja ABB Asea Brown Boveri Ltd (edaspidi „ABB”) (C-213/02 P).

- 2 Oma apellatsioonkaebustega taotlesid need ettevõtjad, et tühistataks Euroopa Ühenduste Esimese Astme Kohtu 20. märtsi 2002. aasta otsused, mis neid puudutavad, st vastavalt otsused kohtuasjades T-21/99: Dansk Rørindustri v. komisjon (EKL 2002, lk II-1681), T-9/99: HFB jt v. komisjon (EKL 2002, lk II-1487), T-17/99: KE KELIT v. komisjon (EKL 2002, lk II-1647), T-23/99: LR AF 1998 v. komisjon (EKL 2002, lk II-1705), T-15/99: Brugg Rohrsysteme v. komisjon (EKL 2002, lk II-1613), T-16/99: Løgstør Rør v. komisjon (EKL 2002, lk II-1633) ja T-31/99: ABB Asea Brown Boveri v. komisjon (EKL 2002, lk II-1881) (edaspidi viide ühele neist kohtuotsustest näiteks „vaidlustatud kohtuotsus Dansk Rørindustri v. komisjon” ja viide kõigile kohtuotsustele koos „vaidlustatud kohtuotsused”).

- 3 Vaidlustatud kohtuotsustega vähendas Esimese Astme Kohus eelkõige trahvi, mille komisjon määras ABB-le 21. oktoobri 1998. aasta otsusega 1999/60/EÜ, mis puudutas EÜ artikli 85 kohaldamismenetlust (IV/35.691/E-4 — eelisoleeritud torud) (EÜT 1999, L 24, lk 1; edaspidi „vaidlusalune otsus”), ja jättis selle otsuse peale esitatud tühistamishagi põhilises osas rahuldamata.

I — Õiguslik raamistik

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon

- 4 Roomas 4. novembril 1950 allkirjastatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „EIÕK”) artikli 7, pealkirjaga „Karistamine seaduse alusel”, lõikes 1 on sätestatud:

„Kedagi ei või tunnistada süüdi kuriteos — teos või tegevusetuses, mis selle toimepanemise ajal kehtinud siseriikliku või rahvusvahelise õiguse järgi ei olnud kuritegu. Samuti ei või kohaldada raskemat karistust kui kuriteo toimepanemise ajal ettenähtu.”

Määrus nr 17

- 5 Nõukogu 6. veebruari 1962. aasta määruse nr 17 esimene määrus asutamislepingu artiklite 85 ja 86 rakendamise kohta (EÜT 1962, 13, lk 204, ELT eriväljaanne 08/01, lk 3) artiklis 15 on sätestatud:

„1. Komisjon võib otsusega määrata ettevõtjatele või ettevõtjate ühendustele trahvi 100-5 000 arvestusühikut, kui need tahtlikult või hooletusest:

[...]

- b) annavad ebaõiget informatsiooni vastuses nõudele, mis on esitatud vastavalt artikli 11 lõigetele 3 või 5 või artiklile 12, või ei esita informatsiooni tähtaja jooksul, mis on määratud artikli 11 lõike 5 alusel tehtud otsuses;

[...]

2. Komisjon võib otsusega määrata ettevõtjatele või ettevõtjate ühendustele trahvi 1 000-1 000 000 arvestusühikut või sellest suurema summa ulatuses, mis ei ületa 10 % iga rikkumises osalenud ettevõtte eelneva aasta käibest, kui need tahtlikult või hooletusest:

- a) rikuvad EMÜ asutamislepingu artikli 85 lõiget 1 või artiklit 86 ;[...]

[...]

Trahvisummat määrates võetakse arvesse nii rikkumise raskusastet kui ka kestust.”

Suunised

- 6 Komisjoni teatise „Suunised määruse nr 17 artikli 15 lõike 2 ja ESTÜ asutamislepingu artikli 65 lõike 5 kohaselt määratavate trahvide arvutamise meetodi kohta”, avaldatud Euroopa Ühenduste Teatajas 14. jaanuaril 1998 (EÜT C 9, lk 3; edaspidi „suunised”), preambulis on sätestatud:

„[...] [S]uunistes kirjeldatud põhimõtted peaksid tagama komisjoni otsuste läbipaistvuse ja erapooletuse nii ettevõtjate kui ka Euroopa Ühenduste Kohtu silmis, samas säilitades kaalutusõiguse, mis asjakohaste õigusaktide alusel on komisjonile antud trahvide määramiseks 10% piires kogukäibest. Seda kaalutusõigust tuleb siiski kasutada ühtse ja mittediskrimineeriva poliitika kohaselt, mis on kooskõlas konkurentsieskirjade rikkumise eest karistamise eesmärkidega.

Trahvisumma kindlaksmääramise uus meetod põhineb järgmistel eeskirjadel, kusjuures lähtutakse põhisummast, mida suurendatakse raskendavate või vähendatakse kergendavate asjaolude arvessevõtmiseks.”

Koostööteatis

- 7 Komisjon määratles trahvide määramatajätmist või vähendamist kartellide puhul käsitlevas teatises, mis avaldati Euroopa Ühenduste Teatajas 18. juulil 1996 (EÜT C 207, lk 4; edaspidi „koostööteatis”) [siin ja edaspidi on koostööteatist tsiteeritud mitteametlikus tõlkes] ja mille eelnõu oli Euroopa Ühenduste Teatajas avaldatud 19. detsembril 1995 (EÜT C 341, lk 13; edaspidi „koostööteatise eelnõu”), millistel tingimustel võib komisjoni poolt kartelli suhtes läbiviidava uurimise käigus temaga koostööd tegevaid ettevõtjaid neil muidu tasumisele tulevast trahvist vabastada või selle summat vähendada vastavalt selle teatise peatüki A punktile 3.

- 8 Koostööteatise peatüki A punktis 5 on sätestatud:

„Ettevõtja koostöö komisjoniga on vaid üks asjaolu, mida komisjon trahvisumma kindlaksmääramisel arvesse võtab. [...]”

- 9 Sama teatise menetlust puudutava peatüki E punktis 3 on sätestatud:

„[...] Komisjon on teadlik asjaolust, et käesolev teatis loob õiguspärase ootuse, millele ettevõtjad hakkavad tuginema, kui nad soovivad komisjoni kartellist teavitada”.

II — Vaidluse aluseks olevad asjaolud

- 10 Esimese Astme Kohtusse esitatud hagiavalduste aluseks olevad asjaolud, nagu neid vaidlustatud kohtuotsustes esitati, võib käesoleva kohtuotsuse tarvis kokku võtta järgmiselt.
- 11 Hagejad on kaugküttesektoris tegutsevad ettevõtjad. Nad toodavad ja turustavad eelisoleeritud torusid selle sektori tarvis.
- 12 Pärast Rootsi ettevõtja Powerpipe AB (edaspidi „Powerpipe”) kaebust 18. jaanuaril 1995 teostasid komisjon ja asjaomaste liikmesriikide konkurentsiametite esindajad 28. juunil 1995 määruse nr 17 artikli 14 alusel uurimised kümnes kaugküttesektoris tegutsevas ettevõtjas või ühenduses, sh hagejates ja teatavates hagejatele kuuluvates ettevõtetes.

- 13 Komisjon taotles määruse nr 17 artikli 11 alusel enamikult vaidlusaluste asjaoludega seotud ettevõtjatele informatsiooni.
- 14 Komisjon saatis hagejatele ja teistele puudutatud ettevõtjatele 20. märtsil 1997 vastuväiteteatise kooskõlas komisjoni 25. juuli 1963. aasta määruse nr 99/63/EMÜ nõukogu määruse nr 17 artikli 19 lõigetes 1 ja 2 ettenähtud ärakuulamiste kohta (EÜT 1963, 127, lk 2268) artikli 2 lõikega 1.
- 15 Asjaomaste ettevõtjate ärakuulamine toimus 24.–25. novembril 1997.
- 16 Komisjon võttis 21. oktoobril 1998 vastu vaidlusaluse otsuse, milles tuvastas erinevate ettevõtjate ja eelkõige mõningate hagejate osalemise mitmetes kokkulepetes ja kooskõlastatud tegevustes EÜ asutamislepingu artikli 85 lõike 1 (nüüd EÜ artikli 81 lõige 1) tähenduses (edaspidi „kartell”).
- 17 Selle otsuse kohaselt sõlmiti 1990. aasta lõpus nelja Taani kaugküttetorude tootja vahel kokkulepe üldise koostöö põhimõtte kohta nende siseriiklikul turul. See kokkulepe viis kokku ABB Taani tütarettevõtja ABB IC Møller A/S, Dansk Rørindustri (tuntud ka nime Starpipe all), LR A/S ja Tarco Energi A/S (edaspidi „Tarco” ja neli äriühingut koos „Taani tootjad”).

- 18 Üks esimesi meetmeid oli kooskõlastada hinnatõus nii Taani turul kui ka eksporditurgudel. Taani turu jagamiseks kehtestas asjaomaste ettevõtjate müügi-juhtidest koosnev kontaktgrupp kvoodid ning seejärel kohaldas ja kontrollis neid.
- 19 Selle sama otsuse sõnul asusid kaks Saksa tootjat Henss/Isoplus kontsern ja Pan-Isovit GmbH (hilisem Lögstör Rör (Deutschland) GmbH ja veelgi hilisem LR GmbH) alates 1991. aasta sügisest Taani tootjate regulaarsetest koosolekutest osa võtma. Nende koosolekute raames toimusid läbirääkimised Saksamaa turu jagamisest. Need läbirääkimised lõppesid 1993. aasta augustis kokkulepetega, milles kinnitati iga osaleva ettevõtja müügikvoodid.
- 20 Vaidlustatud otsuse kohaselt sõlmiti 1994. aastal kõigi nende tootjate vahel kokkulepe, milles kehtestati kvoodid tervele Euroopa turule. Sellel ühenduse mõõtmetega kartellil oli kaks taset. Kartellis osalevate ettevõtjate direktoritest ja peadirektoritest koosnev juhtide klubi jagas kvoodid ettevõtjate vahel nii tervel turul kui ka üksikutel siseriiklikel turgudel, eelkõige Taani, Saksamaa, Itaalia, Madalmaade, Austria, Soome ja Rootsi turul. Osadel siseriiklikel turgudel loodi kontaktgrupp, kuhu kuulusid kohalikud müügijuhid, kelle ülesandeks oli hallata kokkuleppeid projekte jagades ja pakkumismenetlustes pakkumiste tegemist kooskõlastades.
- 21 Saksamaa turu osas mainitakse vaidlusaluses otsuses, et kuue peamise Euroopa tootja ABB, Dansk Rørindustri, Henss/Isoplus kontserni, LR A/S, LR GmbH ja Tarco

ning Bruggi 18. augusti 1994. aasta koosoleku järel korraldati Saksamaa kontaktgrupi esimene koosolek 7. oktoobril 1994. Selle grupi koosolekud jätkusid pikalt ka pärast komisjoni uurimist 1995. aasta juuni lõpus, kuigi neid korraldati sellest hetkest alates väljaspool Euroopa Liitu Zürichis (Šveits). Zürichis jätkusid koosolekud kuni 25. märtsini 1996 ehk paar päeva pärast seda, kui mõned nendest ettevõtjatest olid komisjoni saadetud informatsiooninõuded kätte saanud.

- 22 Vaidlustatud otsus märgib kartelli ühe osana ära eelkõige kooskõlastatud meetmete vastuvõtmise ja rakendamise, mille eesmärk oli kõrvaldada ainus suurem kartellis mitteosalev ettevõtja Powerpipe. Komisjon selgitab, et mõned kartellis osalejad olid värvanud selle ettevõtja „võtmetöötajaid” ja olid Powerpipe’ile mõista andnud, et ta peaks Saksamaa turult lahkuma.
- 23 Kui Powerpipe’iga oli 1995. aasta märtsis sõlmitud leping suure Saksa projekti teostamiseks, korraldati Düsseldorfis (Saksamaa) koosolek, millel osalesid seitse 18. augustil 1994 kokku saanud ettevõtjat. Sellel koosolekul otsustati kehtestada kollektiivne boikott Powerpipe’i klientidele ja tarnijatele. Hiljem viidi see boikott ellu.
- 24 Vaidlusaluses otsuses tõi komisjon välja põhjused, miks nii Taani tootjate 1990. aasta lõpul sõlmitud otsesest turgude jagamise kokkulepet kui ka alates 1991. aasta oktoobrist sõlmitud kokkuleppeid võib tervikuna lugeda asutamislepingu artikli 85 lõike 1 alusel keelatud kokkuleppeks.

- 25 Lisaks rõhutab komisjon, et Taani kartell ja ühenduse mõõtmetega kartell kujutasid üksnes sama Taanis asutatud kartelli, millel oli aga algusest peale pikaajalisem eesmärk laiendada osalejate kontrolli tervele ühisturule. Komisjoni sõnul on tootjatevahelisel jätkuval kokkuleppel arvestatav mõju liikmesriikidevahelisele kaubandusele.
- 26 Vaidlustatud kohtuotsustes märkis Esimese Astme Kohus, et vaidlust ei ole selles, et vaidlusaluses otsuses arutati trahvisumma suunistes toodud meetodi alusel, nagu tuleneb eelkõige vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktidest 222 ja 275.
- 27 Muu hulgas ei ole vaidlust ka selles, et vaidlusaluses otsuses puudub igasugune viide suunistele, et ettevõtjaid ei teavitatud haldusmenetluse käigus, et neile kohaldatakse suunistes sätestatud meetodit, ja et puudus viide suunistele vastuväiteteatises ja neile ei viidatud ka ettevõtjate ärakuulamise käigus.
- 28 Tuleb samuti märkida, et komisjon vähendas koostööteatise alusel kõigi vaidlusalusest otsusest puudutatud ettevõtjate, v.a Henss/Isoplus kontserni trahvi. See protsendi näol tehtud vähendus põhimõtteliselt tasumisele kuuluvast trahvisummast anti vastutasuks nende koostöö eest haldusmenetluse käigus. Koostöö seisnes selles, et nad loobusid rikkumiste olulisi osasid vaidlustamast või aitasid erineval määral kaasa rikkumiste tõendite tuvastamisele.

29 Vaidlusaluses otsuses on järgmised sätted:

„Artikkel 1

ABB [...], Brugg [...], Dansk Rørindustri [...], Henss/Isoplus kontsern, [KE KELIT], Oy KWH Tech AB, Løgstør Rør A/S, Pan-Isovit GmbH, Sigma Technologie di rivestimento Srl ja Tarco [...] rikkusid asutamislepingu artikli 85 lõiget 1, osaledes põhjendavas osas märgitud viisil ja ulatuses mitmes kokkuleppes ja kooskõlastatud tegevuses, mis said alguse 1990. aasta novembris või detsembris nelja Taani ettevõtja vahel ja mida laiendati hiljem teistele siseriiklikelè turgudele, millega liitusid Pan-Isovit ja Henss/Isoplus ja mis viis 1994. aasta lõpus tervet ühisturgu hõlmava kartelli tekkeni.

Rikkumise kestus oli järgmine:

— ABB, Dansk Rør[industri], Løgstør, Pan-Isovit [...]: umbes 1990. aasta novembrist-detsembrist alates kuni vähemalt 1996. aasta märtsi või aprillini,

— Henss/Isoplus [kontsern]: umbes 1991. aasta oktoobrist kuni sama kuupäevani,

- Brugg: umbes 1994. aasta augustist kuni sama kuupäevani,

- [KE KELIT]: umbes 1995. aasta jaanuarist kuni sama kuupäevani,

[...]

Kartelli peamisteks joonteks olid:

- tootjate vahel erinevate siseriiklike turgude ja hiljem terve Euroopa turu jagamine kvootide süsteemi alusel,

- siseriiklike turgude määramine teatavatele tootjatele ja teiste tootjate turult lahkumise korraldamine,

- toote- ja iga projekti hinna kindlaksmääramine,

- projektide andmine selleks kindlaksmääratud tootjatele ja pakkumismenetluste manipuleerimine, eesmärgiga tagada, et asjaomased lepingud sõlmitaks nende tootjatega,

- kaitsmaks kartelli ainsa sinna mittekuuluva olulise ettevõtja Powerpipe [...] konkurentsi eest, kooskõlastatud meetmete vastuvõtmine ja rakendamine, mille eesmärk oli tema kaubandustegevuse piiramine, tema äriasjade hea kulgemise takistamine või lihtsalt ja ainult tema kõrvaldamine turult.

[...]

Artikkel 3

Artiklis 1 nimetatud ettevõtjatele määratakse tolles artiklis sedastatud rikkumise tõttu järgmised trahvid:

a) ABB-ile [...] 70 000 000 eküüd trahvi;

b) Brugg'ile [...] 925 000 eküüd trahvi;

c) Dansk Rørindustriile [...] 1 475 000 eküüd trahvi;

d) Henss/Isoplus kontsernile 4 950 000 eküüd trahvi,

mille maksmise eest vastutavad solidaarselt järgmised ettevõtjad:

— HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH & Co. KG,

— HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH Verwaltungsgesellschaft,

— Isoplus Fernwärmetechnik Vertriebsgesellschaft mbH (varem Dipl.-Kfm Walter Henss GmbH Rosenheim),

— Isoplus Fernwärmetechnik GmbH, Sondershausen,

— Isoplus Fernwärmetechnik Ges.mbH — stille Gesellschaft,

— Isoplus Fernwärmetechnik Ges.mbH, Hohenberg;

e) [KE KELIT-ile] 360 000 eküüd trahvi;

[...]

g) Løgstør Rør A/S-ile 8 900 000 eküüd trahvi;

h) Pan-Isovit GmbH-le 1 500 000 eküüd trahvi;

[...]”

III — Hagid Esimese Astme Kohtus ja vaidlustatud kohtuotsused

30 Kümnest vaidlusaluse otsusega karistatud ettevõtjast kaheksa esitasid Esimese Astme Kohtu kantseleisse hagiavaldused, milles taotlesid vaidlustatud otsuse

täielikku või osalist tühistamist ja teise võimalusena neile määratud trahvi tühistamist või selle summa vähendamist; seitse nendest ettevõtjatest esitasid käesoleva apellatsioonkaebuse.

31 Vaidlustatud kohtuotsuses Dansk Rørindustri v. komisjon otsustas Esimese Astme Kohus:

- tühistada vaidlustatud otsuse artikkel 1 osas, milles väideti, et Dansk Rørindustri osales süüks pandud rikkumises ajavahemikus 1994. aasta aprillist augustini;

- jätta hagi ülejäänud osas rahuldamata;

- mõista kohtukulud ja 90% komisjoni kohtukuludest välja Dansk Rørindustriilt.

- jätta 10% komisjoni kohtukuludest tema enda kanda.

32 Vaidlustatud kohtuotsuses HFB jt v. komisjon otsustas Esimese Astme Kohus:

- tühistada vaidlusaluse otsuse artikli 3 punkt d ja artikli 5 punkt d, mis puudutas HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH & Co. KG ja HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH Verwaltungsgesellschaft;

- jätta hagi ülejäänud osas rahuldamata;

- mõista selle kontserni kohtukulud, sh ajutiste meetmete kohaldamise menetlusega seonduvad kohtukulud, ja 80% komisjoni kohtukuludest, sh ajutiste meetmete kohaldamise menetlusega seonduvad kulud, välja selle kontserni moodustanud äriühingutelt;

- mõista 20% kohtukuludest, sh ajutiste meetmete kohaldamise menetlusega seonduvad kulud, välja komisjonilt.

33 Vaidlustatud kohtuotsustes KE KELIT v. komisjon, LR AF 1998 v. komisjon, Brugg Rohrsysteme v. komisjon ja Lögstör Rör v. komisjon otsustas Esimese Astme Kohus:

- jätta hagrid rahuldamata;

— mõista kohtukulud välja vastavatelt hagejatelt.

34 Vaidlustatud kohtuotsuses ABB Asea Brown Boveri v. komisjon otsustas Esimese Astme Kohus:

— vähendada vaidlusaluse otsuse artiklis 3 ABB-le määratud trahvi 65 miljoni euroni;

— jätta hagi ülejäänud osas rahuldamata;

— jätta hageja enda ja 90% komisjoni kohtukuludest hageja kanda;

— mõista 10% kohtukuludest välja komisjonilt.

IV — Apellatsioonkaebuste esitajate nõuded

35 Dansk Rørindustri palub Euroopa Kohtul:

- vähendada vaidlusaluse otsusega talle määratud trahvi summat;

- teise võimalusena tühistada vaidlustatud kohtuotsus Dansk Rørindustri v. komisjon ja saata asi tagasi Esimese Astme Kohtusse, et viimane teeks uue otsuse trahvisumma kohta;

- mõista kohtukulud, mida hageja kandis nii Esimese Astme Kohtus kui ka Euroopa Kohtus, välja komisjonilt.

36 Henss/Isoplus kontsern palub Euroopa Kohtul:

- tühistada vaidlustatud kohtuotsus HFB jt v. komisjon, välja arvatud resolutiivosa esimene punkt, ja vaidlusalune otsus;

- teise võimalusena tühistada see vaidlustatud kohtuotsus, välja arvatud resolutiivosa esimene punkt, ja saata asi tagasi Esimese Astme Kohtusse, et viimane viiks menetluse lõpule ja teeks uue kohtuotsuse;

- kolmanda võimalusena tühistada vaidlustatud kohtuotsuse resolutiivosa teine punkt ja vähendada vaidlusaluse otsusega selle grupi äriühingutele määratud trahvi summat;

- mõista kohtukulud, mida need äriühingud kandsid nii Esimese Astme Kohtus kui ka Euroopa Kohtus, välja komisjonilt.

37 KE KELIT palub Euroopa Kohtul:

- tühistada vaidlustatud kohtuotsus KE KELIT v. komisjon;

- teise võimalusena tühistada see kohtuotsus ja saata asi tagasi Esimese Astme Kohtusse uueks läbivaatamiseks;

- kolmanda võimalusena vähendada vaidlusaluse otsusega talle määratud trahvi summat;

- igal juhul mõista kohtukulud, mida hageja kandis nii Esimese Astme Kohtus kui ka Euroopa Kohtus, välja komisjonilt.

38 LR A/S palub Euroopa Kohtul:

- tühistada vaidlustatud kohtuotsus LR AF 1998 v. komisjon;
- tühistada vaidlusalune otsus, millega talle määrati trahv, või vähemalt vähendada arvestatavalt selle trahvi summat või teise võimalusena saata asi tagasi Esimese Astme Kohtusse;
- tunnistada suunised EÜ asutamislepingu artikli 184 (nüüd EÜ artikkel 241) alusel ebaseaduslikeks;
- mõista kohtukulud välja komisjonilt.

39 Brugg palub Euroopa Kohtul:

- tühistada vaidlustatud kohtuotsus Brugg Rohrsysteme v. komisjon ja vaidlusaluse otsuse artiklid 1 ja 3;

- teise võimalusena vähendada vaidlustatud otsusega talle määratud trahvi summat;

- igal juhul mõista kohtukulud, mida hageja kandis nii Esimese Astme Kohtus kui ka Euroopa Kohtus, välja komisjonilt.

40 LR GmbH palub Euroopa Kohtul:

- Tühistada vaidlustatud kohtuotsus Lögstör Rör v. komisjon ja teha asjas järgmine lõplik kohtuotsus: tühistada vaidlusalune otsus seda hagejat puudutavas osas või teise võimalusena vähendada trahvisummat ja mõista kohtukulud välja komisjonilt;

- teise võimalusena tühistada see kohtuotsus ja saata asi tagasi Esimese Astme Kohtusse otsuse tegemiseks.

41 ABB palub Euroopa Kohtul:

- tühistada vaidlustatud kohtuotsuse ABB Asea Brown Boveri v. komisjon resolutiivosas punktid 2 ja 3;
- tühistada vaidlusaluse otsuse artikkel 3 osas, mis teda puudutab;
- vähendada veelgi vaidlustatud otsusega talle määratud trahvi summat;
- teise võimalusena saata asi tagasi Esimese Astme Kohtusse otsuse tegemiseks vastavalt Euroopa Kohtu otsusele;

- mõista terve menetluse kohtukulud, sh ABB kulud seoses apellatsioonkaebuse esitamisega, välja komisjonilt.

42 Komisjon palub Euroopa Kohtul kõigis käesolevates asjades:

- jätta vaidlustatud kohtuotsused muutmata;

- mõista kohtukulud välja hagejatelt.

V — Väited vaidlustatud kohtuotsuste tühistamiseks

43 Dansk Rørindustri esitab kolm tühistamisväidet:

- rikuti määrust nr 17 ja proportsionaalsuse ja võrdse kohtlemise põhimõtteid, kuna Esimese Astme Kohus ei lugenud ebaseaduslikuks asjaolu, et sellele hagejale määratud trahvi summa ei ole proportsionaalne toime pandud rikkumisega;

- rikuti määrust nr 17 ja õiguspärase ootuse kaitse ning tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtteid, kuna Esimese Astme Kohus ei lugenud ebaseaduslikuks asjaolu, et sellele hagejale määratud trahvi summa määrati kindlaks suuniste põhimõtete alusel, kuigi need on arvestatavalt erinevad süüks arvatud tegude toimumise, vastuväiteteatise esitamise ja ärakuulamise ajal kehtinutest;

- rikuti kaitseõigust, kuna Esimese Astme Kohus ei lugenud ebaseaduslikuks asjaolu, et haldusmenetluse käigus ei olnud Dansk Rørindustril võimalust avaldada oma seisukohta muudatuste kohta, mille suunised töid kaasa praktikasse, mida komisjon rakendab konkurentsireeglite rikkumise korral trahvisumma määramisel.

44 Henss/Isoplus kontsern esitab seitse tühistamisväidet, millest mõned on mitmeosalised:

- suunised on õigusvastased, kuna:

- komisjonil puudus pädevus;

- rikuti võrdse kohtlemise põhimõtet;
- rikuti kaitseõigust;
- rikuti tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtet;
- rikuti õigust olla ära kuulatud, kuna trahvisummade määramisel kohaldati suuniseid;
- trahvisummade määramise käigus rikuti määruse nr 17 artikli 15 lõiget 2, kuna:
 - puudutatud ettevõtjate suhtes ei kohaldataud koostööteatist;
 - raskendavate asjaolude hindamisel rikuti põhiõiguseks peetavat kaitseõigust;

- rikuti asutamislepingu artikli 85 lõiget 1 seoses järeldustega, mis tehti asjaomaste ettevõtjate osalemisest ühel konkurentsivastase eesmärgiga koosolekul;
- rikuti asutamislepingu artikli 85 lõiget 1, kuna asjaomased ettevõtjad loeti Henss/Isoplus kontserni kuuluvateks ja rikkumine arvati süüks sellele kontsernile kui „ettevõtjale”;
- rikuti menetlusnorme, kuna Esimese Astme Kohus keeldus rahuldama hageja taotlust määrata uurimistoimingute raames tunnistajate ülekuulamine;
- rikuti menetlusnorme, kuna vaidlustatud kohtuotsuse ja toimiku vahel esineb vastuolusid.

45 KE KELIT esitab viis tühistamisväidet:

- rikuti võrdse kohtlemise ja õiguspärase ootuse kaitse põhimõtteid, kuna trahv määrati kindlaks suuniste alusel;

- rikuti võrdse kohtlemise põhimõtet seoses rikkumise kestusega;

- rikuti tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtet;

- rikuti kaitseõigust;

- rikuti põhjendamiskohustust.

46 LR A/S esitab neli tühistamisväidet:

- rikuti proportsionaalsuse ja võrdse kohtlemise põhimõtteid ning määrust nr 17, kuna trahv on ülemäära suur ja diskrimineeriv, ja teise võimalusena: suunised on ebaseaduslikud;

- rikuti õiguspärase ootuse kaitse ja tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtteid ning EÜ asutamislepingu artiklit 190 (nüüd EÜ artikkel 253), kuna komisjon eemaldas ebaõigelt oma varasemast praktikast koostöö valdkonnas ja kohaldas suuniseid ja rangemaid koostöönorme tagasiulatuvalt, ja igal juhul kuna sellisel tagasiulataval kohaldamisel puudus põhjendus;

— sellele hagejale kohaldatavaid kergendavaid asjaolusid võeti ebapiisavalt arvesse;

— selle hageja koostööd arvestati ebapiisavalt.

47 Brugg esitab viis tühistamisväidet:

— rikuti tagasiulatuva jõu puudumise, õiguspärase ootuse kaitse ja hea halduse põhimõtteid, kuna trahvisumma määramisel kohaldati suuniseid;

— rikuti õiguspärase ootuse kaitse põhimõtet, kuna trahvi arvutamise meetodit muudeti pärast seda, kui see hageja oli koostööd teinud;

— rikuti kaitseõigust, kuna suuniseid kohaldati ilma, et seda hagejat oleks ära kuulatud;

- rikuti võrdse kohtlemise põhimõtet, kuna Bruggi trahvi määramise aluseks võetud põhisummat ei vähendatud;

- asutamislepingu artikli 85 lõike 1 kohaldamisel esinesid vead seoses selle hageja osavõtuga Powerpipe'i boikoteerimisest.

48 LR GmbH esitab neli tühistamisväidet:

- rikuti tagasiulatava jõu puudumise ja õiguspärase ootuse kaitse põhimõtteid, kuna suuniseid kohaldati tagasiulatuvalt;

- rikuti määruse nr 17 artikli 15 lõiget 2 ja haldustegevuse seaduslikkuse põhimõtet, kuna komisjon oma kaalutusõiguse kasutamisel ei pidanud kinni selles sättes kaalutusõigusele seatud piiridest ning, kohaldades seda sätet käesolevas asjas, kasutas kaalutusõigust ekslikult, kuna ta rikkus proportsionaalsuse ja võrdse kohtlemise põhimõtteid LR GmbH kahjuks;

- rikuti asutamislepingu artiklis 190 sätestatud põhjendamiskohustust, kuna vaidlusaluses otsuses ei põhjendatud suuniste tagasiulatuvat kohaldamist;

- rikuti kaitseõigust, kuna komisjon ei järginud selle hageja õigust olla ära kuulatud seoses suuniste tagasiulatuva kohaldamisega.

49 ABB esitab kolm tühistamisväidet:

- rikuti Esimese Astme Kohtu kodukorra artikli 44 lõike 1 punkti c ja artikli 48 lõiget 2, kuna see kohus otsustas repliigile lisatud õigusliku arvamuse vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata jätta;
- rikuti õiguspärase ootuse kaitse põhimõtet eelkõige koostööteatise osas, kuna see hageja võis tugineda komisjoni väljakujunenud praktikale trahvisumma arvutamisel, nii et komisjon ei oleks tohtinud omavoliliselt sellest praktikast loobuda;
- rikuti määruse nr 17 artikli 15 lõiget 2, kuna Esimese Astme Kohus kiitis heaks komisjoni järelduse ABB rikkumise raskusest, võtmata arvesse selle ettevõtja käivet asjaomasel turul.

VI — Apellatsioonkaebused

- 50 Olles nii pooled kui kohtujuristi asjade seotuse küsimuses ära kuulanud, tuleb käesolevad kohtuasjad kooskõlas Euroopa Kohtu kodukorra artikliga 43 kohtuotsuse huvides liita.

A — Menetlust puudutavad väited

- 51 Kõigepealt tuleb käsitleda Henss/Isoplus kontserni ja ABB esitatud väiteid, mis puudutavad teatavaid Esimese Astme Kohtu kodukorra rikkumisi.

1. Väide, mis puudutab Esimese Astme Kohtu kodukorra artikli 68 lõike 1 rikkumist, kuna see kohus jättis rahuldamata Henss/Isoplus kontserni taotluse uurimistoimingute raames ära kuulata teatavad tunnistajad

- 52 Kuuenda väitega heidab Henss/Isoplus kontsern Esimese Astme Kohtule ette seda, et too jättis vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt v. komisjon punktides 36–38

rahuldamata tema taotluse määrata kooskõlas Esimese Astme Kohtu kodukorra artikli 68 lõikega 1 Boysen'i, B. Hansen'i, N. Hansen'i, Hybschmann'i, Jespersen'i ja Vollandt'i tunnistajatena ära kuulamist. Neis punktides on Henss/Isoplus kontserni sõnul toime pandud menetlusnormide rikkumine.

53 Vastupidi selle vaidlustatud kohtuotsuse punktis 37 märgitule oli nende kuue isiku ära kuulamise taotluses märgitud asjaolud, mille kohta tunnistajad tuli ära kuulata. Esimese Astme Kohtule esitatud hagiavalduse punktis 72 oli see hageja märkinud, et taotlus tehti selleks, et tõendada, et gruppi kuuluvad ettevõtjad ei olnud kartellis osalenud enne 1994. aasta oktoobrit.

54 See väide tuleb tagasi lükata.

55 Sama vaidlustatud kohtuotsuse punktist 34 tuleneb, et Esimese Astme Kohus võttis teatavaks, et seda ära kuulamist taotleti „tõendamaks, et hagejad või Henss/Isoplus kontsern ei osalenud enne 1994. aasta oktoobrit ebaseaduslikus tegevuses või muus sarnases käitumises [...] asutamislepingu artikli 85 lõike 1 tähenduses”.

56 Esimese Astme Kohus meenutas selle kohtuotsuse punktis 36, et vastavalt tema kodukorra artikli 68 lõike 1 viimasele lõigule näidatakse poole taotluses tunnistaja ära kuulamiseks täpselt, milliste asjaoludega seoses ja millistel põhjustel on vaja tunnistaja ära kuulata.

- 57 Selle kohtuotsuse järgmises punktis märkis Esimese Astme Kohus, et eelkõige hagiavalduse punktides 20, 40, 50, 66–71, 94, 96, 125 ja 142 märgiti ära mõned isikud, kes võiksid menetluses tunnistajatena osaleda seoses igas neist punktidest kirjeldatud asjaoludega, ent nendes punktides puudusid nende kuue isiku nimed, kelle tunnistusi otseselt Esimese Astme Kohtus taotleti. Kohus järeldas, et seetõttu ei olnud Henss/Isoplus kontsern nende kuue isiku osas mingilgi moel selgitanud, milliste asjaoludega seoses tunnistajate ärakuulamine määrata.
- 58 Esimese Astme Kohus järeldas sama kohtuotsuse punktis 38, ilma et oleks vaja uurida nende mainitud kuue tunnistaja ärakuulamise asjakohasust, et taotlust tunnistaja ärakuulamiseks ei saa rahuldada.
- 59 Tuleb sedastada, et Esimese Astme Kohus oli ühest küljest silmitsi suure hulga täpsete faktidega, mille jaoks Henss/Isoplus kontsern oli oma hagiavalduses tõendeid pakkunud hulga isikute võimaliku ärakuulamise näol, ja teisest küljest ametliku taotlusega kuue teise isiku tunnistajana ärakuulamiseks Esimese Astme Kohtu kodukorra artikli 68 lõike 1 alusel, mis sisaldas samuti hagiavalduses, et tõendada üldisemalt, et selles grupis osalevad ettevõtjad ei olnud kartellis enne 1994. aasta oktoobrit osalenud, samas aga ei viidanud hageja hagiavalduses sellegipoolest täpsetele asjaoludele, millega seoses sellist tõendit sooviti esitada.
- 60 Kuna mahukas hagiavalduses puudus selles küsimuses ilmne selgus, leidis Esimese Astme Kohus õigustatult, et nende kuue isiku tunnistajatena ärakuulamise taotluses ei näidatud täpselt, milliste asjaoludega seoses on vaja need isikud tunnistajatena ära kuulata.

- 61 Henss/Isoplus kontsern märgib samuti, et nendele kuuele isikule lisaks ka teiste isikute ärakuulamist ei tuleks mõista kui lihtsalt tõendeid, vaid kui taotlust tunnistajate ärakuulamiseks Esimese Astme Kohtu kodukorra artikli 68 lõike 1 tähenduses.
- 62 Selle väitega heidab Henss/Isoplus kontsern Esimese Astme Kohtule ette, et ta moonutas selles punktis tema hagi ulatust.
- 63 See väide ei ole põhjendatud.
- 64 Hagiavaldusest ja eelkõige selle punktist 145, millele nimetatud hageja otseselt viitab, ilmneb, et hageja eristas ka ise tõendeid Esimese Astme Kohtu kodukorra artikli 44 lõike 1 tähenduses ja ametlikku taotlust uurimistoiminguks, mis seisneb kuue isiku tunnistajana ärakuulamises sama kodukorra artikli 68 lõike 1 tähenduses. Seega ei ole tõendatud selles punktis hagi ulatuse moonutamine.
- 65 Teise võimalusena väidab Henss/Isoplus kontsern, et isegi kui tema taotlus asjaomaste isikute tunnistajatena ärakuulamiseks ei oleks olnud esitatud kooskõlas viidatud artikli 68 lõikega 1, oleks Esimese Astme Kohus sellegipoolest pidanud omal algatusel selle ärakuulamise määrama.

- 66 Hageja sõnul tuleb konkurentsioiguses määratud trahvid lugeda „kriminaalsüüdistuseks” EIÖK artikli 6 tähenduses ja seega on Esimese Astme Kohtul igal juhul kohustus kooskõlas selle sätte lõikega 3 ja ühenduse õiguse üldpõhimõttega õigusest õiglasele kohtupidamisele kutsuda ja ära kuulata tunnistajad hageja kasuks, kellele hageja nimelt on viidanud.
- 67 Sellega seoses tuleb meenutada, et vaid Esimese Astme Kohus saab otsustada, kas on vaja täiendada tema poolt lahendamisele tulevates asjades talle juba teada olevaid andmeid (vt eelkõige 30. septembri 2003. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-57/00 P ja C 61/00 P: Freistaat Sachsen jt v. komisjon, EKL 2003, lk I-9975, punkt 47, ja 7. oktoobri 2004. aasta otsus kohtuasjas C-136/02 P: Mag Instrument v. Siseturu Ühtlustamise Amet, EKL 2004, lk I-9165, punkt 76).
- 68 Lisaks, nagu Euroopa Kohus leidis ühes konkurentsioigust puudutavas kohtuasjas, peab Esimese Astme Kohus hindama tunnistaja ärakuulamiseks hagiavalduses esitatud taotluse asjakohasust seoses kohtuvaidluse eseme ja vajadusega nimetatud tunnistajad ära kuulata ka siis, kui see taotlus näitab täpselt, milliste asjaoludega seoses ja millistel põhjustel on vaja see tunnistaja ära kuulata (17. detsembri 1998. aasta otsus kohtuasjas C-185/95 P: Baustahlgewebe v. komisjon, EKL 1998, lk I-8417, punkt 70).
- 69 Esimese Astme Kohtu kaalutusõigust selles osas ei saa vaidlustada — nii nagu seda teeb Henss/Isoplus kontsern — viitega ühenduse õiguse üldpõhimõttele, mis tuleneb EIÖK artikli 6 lõikest 1, mille kohaselt on igal isikul õigus õiglasele kohtupidamisele,

ja täpsemalt selle artikli lõike 3 punktist d tulenevale põhimõttele, mille kohaselt on igal kuriteos süüdistataval õigus saavutada omapoolsete tunnistajate kohalekutsumine ja nende küsitlemine süüdistuse tunnistajatega võrdsetel tingimustel, st põhimõttele, mis on üks osa õigusest õiglasele kohtupidamisele.

- 70 Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast tuleneb, et viimase sättega ei anta süüdistatavale absoluutset õigust saavutada tunnistajate ilmumine kohtu ette ja põhimõtteliselt peab siseriiklik kohus otsustama, kas tunnistaja kohtusse kutsumine on vajalik või asjakohane (vt eelkõige Euroopa Inimõiguste Kohtu 27. juuli 2000. aasta otsus kohtuasjas *Pisano v. Itaalia*, kogumikus *Recueil des arrêts et décisions* veel avaldamata, § 21; 2. juuli 2002. aasta otsus kohtuasjas *S.N. v. Rootsi*, *Recueil des arrêts et décisions*, 2002-V, § 43, ja 18. mai 2004. aasta otsus kohtuasjas *Destrehem v. Prantsusmaa*, kogumikus *Recueil des arrêts et décisions* veel avaldamata, § 39).
- 71 Selle kohtupraktika kohaselt ei ole EIÕK artikli 6 lõike 3 järgi kõigi tunnistajate kohtusse kutsumine kohustuslik, pigem nähakse selle sättega ette täielikku menetluslikku võrdsust, mis tagab, et vaidlusalune menetlus tervikuna on andnud süüdistatavale asjakohase ja piisava võimaluse ümber lükata temal lasuvad kahtlused (vt eelkõige eespool viidatud kohtuotsus *Pisano v. Itaalia*, § 21).
- 72 Nagu tuleneb vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt v. komisjon punktist 21, ei ole käesolevas asjas vaidlust selles, et Esimese Astme Kohus palus menetlust korraldava meetme raames Henss/Isoplus kontsernil vastata kirjalikele küsimustele ja esitada teatud dokumente ja et pooled ei vaielnud sellele vastu. Seega ei saa Esimese Astme Kohtule ette heita seda, et ta rikkus oma kohustust uurida asjaolusid (vt selle kohta eespool viidatud kohtuotsus *Baustahlgewebe v. komisjon*, punkt 76).

- 73 Tuleb sedastada, et selle vaidlustatud kohtuotsuse punktides 137-181 uuris Esimese Astme Kohus suurt hulka toimikusse esitatud dokumente, et sellest järeldada, et komisjon võis õigustatult väita, et Henss/Isoplus kontsern osales kartellis 1991. aasta oktoobrist kuni 1994. aasta oktoobrini.
- 74 Sellest tuleneb, et nimetatud hagejal oli piisavalt võimalusi vaielda vastu sellele, et grupi liikmeks olevad ettevõtjad ei osalenud kartellis enne 1994. aasta oktoobrit.
- 75 Seega vastupidi sama hageja väitele ei olnud Esimese Astme Kohtul kohustust omal algatusel määrata asjaomaste hageja kasuks esinevate tunnistajate ärakuulamist.
- 76 Arvestades kõike eelnevat, tuleb käsitletud väide tagasi lükata.

2. ABB väide, mis puudutab Esimese Astme Kohtu kodukorra artikli 44 lõike 1 punkti c ja artikli 48 lõike 2 rikkumist, kuna see kohus jättis läbi vaatamata repliigile lisatud õigusliku arvamuse

- 77 ABB väidab oma esimese väitega, et Esimese Astme Kohus on rikkunud oma kodukorra artikli 44 lõike 1 punkti c ja artikli 48 lõiget 2, kuna see kohus leidis

vaidlustatud kohtuotsuse ABB Asea Brown Boveri *v.* komisjon punktides 112–114, et hageja repliigile lisatud professor J. Schwarze õiguslikku arvamust (edaspidi „õiguslik arvamus”) ei saa ei tervikuna ega osaliselt arvesse võtta.

78 Selle väite esimeses osas heidab ABB Esimese Astme Kohtule ette, et ta tegi õigusliku vea, leides nimetatud vaidlustatud kohtuotsuse punktis 112, et vastavalt Esimese Astme Kohtu kodukorra artikli 48 lõikele 2 ei saa lubada õigusliku arvamuse esitamist, kuna selles sisalduvad teatavad üldpõhimõtted, mis toetavad Esimese Astme Kohtule esitatud hagiavalduses tõstatamata väiteid.

79 Kuna nimetatud kohtuotsuse punktid 115–136 käsitlevad üksnes õiguspärase ootuse kaitse põhimõtet, tugines Esimese Astme Kohus sellega seoses eeldusele, et mainitud väide puudutab üksnes seda põhimõtet, nii et kõik teised haldusõiguse põhimõtted, mida õiguslikus arvamuses käsitletakse, kujutavad endast uusi väiteid ja on seega vastuvõetamatud Esimese Astme Kohtu kodukorra artikli 48 lõike 2 tähenduses.

80 Selle hageja väitel analüüsitakse õiguslikus arvamuses teistele haldusõiguse põhimõtetele viidates üksnes selliseid argumente, milles selgitatakse õiguspärase ootuse kaitse põhimõtte täpset õiguslikku baasi ja eelkõige selle ulatust. Nende argumentidega soovitakse sisuliselt näidata, et komisjoni kaalutusõigus trahvisumma määramisel oli käesolevate juhtumite asjaoludel piiratud.

- 81 ABB väidab, et väide puudutas üksnes argumente selle väite toetuseks, mida Esimese Astme Kohtusse esitatud hagiavalduses juba mainiti, mitte aga uut väidet.
- 82 Sellega seoses tuleb sedastada, et selles 101 punkti pikkuses õiguslikus arvamuses analüüsitakse nimelt kuut ühenduse õiguse põhimõtet, s.o õiguspärase ootuse kaitse põhimõtet, halduse enesepiiramise põhimõtet (*self-binding*), *estoppel*'i põhimõtet, õiglase halduse põhimõtet, oma enese tegude vastu käitumise (*venire contra factum proprium*) põhimõtet ja õigust õiglasele kohtumenetlusele, st kaitseõiguse kaitsele.
- 83 Õigusliku arvamuse punktist 19 ilmneb, et neid põhimõtteid uuritakse eesmärgiga teha kindlaks, kas ühenduse õiguses esineb norme, mis piiravad komisjoni kaalutusõigust konkurentsioiguse valdkonnas trahve määrata ja millega oleks vastuolus olukord, kus see institutsioon muudab oma väljakujunenud praktikat trahvisumma kindlaksmääramiseks ja rakendab uut praktikat sellises olukorras, nagu käesolevas asjas käsitlusel.
- 84 Sama õigusliku arvamuse punktis 43 on märgitud, et igaüks nendest põhimõtetest võib erinevatest aspektidest ja võimaluse korral erinevas ulatuses piirata komisjoni kaalutusõigust.
- 85 Õigusliku arvamuse punktides 44–96 analüüsitakse igäühte nendest põhimõtetest ja kohaldatakse käesolevale asjale.

86 Sama arvamuse punktides 97–101 tehakse järeldus, et käesolevas asjas oli komisjoni kaalutusõigus piiratud nii, et ta ei saanud kõrvale kalduda oma varasemast praktikast.

87 Arvamuse punktis 98 märgitakse, et need põhimõtted on sarnased, kuna nad on kõik kitsendava olemusega.

88 Õigusliku arvamuse ülesehitusest ja sisust tuleneb, et kuigi arvamuses esitatud haldusõiguse põhimõtete ja hagiavalduses esitatud väidete vahel esineb teatavaid kattumisi, ei ole selle arvamuse eesmärk ilmselgelt piiratud õiguspärase ootuse kaitse põhimõttega seotud väidet selgitavate või laiendavate argumentide esitamisega, nagu ABB väidab, vaid seisneb hulga iseseisvate põhimõtete analüüsimises, millega soovitakse näidata, et käesolevas asjas ei saanud komisjon kõrvale kalduda oma varasemast trahvisummade määramise praktikast. Sellega seoses tuleb sedastada, et õiguspärase ootuse kaitse põhimõtte on vaid üks kuuest põhimõttest, mida sellel eesmärgil välja tuuakse.

89 Seega, nagu väitis komisjon, tuleneb õigusliku arvamuse sõnastusest, et sellega esitatakse esimest korda teatavaid Esimese Astme Kohtule esitatud hagiavalduses tõstatamata põhimõtteid.

90 Eelnevat silmas pidades tuleb ABB esitatud esimese väite esimene osa tagasi lükata.

- 91 Sama hageja väidab oma esimese väite teises osas, et Esimese Astme Kohus on õigusnormi rikkunud, kui ta vaidlustatud kohtuotsuse ABB Asea Brown Boveri v. komisjon punktis 113 sedastas, et õiguslikku arvamust ei saa ei tervikuna ega osaliselt arvesse võtta, kuna Esimese Astme Kohtu kodukorra artikli 44 lõike 1 punkti c kohaselt tuleb hagiavalduses ära märkida hagi ese ja ülevaade väidetest.
- 92 Selle hageja sõnul ei leidnud Esimese Astme Kohus hagiavalduses ega repliigis ühtegi viga, mis võiks õigustada selle sätte kohaldamist. Seetõttu eksis Esimese Astme Kohus, kui ta leidis, et ABB soovis ebapiisavat väidet parandada üldise viitega õiguslikule arvamusele. Samuti ei võimalda ükski asjaolu sellele Esimese Astme Kohtu kodukorra sättele analoogia alusel viidata, nagu see kohus oli teinud vaidlustatud kohtuotsuse samas punktis.
- 93 Sellega seoses tuleb taastada Esimese Astme Kohtu arutluskäik vaidlustatud kohtuotsuse ABB Asea Brown Boveri v. komisjon punktis 113.
- 94 Esimese Astme Kohus meenutas, et tema kodukorra artikli 44 lõike 1 punktist c tuleneb, et hagiavalduse enda tekstist peavad kasvõi ülevaatlikult ilmnema selle aluseks olevad õiguslikud ja faktilised asjaolud ja et seega ei piisa, kui hagiavalduses viidatakse neile asjaoludele, mis sisalduvad hagiavalduse lisas.

95 Esimese Astme Kohus viitas nimelt Euroopa Kohtu väljakujunenud kohtupraktikale, mis puudutab komisjoni kohustust märkida kõigis EÜ artikli 226 alusel esitatud hagiavaldustes täpsed väited, mille kohta Euroopa Kohtult otsust palutakse, ning vähemalt ülevaatlikult nende väidete aluseks olevad õiguslikud ja faktilised asjaolud.

96 Sellega seoses tuleneb sellest kohtupraktikast, et nimetatud kohustus ei ole täidetud, kui komisjoni väited esinevad hagiavalduses üksnes viitena põhjendustele, mis sisalduvad märgukirjas ja põhjendatud arvamuses või hagiavalduse õigusliku raamistiku osas (vt selle kohta 31. märtsi 1992. aasta otsus kohtuasjas C-52/90: komisjon v. Taani, EKL 1992, lk I-2187, punktid 17 ja 18; 23. oktoobri 1997. aasta otsus kohtuasjas C-375/95: komisjon v. Kreeka, EKL 1997, lk I-5981, punkt 35, ja 29. novembri 2001. aasta otsus kohtuasjas C-202/99: komisjon v. Itaalia, EKL 2001, lk I-9319, punktid 20 ja 21).

97 Esimese Astme Kohus meenutas samuti, et tema ülesanne ei ole lisasid uurida ja nendest kindlaks teha need väited, mida võib lugeda hagi aluseks olevateks, kuna lisadel on üksnes tõenduslik ja abistav ülesanne.

98 Neid asjaolusid arvestades järeltas Esimese Astme Kohus, et kindlasti ei ole tema ülesanne — arvestades, et õigusliku arvamuse ühte osa ei saa arvesse võtta — sellest õiguslikust arvamusest üles otsida ja kindlaks teha lõigud, mida võiks arvesse võtta kui ABB menetlusdokumente teatud kindlates punktides tugevdavaid ja täiendavaid lisasid.

- 99 Eelnevaid põhjendusi silmas pidades tuleb seda järeldust mõista nii, et lisade puhtalt tõenduslik ja abistav ülesanne tähendab seda, et kui õiguslik arvamus sisaldab lisaks uutele ja seetõttu vastuvõetamatutele väidetele ka selliseid õiguslikke asjaolusid, millele tuginevad teatavad hagiavalduses esitatud väited, peavad need asjaolud esinema repliigi enda tekstis, millele õiguslik arvamus on lisatud, või peavad vähemalt olema selles repliigis piisavalt identifitseeritud.
- 100 Neid kriteeriume silmas pidades ja leides, et käesolevas asjas ei ole need täidetud, ei ole Esimese Astme Kohus toime pannud õiguslikku viga.
- 101 Esimese Astme Kohus ei ole selles osas ka moonutanud repliigi ulatust. Tuleb sedastada, et selle repliigi punkt 31 viitab üksnes üldiselt õiguslikule arvamusele. ABB viidatud asjaolu, et sama repliigi teisteski punktides tehakse joonealustes märkustes viiteid õigusliku arvamuse teatavatele lõikudele, ei sea kahtluse alla Esimese Astme Kohtu järeldust selles küsimuses.
- 102 Neis tingimustes tuleb käsitletud väide tagasi lükata.

B — Põhiküsimusega seonduvad väited, mis puudutavad rikkumise süüksarvamist

- 103 Teiseks tuleb uurida Henss/Isoplus kontserni ja Bruggi poolt põhiküsimuse kohta esitatud väiteid, millega need hagejad vaidlevad vastu neid puudutavatele

vaidlustatud kohtuotsuste mõnedele punktidele, kus neile arvatakse süüks rikkumine, milles nad vaidlusaluses otsuses süüdi loeti ja mida Esimese Astme Kohus kinnitas.

1. Väide, mis puudutab asutamislepingu artikli 85 lõike 1 rikkumist, kuna teatavad ettevõtjad loeti Henss/Isoplus kontserni liikmeks ja rikkumine arvati süüks sellele kontsernile kui „ettevõtjale” selle sätte tähenduses

104 Oma viiendas väites heidab Henss/Isoplus kontsern Esimese Astme Kohtule ette, et see kohus leidis vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt *v.* komisjon punktides 54–68, et komisjon on vaidlusaluses otsuses õigustatult arvesse võtnud teatud ettevõtjaid selle grupi osana ja arvanud rikkumise süüks sellele grupile.

105 Nimetatud hageja väidab esiteks, et selle vaidlustatud kohtuotsuse punktis 66 on Esimese Astme Kohus õigusnormi rikkunud, kui ta lükkas tagasi hageja argumendi, mille kohaselt asutamislepingu konkurentsitätete tähenduses peab ettevõtjal kindlasti olema õigusvõime.

106 Sellega ei ole tegu aga ei Henss/Isoplus kontserni puhul, juhul kui see kujutaks endast majandusüksust, ega ka W. Henssi puhul, kellel sama vaidlustatud kohtuotsuse sõnul on kontroll kontserni kuuluvate erinevate ettevõtjate üle.

- 107 Henss/Isoplus kontsern väidab, et tema väide võib tugineda Euroopa majanduspiirkonna lepingu (EÜT 1994, L 1, lk 3) 22. protokolli artiklile 1, millest tuleneb tema sõnul see, et „ettevõtja” mõiste asutamislepingu konkurentsialaste sätete tähenduses tähistab mis tahes isikut (saksakeelses versioonis *Rechtssubjekt*), kelle tegevus on kaubanduslikku või majanduslikku laadi.
- 108 Seda on kinnitanud ka Euroopa Kohtu praktika ESTÜ lepingu konkurentsialaste sätete kohta (13. juuli 1962. aasta otsused liidetud kohtuasjades 17/61 ja 20/61: Klöckner-Werke ja Hoesch v. Ülemamet, EKL 1962, lk 617, ja kohtuasjas 19/61: Mannesmann v. Ülemamet, EKL 1962, lk 675).
- 109 Teistes, eelkõige Esimese Astme Kohtu poolt selle kohtuotsuse punktis 66 viidatud kohtuotsustes ei ole Euroopa Kohus veel lõplikult lahendanud põhimõttelist küsimust, kas ettevõtja määratlemine konkurentsioiguse tähenduses eeldab igal juhul, et asjaomase üksus on õigussubjekt (14. juuli 1972. aasta otsus kohtuasjas 48/69: ICI v. komisjon, EKL 1972, lk 619; 21. veebruari 1973. aasta otsus kohtuasjas 6/72: Europemballage ja Continental Can v. komisjon, EKL 1973, lk 215; 12. juuli 1984. aasta otsus kohtuasjas 170/83: Hydrotherm, EKL 1984, lk 2999, ja 23. aprilli 1991. aasta otsus kohtuasjas C-41/90: Höfner ja Elser, EKL 1991, lk I-1979).
- 110 Hageja väidab, et isegi kui õigussubjektiks oleva ettevõtja poolt toime pandud rikkumist võib valdusühingust emattevõtjale süüks arvata, kui emattevõtja seda kontrollib ja tegu on seega sama majandusüksusega (vt eelkõige eespool viidatud kohtuotsused ICI v. komisjon ning Europemballage ja Continental Can v. komisjon), eeldaks selline süüksarvamine siiski valdusühingu õigussubjektsust.

- 111 Füüsilist isikut nagu W. Henss käesolevas asjas ei saa ainuüksi osanikuks või aktsionäriks olemise tõttu kvalifitseerida „ettevõtjaks” asutamislepingu artikli 85 lõike 1 tähenduses. Seetõttu ei ole ka viidatud kohtupraktika käesolevas asjas asjakohane.
- 112 Sellega seoses tuleb meenutada, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt hõlmab konkurentsioiguse valdkonnas ettevõtja mõiste mistahes majandustegevusega tegelevat üksust, sõltumata selle üksuse õiguslikust vormist ja rahastamisviisist (vt eelkõige 19. veebruari 2002. aasta otsus kohtuasjas C-309/99: Wouters jt, EKL 2002, lk I-1577, punkt 46, ja osundatud kohtupraktika).
- 113 Sellest kohtupraktikast ilmneb selgelt, et ettevõtja mõiste asutamislepingu konkurentsioiguse sätete tähenduses ei nõua, et asjaomane majandusüksus oleks õigussubjekt. Erinevalt Henss/Isoplus kontserni väidetest ei ole tegu tõlgendusega, mis piirduks vaid Euroopa Kohtu otsuste aluseks olevate asjaoludega, nagu eespool viidatud kohtuotsus Hydroterm või kohtuotsus Höfner ja Elser, vaid üldise tõlgendusega.
- 114 Euroopa majanduspiirkonna lepingu 22. protokolli artikli 1 saksakeelsest versioonist lähtuv argument ja eelkõige sealne mõiste „õigussubjekt” (*Rechtssubjekt*) ei sea seda tõlgendust kahtluse alla.

- 115 Mõiste „õigussubjekt” ei välista tingimata füüsilisi isikuid. Igal juhul puudub see mõiste kõigis teistes keeleversioonides, mis räägivad vaid „üksusest”.
- 116 Henss/Isoplus kontsern väidab seejärel, et omavahel nii kapitali mõttes kui ka ühinguõiguse vaatepunktist mitteseotud ettevõtjad, kes seetõttu ei sõltu kontrolli-
vast ettevõtjast, ei saa moodustada gruppi ainuüksi seetõttu, et võimalikud seosed eksisteerivad füüsiliste isikute vahel, kes ei ole ettevõtjad.
- 117 Sellega seoses tuleb meenutada, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt võib ettevõtja konkurentsivastast käitumist teisele ettevõtjale süüks arvata, kui esimene ettevõtja ei otsustanud oma käitumise üle turul iseseisvalt, vaid kohaldas sisuliselt selle teise ettevõtja juhiseid, arvestades eelkõige neid ühendavaid majanduslikke ja juriidilisi seoseid (vt eelkõige 16. novembri 2000. aasta otsus kohtuasjas C-294/98 P: Metsä-Serla jt v. komisjon, EKL 2000, lk I-10065, punkt 27).
- 118 On tõsi, et nende kahe äriühingu üheks majandusüksuseks olemise tuvastamiseks, mille tagajärjel ühenduse konkurentsioiguse alusel nendest ühe tegevust võib teisele süüks arvata ja ühelt võib sisse nõuda teisele määratud trahvi, ei piisa ainuüksi asjaolust, et nende kahe äriühingu aktsia- või osakapital kuulub samale isikule või isegi samale perekonnale (vt 2. oktoobri 2003. aasta otsus kohtuasjas C-196/99 P: Aristrain v. komisjon, EKL 2003, lk I-11005, punkt 99).

- 119 Siiski ei tuletanud Esimese Astme Kohus käesolevas asjas Henss/Isoplus kontserni majandusüksuseks olemist ainuüksi asjaolust, et asjaomaste ettevõtjate kapitali kontrollis üks isik, st W. Henss.
- 120 Vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt *v.* komisjon punktides 56–64 tuleneb, et Esimese Astme Kohus järeldas sellise majandusüksuse olemasolu terve kogumi asjaolude põhjal, mis tõendasid W. Henssi kontrolli asjaomaste äriühingute üle, sh tema või ta abikaasa omandis on otseselt või kaudselt nende äriühingute terve või peaaegu terve aktsiakapital, W. Henss töötab nende äriühingute juhtorganites juhtivatel ametikohtadel ning ta esindas käesoleva kohtuotsuse punktis 20 kirjeldatud direktorite klubi koosolekutel neid erinevaid äriühinguid ja viimastele määrati kartellis vaid üks kvoot.
- 121 Henss/Isoplus kontsern väidab lõpuks teise võimalusena, et komisjoni poolt ühte gruppi pandud ettevõtjad ei kuulu samasse majandusüksusesse, kuna nad olid endiselt iseseisvad ning nad ei sõltunud välistest juhistest. Selle argumendiga väidab see hageja, et asjaomased ettevõtjad ei olnud mingilgi moel W. Henssi kontrolli all.
- 122 Sellega seoses tuleb märkida, et Esimese Astme Kohtu kaalutlused, nagu vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt *v.* komisjon punktides 56–64, mille eesmärk on tõendada majandusüksuse olemasolu, tuginevad real faktilistel järeldustel, mida ei saa apellatsiooniasemes käsitleda, välja arvatud Esimese Astme Kohtule esitatud

asjaomaste faktide või tõendite moonutamise korral või kui selle kohtu järelduste sisuline ebatäpsus ilmneb toimikusse esitatud dokumentidest (vt selle kohta eelkõige eespoolt viidatud kohtuotsused Metsä-Serla jt v. komisjon, punkt 37, ja Mag Instrument v. Siseturu Ühtlustamise Amet, punktid 39 ja 76).

123 Mis puudutab vaidlustatud kohtuotsuse punkti 57, siis erinevalt sellest, mida väidab Henss/Isoplus kontsern, ei leidnud Esimese Astme Kohus, et võrdlusperioodil, st komisjoni poolt väidetud rikkumise jooksul 1991. aasta oktoobrist kuni 1996. aasta märtsi-aprillini oli W. Henss mitte üksnes Isoplus Fernwärmetechnik Vertriebsgesellschaft mbH direktor, vaid ka selle aktsionär. Selles küsimuses ei ole mingit vastuolu toimikuga, nii et selle hageja poolt tema seitsmenda väite osaks olev väide menetlusnormide rikkumisest tuleb tagasi lükata.

124 Sama vaidlustatud kohtuotsuse punktis 58 ei leidnud Esimese Astme Kohus, vastupidi selle hageja poolt väidetule, et võrdlusperioodi jooksul oli W. Henss olnud volinike vahendusel enamuse Isoplus Fernwärmetechnik Gesellschaft mbH osade omanik, ent ei tegutsenud kunagi direktorina.

125 Seega tuleb sedastada, et nimelt selle kohtuotsuse punkte 57 ja 58 puudutav kriitika ei tõenda, et Esimese Astme Kohus oleks mingilgi moel asjaomaseid fakte või

tõendeid moonutanud või et Esimese Astme Kohtu järeldustes oleksid sisulised ebatäpsused, mis ilmneksid toimikusse esitatud dokumentidest.

126 Henss/Isoplus kontsern väidab Isoplus Fernwärmetechnik GmbH osas, et W. Henss ja abielupaar Papsdorf ei olnud kunagi direktorid ja et võrdlusperioodil oli üks kolmandik selle ettevõtja osadest Isoplus Fernwärmetechnik Gesellschaft mbH omanduses tema enda nimel, üks kolmandik abielupaar Papsdorfi omanduses viimati nimetatud äriühingu vahendusel ja üks kolmandik teiste füüsiliste isikute omanduses samuti viimati nimetatud äriühingu vahendusel.

127 Kuna need asjaolud kattuvad Esimese Astme Kohtu poolt sama otsuse punktis 59 väidetuga, ei ole ka selles küsimuses tõendatud asjaomaste faktide või tõendite moonutamine. Toimikus leiduvatest dokumentidest ei ilmne Esimese Astme Kohtu järeldustes ühtegi sisulist ebatäpsust.

128 Henss/Isoplus kontsern lisab, et nendest asjaoludest ilmneb, et äriühing Isoplus Fernwärmetechnik GmbH ei olnud W. Henssi ega abielupaar Papsdorfi mõju all.

129 See väide ei ole vastuvõetav, kuna see puudutab küsimust, kas tingimused majandusüksuse olemasoluks olid käesolevas asjas tõepoolest täidetud. Kuna selline

uurimine tugineb aga faktide hindamisele, ei saa seda apellatsioonistmes teostada (vt eespool viidatud kohtuotsus Metsä-Serla jt v. komisjon, punkt 30).

130 Neis tingimustes ei saa Esimese Astme Kohtule ette heita, et ta pärast üldist ja põhimõtteliselt iseseisvat faktide hindamist leidis, et seetõttu tuleb erinevaid Henss/Isoplus kontserni liikmeks olevaid ettevõtjaid lugeda üheks majandusüksuseks.

131 Seetõttu tuleb see väide tagasi lükata.

2., Väited, mis puudutavad asutamislepingu artikli 85 lõike 1 rikkumist, kuna Henss/Isoplus kontsernile ja Bruggile arvati süüks konkurentsionormide rikkumine osalemise tõttu konkurentsivastase eesmärgiga koosolekul

132 Henss/Isoplus kontsern ja Brugg väidavad vastavalt oma neljanda ja viienda väitega vastavalt, et Esimese Astme Kohus leidis vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt v. komisjon punktides 223–227 ja vaidlustatud kohtuotsuse Brugg Rohrsysteme v. komisjon punktides 52–66, et komisjon oli vaidlusaluses otsuses neile õigustatult süüks arvanud rikkumise või osa sellest nende osalemise tõttu konkurentsivastase eesmärgiga koosolekul.

- 133 Henss/Isoplus kontsern vaidlustab eelkõige seda, et W. Henssi osalemine konkurentsivastase eesmärgiga koosolekutel enne 1994. aasta oktoobrit õigustas järeldust, et seda gruppi peeti ajavahemikus 1991. aasta oktoobrist 1994. aasta oktoobrini toimunud koosolekute tagajärjel loodud kartellis osalejaks.
- 134 Brugg väidab, et Esimese Astme Kohus oli tema osalemisest 24. märtsi 1995. aasta koosolekul, mille käigus kutsuti üles Powerpipe'i boikoteerima, ekslikult järeldanud, et ta ka tegelikult selles boikotis osales.
- 135 Henss/Isoplus kontsern tugineb analoogilisele kohtupraktikale, mille kohaselt võib komisjon keelduda võimaldamast juurdepääsu teatavatele dokumentidele, kuna turgu valitsevat seisundit omav ettevõtja võib võtta komisjoni uurimises koostööd teinud ettevõtja suhtes survemeetmeid (6. aprilli 1995. aasta otsus kohtuasjas C-310/93 P: BPB Industries ja British Gypsum v. komisjon, EKL 1995, lk I-865, punktid 26 ja 27, ja 1. aprilli 1993. aasta otsus kohtuasjas T-65/89: BPB Industries ja British Gypsum v. komisjon, EKL 1993, lk II-389, punkt 33).
- 136 Henss/Isoplus kontserni sõnul tuleneb sellest, et kuigi majanduslikult nõrgad ettevõtjad ei avalda, et nad ei loe end sellistel ilmselgelt konkurentsivastase eesmärgiga koosolekutel arutatuga seotuks, kuhu neid kutsusid turgu valitsevat seisundit omavad ja nendest majanduslikult tugevamad ettevõtjad, tuleb need nõrgemad ettevõtjad vabastada vastutusest osalemise eest ebaseaduslikus kartellis, kui nad nende koosolekute tulemusi ellu ei vii.

- 137 Sama hageja väitel ei avaldanud Henss/Isoplus kontsern käesolevas asjas, et ta ei ole end nendel koosolekutel arutatuga seotuks, kuna kartellis osalesid eelkõige turgu valitsevat seisundit omav ettevõtja ABB ja Henss/Isoplus kontsernist tunduvalt võimsam ettevõtja LR A/S.
- 138 Samas ei viinud Henss/Isoplus kontsern nende koosolekute tulemusi ellu, mida näitas ka pidev hindade langus eelisoleeritud torude turul ajavahemikus 1991. aasta oktoobrist kuni 1994. aasta oktoobrini.
- 139 Brugg väidab, et asjaomaste toodete lihtsa edasimüüjana ei saanud ta boikotti ellu viia.
- 140 Esimese Astme Kohus oli Bruggi väitel vaidlustatud kohtuotsuse Brugg Rohrsysteme v. komisjon punktis 62 ekslikult märkinud, et kuivõrd Powerpipe oli Bruggi otsene konkurent Saksa turul, oli Bruggil huvi kartelli teiste liikmete poolt Powerpipe'i vastu algatatud mis tahes boikotimeetme suhtes.
- 141 Esimese Astme Kohus on õigustatult need väited tagasi lükanud.
- 142 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt piisab ettevõtja kartellis osalemise tõendamiseks sellest, kui komisjon tõendab, et asjaomane ettevõtja osales koosolekutel, mille käigus konkurentsivastased kokkulepped sõlmiti, neile oluliselt vastu

vaidlemata. Kui osalemine sellistel koosolekutel on tõendatud, peab see ettevõtja esitama tõendeid, et ta osales neil koosolekutel ilma mingisuguse konkurentsivastase tagamõtteta, näidates, et ta oli oma konkurentidele teada andnud, et ta osaleb neil koosolekutel teises tähenduses kui konkurendid (vt eelkõige 7. jaanuari 2004. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P: Aalborg Portland jt v. komisjon, EKL 2004, lk I-123, punkt 81 ja osundatud kohtupraktika)

- 143 Sellega seoses toob ebaseadusliku algatuse vaikiv heakskiitmine, kui ettevõtja ei avalda, et ta ei loe ennast selle algatuse sisuga seotuks, kaasa rikkumise jätkamise julgustamise ja muudab raskeks selle avastamise. See kaasosalus kujutab endast passiivset osalemist rikkumises, mis toob kaasa ettevõtja vastutuse ühesainsas kokkuleppes osalemise eest (vt eespool viidatud kohtuotsus Aalborg Portland jt v. komisjon, punkt 84).
- 144 Asjaolu, et ettevõtja ei vii ellu konkurentsivastase eesmärgiga koosolekute tulemusi, ei kõrvalda tema vastutust, mis tuleneb kartellis osalemisest, välja arvatud siis, kui ta avaldas, et ei loe end selle sisuga seotuks (vt eespool viidatud kohtuotsus Aalborg Portland jt v. komisjon, punkt 85, ja osundatud kohtupraktika).
- 145 Asutamislepingu artikli 85 lõike 1 kohaldamiseks piisab, kui kokkuleppe eesmärk on piirata, takistada või kahjustada konkurentsi, sõltumata selle konkreetsest mõjust. Kui kokkulepped tulenevad konkureerivate ettevõtjate koosolekute, on seega seda sätet rikutud, kui neil koosolekutel on selline eesmärk ja seal soovitakse kunstlikult turu toimimist korraldada. Sellises olukorras on teatud ettevõtja vastutus rikkumise eest kindlaks määratud, kui ta osales neil koosolekutel nende eesmärki teades, isegi kui ta hiljem ei viinud ellu üht või teist neil koosolekutel kokku lepitud meetet.

Ettevõtja koosolekutel osalemise regulaarsus ning kokkulepitud meetmete elluviimise ulatus omavad tähendust mitte tema vastutuse olemasolu, vaid selle ulatuse kindlaksmääramisel ja seega karistuse taseme määramisel (vt 15. oktoobri 2002. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P – C-252/99 P ja C-254/99 P: Limburgse Vinyl Maatschappij jt v. komisjon, EKL 2002, lk I-8375, punktid 508–510).

146 Sellest tuleneb, et Bruggi poolt välja toodud asjaolu, et ta ei viinud ellu ega isegi saanud ellu viia 24. märtsi 1995. aasta koosolekul kokku lepitud boikotimeedet, ei kõrvalda tema vastutust, mis tuleneb selles meetmes osalemisest, välja arvatud olukorras, kui ta oleks avaldanud, et ta ei loe end selle meetmega seotuks; viimast pole see hageja aga väitnud.

147 On tõsi, et vastavalt Bruggi väitele ja vastupidiselt Esimese Astme Kohtu poolt vaidlustatud kohtuotsuse Brugg Rohrsysteme v. komisjon punktis 62 väidetule ei oma sellega seoses mingit tähtsust asjaolu, et see hageja oli huvitatud kõigist boikotimeetmetest, mida teised kartellis osalevad ettevõtjad võtsid mõne tema otsese konkurendi suhtes (vt selle kohta eespool viidatud kohtuotsus Aalborg Portland jt v. komisjon, punkt 335).

148 Ent tegu on siiski väitega selle kohtuotsuse ülemäärase põhjenduse vastu, mis ei saa kaasa tuua selle kohtuotsuse tühistamist ja on seega kasutu (vt eelkõige 7. novembri

2002. aasta otsus kohtuasjas C-184/01 P: Hirschfeldt v. AEE, EKL 2002, lk I-10173, punkt 48, ja osundatud kohtupraktika).

149 Bruggi asjas tuleneb vaidlusalusest otsusest, et vastupidi selle hageja väidetele ei lugenud komisjon tema osalemist Powerpipe'i boikotis raskendavaks asjaoluks, kuna ainus tema suhtes raskendav asjaolu puudutab rikkumise jätkamist pärast uurimisi.

150 Arvestades käesoleva kohtuasja punktides 142–145 viidatud kohtupraktikat, ei oma nende nõrgemate ettevõtjate konkurentsivastases meetmes osalemisest tuleneva vastutuse olemasolu osas tähendust ka Henss/Isoplus kontserni poolt mainitud asjaolu, et kartellis osalesid turgu valitsevat seisundit omavad või eriti võimsad ettevõtjad, kes võisid ilmselgelt nõrgemate ettevõtjate suhtes võtta survemeetmeid, kui viimased oleksid avaldanud, et ei loe end seotuks nende konkurentsivastase eesmärgiga koosolekute sisuga, samas võib see aga olukorrast olenevalt tähendust omada karistuse suuruse kindlaksmääramisel.

151 Komisjon märkis väga asjakohaselt, et vastupidine väide ei oleks vastuvõetav, kuna sellest tuleneks asutamislepingu artikli 85 lõike 1 kohaldamistingimuste erinevus olenevalt ettevõtjate suurusest selliselt, et eelistataks nõrgemaid ettevõtjaid.

152 Eelnevat silmas pidades tuleb käsitletud väited tagasi lükata.

C — Põhiküsimusega seonduvad väited, mis puudutavad trahvisummade kindlaksmääramist

153 Kõik hagejad vaidlevad vaidlustatud kohtuotsustele vastu neile määratud trahvisumma arvutamise osas.

154 Kõigepealt käsitletakse väiteid, mis viitavad teatavate põhimõtete rikkumisele suuniste kohaldamise tõttu käesolevas asjas käsitlusel olnud rikkumistele, ja seejärel käsitletakse väiteid, mis puudutavad suunistes sisalduva ja vaidlusaluses otsuses kohaldatud trahvisummade arvutamise meetodi seaduslikkust.

1. Väited, mis puudutavad õiguspärase ootuse kaitse ja tagasiulatava jõu puudumise põhimõtete rikkumist, kuna suuniseid kohaldati käesolevas asjas käsitletud rikkumistele

155 Enamus hagejatest heidavad Esimese Astme Kohtule ette, et ta leidis, et käesolevale asjale vaidlusaluses otsuses suuniseid kohaldades ei rikkunud komisjon õiguspärase ootuse kaitse ja tagasiulatava jõu puudumise põhimõtteid.

a) Väited, mis puudutavad õiguspärase ootuse kaitse põhimõtte rikkumist

- 156 Dansk Rørindustri (teine väide), KE KELIT (esimene väide), LR A/S (teine väide), Brugg (esimene ja teine väide), LR GmbH (esimese väite teine osa) ja ABB (teine väide) väidavad oma vastavates väidetes sisuliselt, et nad võisid õiguspärase ootusega tugineda komisjoni varasemale otsuste tegemise praktikale trahvisummade määramise valdkonnas, nagu see oli kasutusel rikkumiste toimepanemise hetkel.
- 157 See ühtne ja pikaajaline praktika seisnes trahvisummade arvutamises geograafiliselt asjakohasel turul asjaomase toote võõrandamisel tekkinud käibe põhjal (edaspidi „asjaomane käive”) ning summa ei võinud mingil juhul ületada määruse nr 17 artikli 15 lõikes 2 märgitud maksimaalset trahvisummat, st 10% ettevõtja kõiki tooteid hõlmavast kogukäibest (edaspidi „kogukäive”).
- 158 Hagejate sõnul ei ületanud selle praktika kohaselt trahvi maksimaalne summa 10% asjaomasesest käibest.
- 159 Hagejate väitel ei saa komisjon kohaldada nende suhtes suuniste trahvisumma arvutusmeetodit, rikkumata nende õiguspärast ootust, et varasemat praktikat

järgitakse, kuna need suunised võeti vastu nii pärast rikkumisi kui ka pärast ärakuulamisi, mis oli viimane etapp haldusmenetlusest komisjonis, ja kuna tegu on täiesti uue meetodiga.

160 Selle meetodi uudsus seisnes eelkõige asjaolus, et arvutamise aluseks võeti teatavad eelnevalt kindlaksmääratud põhisummad, mis väljendasid rikkumise raskust ega omanud mingit seost asjaomase käibega, kusjuures seda põhisummat võis hiljem suurendada või vähendada rikkumise kestusest ja võimalikest raskendavatest või kergendavatest asjaoludest lähtuvalt ja viimases staadiumis võis seda vähendada ka võimaliku koostöö tõttu komisjoniga haldusmenetluse käigus.

161 Samad hagejad selgitavad, et komisjon ei saanud varasemast otsuste tegemise praktikast meelevaldselt loobuda või vähemalt oleks pidanud neid piisavalt vara sellest muudatusest teavitama või uue meetodi kohaldamist konkreetselt põhjendada.

162 Nad väidavad samuti, et nende õiguspärane ootus, et komisjon oma varasemat otsuste tegemise praktikat trahvisummade arvutamise valdkonnas järgib, oli sedavõrd õigustatum, et nende otsus komisjoniga koostööd teha tugines tingimata sellele praktikale ja eelkõige eelisele, mida nad selle praktika alusel võinuks saada.

- 163 Hagejate väitel ulatus koostööteatisele tuginev õiguspärane ootus sama teatise sõnastuse kohaselt viisile, kuidas arvutatakse trahvisumma, mis oli arvutamise aluseks ning millele seejärel kohaldati koostöö põhjal vähendamisprotsenti.
- 164 Dansk Rørindustri ja KE KELIT-i väited, mis viitavad õiguspärase ootuse kaitse põhimõtte rikkumisele, tuleb vastuvõetamatutena tagasi lükata.
- 165 Vastavalt väljakujunenud kohtupraktikale tähendaks see, kui ühel poolel lubatakse esitada Euroopa Kohtus esimest korda väidet, mida ta Esimese Astme Kohtus ei esitanud, et ta saab pöörduda Euroopa Kohtu poole, kellel on apellatsioonimenetluses piiratud pädevus, laiema vaidlusega kui see, mida lahendas Esimese Astme Kohus. Apellatsioonimenetluses piirdub Euroopa Kohtu pädevus Esimese Astme Kohtus arutatud väidetele antud hinnangu kontrollimisega (vt eelkõige 3. oktoobri 2000. aasta otsus kohtuasjas C-458/98 P: *Industrie des poudres sphériques* v. nõukogu, EKL 2000, lk I-8147, punkt 74).
- 166 Tuleb sedastada, et Dansk Rørindustri ja KE KELIT ei esitanud Esimese Astme Kohtus väidet, milles oleks viidatud õiguspärase ootuse kaitse põhimõtte rikkumisele suuniste kohaldamise tõttu.
- 167 Seetõttu on nende hagejate puhul siin tegu uute ja seega apellatsiooniastmes vastuvõetamatute väidetega.

- 168 Põhiküsimuses heidavad LR A/S, Brugg, LR GmbH ja ABB Esimese Astme Kohtule ette, et ta rikkus vastavalt vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktides 241–248, vaidlustatud kohtuotsuse Brugg Rohrsysteme v. komisjon punktides 137–144, vaidlustatud kohtuotsuse Lögstör Rør v. komisjon punktides 248–257 ja vaidlustatud kohtuotsuse ABB Asea Brown Boveri v. komisjon punktides 122–136 õiguspärase ootuse kaitse põhimõtet, kui ta lükkas tagasi selle põhimõtte alusel hagejate poolt Esimese Astme Kohtule esitatud väited.
- 169 Sellega seoses tuleb märkida, et Esimese Astme Kohus meenutas õigesti, et asjaolu, et komisjon minevikus kohaldas teatava suurusega trahve teatavat tüüpi rikkumistele, ei saa veel võtta võimalust seda taset tõsta määruuses nr 17 märgitud piirides, kui see on vajalik ühenduse konkurentsipoliitika elluviimise tagamiseks, vaid vastupidi — ühenduse konkurentsireeglite kohaldamine eeldab seda, et komisjon saaks igal hetkel kohandada trahvide taset vastavalt selle poliitika vajadustele (7. juuni 1983. aasta otsus liidetud kohtuasjas 100/80–103/80: Musique Diffusion française jt v. komisjon, EKL 1983, lk 1825, punkt 109, ja eelpool viidatud kohtuotsus Aristrain v. komisjon, punkt 81).
- 170 EÜ asutamislepingu artikli 85 lõikes 1 ja artiklis 86 (nüüd EÜ artikkel 82) komisjonile pandud järelevalveülesanne hõlmab nii kohustust uurida üksikuid rikkumisi ja nende eest karistada kui ka kohustust järgida üldist poliitikat konkurentsivõimuses asutamislepingus kehtestatud normide kohaldamiseks ning juhendada selles suunas ka ettevõtjate käitumist (vt eespool viidatud kohtuotsus Musique Diffusion française jt v. komisjon, punkt 105).
- 171 Esimese Astme Kohus on asjakohaselt märkinud, et ettevõtjatel ei saa olla õiguspärasest ootust, et säiliks mingi olukord, mida komisjon võib oma kaalutlus-

õiguse raames muuta (14. veebruari 1990. aasta otsus kohtuasjas C-350/88: Delacre jt v. komisjon, EKL 1990, lk I-395, punkt 33, ja osundatud kohtupraktika).

172 Seda põhimõtet kohaldatakse selgelt konkurentsipoliitikas, mida iseloomustab komisjoni suur kaalutusõigus eelkõige trahvisummade kindlaksmääramise osas.

173 Esimese Astme Kohus on samuti õigusega märkinud, et trahviga lõppeda võiva haldusmenetlusega seotud ettevõtjatel ei saa tekkida õiguspärast ootust, et komisjon ei ületa varasema praktika käigus määratud trahvide määrasid, nii et käesolevas asjas ei saanud hagejatel olla õiguspärast ootust, et trahvid oleksid samal tasemel nagu komisjoni 13. juuli 1994. aasta otsuses 94/601/EÜ EÜ asutamislepingu artikli 85 kohaldamise menetluses (IV/C/33.833 — Carton) (EÜT L 243, lk 1). Nagu komisjon on märkinud, tuleneb sellest, et õiguspärane ootus ei saa ka tugineda trahvide arvutamise meetodile.

174 Mitu hagejat väidavad, et sellele kohtupraktikale räägib vastu 12. novembri 1987. aasta otsus kohtuasjas 344/85: Ferriere San Carlo v. komisjon (EKL 1987, lk 4435, punktid 12 ja 13). Selles kohtuotsuses leidis Euroopa Kohus sisuliselt, et kui asjaomast ettevõtjat isiklikult piisavalt vara ei hoiatatud komisjoni teatava praktika

lõpetamisest, mida juba kaks aastat järgiti ja mis seisnes kvootide teatava ületamise talumises, siis rikkus selle institutsiooni poolt sellise ületamise eest määratud trahv asjaomase ettevõtja õiguspärast ootust, et seda praktikat säilitatakse.

175 Nagu komisjon märkis, ei saa sellest kohtuotsusest tuletatavat võimalikku juhust igal juhul kasutada konkreetnes kontekstis, mis puudutab komisjonil konkurentsioiguse valdkonnas olevat järelevalvepädevust, millele kohaldatakse käesoleva otsuse punktides 169 ja 170 viidatud põhimõtteid.

176 Esimese Astme Kohus märkis õigusega, et komisjoni varasem otsuste tegemise praktika ei tuginenud ainuüksi asjaomasele käibeile ja seega ei saanud õiguspärane ootus ka põhineda sellisel praktikal.

177 Sellega seoses tuleb meenutada, et vaid Esimese Astme Kohus on pädev sedastama ja hindama asjakohaseid fakte ning uurima tõendeid. Nende faktide ja tõendite hindamine ei kujuta endast seega — välja arvatud nende moonutamise korral — õigusküsimust, mida Euroopa Kohus sellisena apellatsioonkaebuse alusel uurida saab (vt eelkõige eespool viidatud kohtuotsus *Mag Instrument v. Siseturu Ühtlustamise Amet*, punkt 39).

178 LR A/S, Brugg, LR GmbH ja ABB ei vaidle vastu Esimese Astme Kohtu poolt viidatud otsuste olemasolule, ent märgivad siiski, et tegu on isoleeritud juhtumitega. Sellega seoses toovad nad välja mitu komisjoni otsust ja seisukohta, millest ilmneb

vastupidi piisavalt järjekindel ja selge otsuste tegemise praktika arvutada trahvisummasid sõltuvalt asjaomase käibe protsendist.

179 Isegi kui see argument oleks täpne, ei näitaks see veel mingit faktide või tõendite moonutamist Esimese Astme Kohtus. Tegelikuses on tegu faktide hindamisele suunatud vastuväidetega, mis on faktide ja tõendite moonutamisest eraldiseisvad. See argument ei ole seetõttu apellatsiooniasemes vastuvõetav.

180 Nende hagejate väited, et komisjoni varasemast otsuste tegemise praktikast ilmneb, et trahvi maksimaalne summa ei või ületada 10% asjaomasest käibest, puudutavad samuti faktilist küsimust, mida Euroopa Kohus ei saa apellatsioonkaebuse alusel lahendada.

181 Sarnaselt komisjonile tuleb märkida, et selline piirmäär ei tulene mingil juhul määruse nr 17 artikli 15 lõikest 2, kuna selles sättes ette nähtud piirmäär puudutab ettevõtjate kogukäivet, mitte aga asjaomast käivet (vt selle kohta eespool viidatud kohtuotsus *Musique Diffusion française jt v. komisjon*, punkt 119).

182 Samad hagejad väidavad ka, et nad toetuvad oma õiguspärases ootuses komisjoni varasemale otsuste tegemise praktikale trahvisummade arvutamise valdkonnas,

kuna nende otsus komisjoniga koostööd teha põhines tingimata sellel praktikal ja eelkõige eelistel, mida nad selle praktika alusel lootsid saada.

183 Tuginedes analoogilisele 28. aprilli 1988. aasta otsusele kohtuasjas 120/86: Mulder (EKL 1988, lk 2321, punkt 24), märgivad nad, et komisjon kutsus üles koostööle koostööteatise avaldamisega ja sai sellest käesoleval juhul kasu, nii et ta võttis endale kohustuse mitte muuta järsult alust, mille põhjal seda koostööd pakuti.

184 Need hagejad märgivad, et kui komisjonil oleks õigus oma äranägemise järgi muuta trahvisummade arvutamist, muutuks illusoorseks ettevõtjate koostööteatisel põhinev õiguspärane ootus, et neil võib olla õigus nende trahvi vähendamisele.

185 Ettevõtjad peaksid seega saama hinnata võimalikust koostööst saadavat kasu ja suutma eelnevalt arvutada täielik trahvisumma, mis tuleb maksta olenevalt sellest, kas nad otsustavad koostööd teha või mitte.

.

186 Sellega seoses tuleb sedastada, nagu märkis ka Esimese Astme Kohus vaidlustatud kohtuotsuse Brugg Rohrsysteme v. komisjon punktis 143 ja vaidlustatud kohtuot-

suse ABB Asea Brown Boveri v. komisjon punktides 127 ja 128, et koostööteatisest ei saa tuletada, et sellele võib tugineda õiguspärane ootus, et mingi arvutusmeetod või trahvisummade tase säilib.

187 Koostööteatise peatüki E punktist 3 tuleneb, et komisjon on teadlik, et käesolev teatis loob õiguspärase ootuse, millele ettevõtjad hakkavad tuginema, kui nad soovivad komisjoni kartelist teavitada. Sama teatise peatüki A punktis 5 on märgitud, et ettevõtja koostöö komisjoniga on vaid üks asjaolu, mida see institutsioon trahvisumma kindlaksmääramisel arvesse võtab.

188 Nende kahe punkti koostoimes lugemisest tuleneb, et õiguspärane ootus, mille ettevõtjad sellest teatisest võivad tuletada, piirdub vaid kinnitusega, et nad võivad saada teatava protsendi ulatuses väiksema trahvi, ent see teade ei ulatu trahvisummade arvutamise meetodi ega ammuigi kindla trahvimäära määramiseni, mida saaks välja arvutada hetkel, kui ettevõtja otsustab teoks teha kavatsuse komisjoniga koostööd teha.

189 Lisaks väidavad LR A/S ja LR GmbH, et Esimese Astme Kohus leidis vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktides 244–246 ja vaidlustatud kohtuotsuse Lögstör Rör v. komisjon punktides 255–257, et komisjonil ei olnud kohustust järgida oma praktikat vähendada nende hagejate koostöö alusel trahve, nagu see praktika oli eksisteerinud ajal, mil see koostöö teoks sai, st koostööteatise

eelnõus välja kuulutatud praktikat, mis pidi vastama otsusega 94/601 vastuvõetule. Need hagejad heidavad Esimese Astme Kohtule ette ka seda, et ta otsustas, et komisjon pidi kohaldama koostööteatist, kuigi see võeti vastu pärast koostöötoimumist ja oli hagejate suhtes nimetatud praktikast kahjulikum.

190 Need hagejad leiavad sisuliselt, et neil võis olla komisjoni sellele praktikale tuginev õiguspärane ootus ja et komisjon ei saanud seega koostööle kohaldada koostööteatise lõplikku versiooni, mis oli nende suhtes kahjulikum.

191 Esimese Astme Kohus on õigustatult selle väite tagasi lükanud, kuna ettevõtjatel ei saa olla õiguspärast ootust, et selline praktika säilib, kuna trahvisummade kindlaksmääramise valdkonnas on komisjonil kaalutusõigus, mille alusel ta võib igal ajal trahvide üldist taset määruses nr 17 märgitud ülempiirini tõsta, kui see on vajalik ühenduse konkurentsipoliitika elluviimise tagamiseks, nagu märgiti käesoleva kohtuotsuse punktides 169 ja 170.

192 Nagu Esimese Astme Kohus õigustatult leidis, tuleneb sellest, et ainuüksi asjaolu, et komisjon oma varasemas otsuste tegemise praktikas on teatava käitumise korral võimaldanud teatavat trahvi vähendamist, ei tähenda veel, et tal on kohustus proportsionaalselt sama palju trahvi vähendada sarnase käitumise hindamisel hilisema haldusmenetluse käigus.

193 Esimese Astme Kohus leidis samuti õigustatult, et LR A/S ja LR GmbH ei saanud komisjoniga ühenduse võtmise hetkel kuidagi uskuda, et komisjon kohaldab nende suhtes koostööteatise eelnõus välja kuulutatud meetodit, kuna sellest tekstist ilmneb selgelt, et tegu on üksnes eelnõuga.

194 Lõpuks ei saa Esimese Astme Kohtule ette heita ka seda, et ta vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktis 245 leidis, et koostööteatis võis aluseks olla õiguspärasele ootusele, mis kohustab komisjoni seda teatist edaspidi kohaldama.

195 Antud koostööteatise peatüki E punktis 3 on otseselt märgitud, et „[k]omisjon on teadlik asjaolust, et käesolev teatis loob õiguspärase ootuse, millele ettevõtjad hakkavad tuginema, kui nad soovivad komisjoni kartelist teavitada”.

196 Vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punkti 245 tuleb mõista nii, et ettevõtjatel võib olla õiguspärane ootus, et koostööteatist kohaldatakse, ent neil ei ole mingit alust õiguspärasele ootusele, et kohaldatakse komisjoni väidetavat varasemat praktikat.

197 Eelnevast tuleneb, et käsitletud väited tuleb tervikuna tagasi lükata.

b) Väited, mis puudutavad tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtte rikkumist

198 Dansk Rørindustri (teine väide), Henss/Isoplus kontsern (esimese väite neljas osa), KE KELIT (kolmas väide), LR A/S (teine väide), Brugg (esimene väide) ja LR GmbH (esimene väide) heidavad oma vastavate väidetega Esimese Astme Kohtule ette, et ta leidis vastavalt vaidlustatud kohtuotsuse Dansk Rørindustri v. komisjon punktides 162–182, vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt v. komisjon punktides 487–496, vaidlustatud kohtuotsuse KE KELIT v. komisjon punktides 108–130, vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktides 217–238, vaidlustatud kohtuotsuse Brugg Rohrsysteme v. komisjon punktides 106–129 ja vaidlustatud kohtuotsuse Løgstør Rør v. komisjon punktides 215–238, et komisjon ei rikkunud tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtet trahvisummade arvutamisel suunistes kasutatud meetodit kohaldades.

199 Kõigepealt tuleb käsitleda LR A/S väidet, kuna ta vaidleb eelkõige vastu sellele, et Esimese Astme Kohus ei tühistanud vaidlusalust otsust koostööteatise väidetavast tagasiulatuvast kohaldamisest tuleneva rikkumise tõttu.

200 Tuleb sedastada, et seda väidet Esimese Astme Kohtus ei esitatud. Tegu on seega vastavalt käesoleva kohtuotsuse punktis 165 viidatud kohtupraktikale uue ja seega appellatsiooniasemes vastuvõetamatu väitega.

- 201 Erinevates vaidlustatud kohtuotsustes lükkas Esimese Astme Kohus need väited tagasi sisuliselt identse põhjendusega. Selle põhjenduse võib järgmiselt kokku võtta.
- 202 Esimese Astme Kohus märkis esiteks õigustatult, et EIÕK artiklis 7 põhiõigusena kinnitatud karistusseaduste tagasiulatuva jõu puudumise põhimõte kujutab ühenduse õiguse üldpõhimõtet, mida tuleb konkurentsiniormide rikkumise eest trahvide määramisel järgida ja mis nõuab, et kohaldatud karistused ei või olla raskemad teo toimepanemise ajal ettenähtutest.
- 203 Esimese Astme Kohus leidis seejärel, et suunised kuuluvad trahvisummade kindlaksmääramise õiguslikku raamistikku, mis on määruse nr 17 artiklis 15 sätestatud ja seda on tehtud enne rikkumise toimumist.
- 204 Suunistes sätestatud trahvisumma arvutamise meetod põhineb endiselt viidatud määruse selles sättes ette nähtud põhimõtetel, kuna arvutamine toimub alati rikkumise kestuse ja raskusastme põhjal ning trahv ei või ületada 10% kogukäibest.
- 205 Suunised ei muuda seega karistuste määramise õiguslikku raamistikku, mis on kindlaks määratud üksnes määrusega nr 17. Komisjoni varasem otsuste tegemise praktika ei ole osa sellest õiguslikust raamistikust.

206 Esimese Astme Kohtu sõnul ei ole siin tegu trahvide tagasiulatuva rakendamise, isegi kui suunised võivad teatavatel juhtudel kaasa tuua trahvide tõstmise. See tuleneb üksnes komisjonile määrusega nr 17 antud kaalutusõigusest trahvisummat kindlaks määrata. Komisjon võib seega igal hetkel muuta trahvide taset oma konkurentsipoliitikale vastavaks, tingimusel et ta jääb määruses nr 17 märgitud piiridesse, nagu tuleneb käesoleva kohtuotsuse punktis 169 osundatud kohtupraktikast.

207 Sellega seoses tuleb sedastada, et see analüüs tugineb sisuliselt eeldusele, et suunised ei ole osa trahvisumma määramise õiguslikust raamistikust, mis koosneb üksnes määruse nr 17 artiklist 15, nii et suuniste kohaldamine enne nende vastuvõtmist toimunud rikkumistele ei saa rikkuda tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtet.

208 Selline eeldus ei ole täpne.

209 Euroopa Kohus on juba leidnud ametiasutuste sisekorrameetmete osas, et kuigi neid ei saa lugeda õigusnormiks, mida ametiasutus igal juhul peab järgima, annavad nad siiski tunnistust praktikast väljendavast käitumisnormist, mida ametiasutus konkreetsetel juhtumil ei või eirata, andmata võrdse kohtlemise põhimõttega kooskõlas olevaid põhjendusi. Sellised meetmed on seega üldaktid, mille ebaseaduslikkusele asjaomased ametnikud ja teenistujad võivad viidata nende suhtes vastuvõetud üksikaktide peale esitatud hagiavaldustes (vt 15. jaanuari 2002. aasta otsus kohtuasjas C-171/00 P: *Libéros v. komisjon*, EKL 2002, lk I-451, punkt 35).

- 210 Selline kohtupraktika kehtib veelgi enam käitumisreeglite suhtes, mille eesmärk on väliste tagajärgede tekitamine, nagu on ettevõtjaid silmas pidavate suuniste puhul.
- 211 Selliseid käitumisreegleid vastu võttes ja nende avaldamisel teada andes, et ta kavatses neid edaspidi nendega hõlmatud juhtumitele kohaldada, piirab asjaomane institutsioon oma kaalutusõigust ja ei saa neist normidest kõrvale kalduda, ilma et teda olenevalt olukorrast karistataks selliste õiguse üldpõhimõtete rikkumise eest nagu võrdne kohtlemine või õiguspärase ootuse kaitse. Seega ei saa välistada, et teatavatel tingimustel ja nende sisust olenevalt võivad sellised üldise ulatusega käitumisreeglid omada õiguslikke tagajärgi.
- 212 Kohtujurist leidis oma ettepaneku punktis 59, et käesoleva kohtuotsuse punktis 209 viidatud kohtupraktika selliste käitumisreeglite kohta kinnitab Esimese Astme Kohtu järeldust vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt v. komisjon punktis 420 ja vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktis 276, mille kohaselt võib suuniste ebaseaduslikkust vaidlustada EÜ artikli 184 alusel, kuigi suunised ei ole vaidlustatud otsuse õiguslikuks aluseks, sest vaidlusalune otsus võeti vastu määruse nr 17 artikli 3 ja artikli 15 lõike 2 alusel.
- 213 Esimese Astme Kohus märgib õigusega vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt v. komisjon punktis 418 ja vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktis 274, et kuigi suunised ei ole vaidlusaluse otsuse õiguslikuks aluseks, määravad nad siiski

üldiselt ja abstraktselt metodoloogia, mille komisjon endale kohustuseks võttis selle otsusega määratud trahvi summade määramiseks, ja tagavad seetõttu ettevõtjate õiguskindlust.

- 214 Nii nagu selliste käitumisreeglite, nagu kirjeldatud suunised, ebaseaduslikkuse vaidlustamise vastuvõetavus ei ole allutatud nõudele, et need kujutaksid selle akti õiguslikku alust, mille ebaseaduslikkusele viidatakse, ei eelda ka suuniste asjakohasus tagasiulatava jõu puudumise põhimõtte valguses seda, et nad on õiguslikuks aluseks asjaomaste trahvide määramisele.
- 215 Selles kontekstis tuleb meenutada Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikat EIÕK artikli 7 lõike 1 kohta, millele viitavad mitu hagejat (vt eelkõige Euroopa Inimõiguste Kohtu 22. novembri 1995. aasta otsus kohtuasjas S.W. ja C.R. v. Ühendkuningriik, A-seeria, nr 335-B ja 335-C, § 34–36 ja § 32–34; 15. novembri 1996. aasta otsus kohtuasjas *Cantoni v. Prantsusmaa*, *Recueil des arrêts et décisions* 1996-V, § 29–32, ja 22. juuni 2000. aasta otsus kohtuasjas *Coëme jt v. Belgia*, *Recueil des arrêts et décisions*, 2000-VII, § 145).
- 216 Sellest kohtupraktikast tuleneb, et „õigus” artikli 7 lõike 1 tähenduses vastab teistes EIÕK sätetes kasutatud mõistele „seadus” ja hõlmab nii seadusandjalt kui kohtuvõimult pärinevat õigust.

- 217 Kuigi seda sätet, mis kinnistab kuritegude ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõtte (*nullum crimen, nulla poena sine lege*), ei saa tõlgenda nii, et see keelustab kriminaalvastutuse sätete järkjärgulise täpsustamise, võib sellega siiski vastavalt kohtupraktikale olla vastuolus rikkumist ette näinud normi uue tõlgenduse tagasiulatuv kohaldamine.
- 218 Sama kohtupraktika kohaselt on sellise juhtumiga tegu siis, kui kohtuliku tõlgenduse tulemus ei ole mõistlikult ootuspärane rikkumise toimepanemise hetkel, pidades silmas eelkõige sellel ajal kohtupraktikas levinud asjaomase sätte tõlgendust.
- 219 Euroopa Inimõiguste Kohtu samast praktikast tuleneb ka, et ootuspärasuse mõiste ulatus sõltub suurel määral asjaomase teksti sisust, hõlmatavast ainevaldkonnast ning normi adressaatide arvust ja nende isikutest. Seaduse ootuspärasuse põhimõttega ei ole vastuolus see, kui asjaomane isik peab pöörduma õigusnõuandja poole, et konkreetsetel asjaoludel piisava mõistlikkusega hinnata kindla teo tagajärgi. See on nii eelkõige kutseala esindajatega, kes on harjunud oma kutsetegevuses suuremat hoolsust üles näitama. Neilt võib ka oodata suuremat hoolt sellise tegevusega kaasnevate riskide hindamisel (vt eespool viidatud kohtuotsus *Cantoni v. Prantsusmaa*, § 35).
- 220 Need põhimõtted on kajastatud ka Euroopa Kohtu väljakujunenud praktikas, mille kohaselt siseriiklike kohtute kohustus siseriikliku õiguse asjakohaseid norme

tõlgendades viidata ka direktiivi sisule on piiratud ühenduse õiguse osaks olevate õiguse üldpõhimõtetega ja eelkõige õiguskindluse ja tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtetega (vt 8. oktoobri 1987. aasta otsus kohtuasjas 80/86: Kolpinghuis Nijmegen, EKL 1987, lk 3969, punkt 13).

- 221 Selle kohtupraktika kohaselt ei saa selline tõlgendamine viia ülevõtmata direktiivist tuleneva kohustuse panemiseni üksikisikule või ammugi mitte selleni, et direktiivi alusel, mis on siseriiklikus õiguses seadusega rakendamata, määratakse või raskendatakse seda ühenduse normi rikkuvate üksikisikute kriminaalvastutust (vt eelkõige eespool viidatud kohtuotsus Kolpinghuis Nijmegen, punkt 14, ja Euroopa Kohtu 26. septembri 1996. aasta otsus kohtuasjas C-168/95: Arcaro, EKL 1996, lk I-4705, punkt 42).
- 222 Selle uusi kohtupraktika arenguid puudutava kohtupraktika eeskujul võib karistuspoliitika — käesolevas asjas komisjoni üldine konkurentsipoliitika trahvide alal — tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtte seisukohast mõju omada, eriti kui seda kasutatakse selliste käitumisreeglite nagu suunised vastuvõtmiseks.
- 223 Arvestades eelkõige nende õiguslike tagajärgi ja nende üldist ulatust, nagu märgiti käesoleva kohtuotsuse punktis 211, kuuluvad need käitumisreeglid põhimõtteliselt „õiguse” alla EIÕK artikli 7 lõike 1 tähenduses.

- 224 Nagu käesoleva kohtuotsuse punktis 219 märgiti, tuleb tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtte järgimise kontrollimiseks kindlaks teha, kas asjaomane muudatus oli mõistlikult ootuspärane sellel ajal, kui kõnealused rikkumised toime pandi.
- 225 Sellega seoses tuleb sedastada, nagu mitmed hagejad on teinud, et suuniste peamine uuendus seisneb selles, et arvutamise lähtekohaks võetakse suunistes sätestatud vahemiku põhjal arvutatav põhisumma, kusjuures see vahemik väljendab erinevaid rikkumise raskusastmeid, kuid ei oma sellisena mingit seost asjaomase käibega. See meetod tugineb seega sisuliselt trahvide tariifide määramisele, olgu see siis kui tahes suhteline ja paindlik.
- 226 Seega tuleb uurida, kas see uus trahvide arvutamise meetod, eeldades, et sellel on määratud trahvidele raskendav mõju, oli mõistlikult ootuspärane asjaomaste rikkumiste toimepanemise hetkel.
- 227 Nagu käesoleva kohtuotsuse punktis 169 juba mainiti seoses väidetega, mis viitasid õiguspärase ootuse kaitse põhimõtte rikkumisele, tuleneb Euroopa Kohtu praktikast, et asjaolu, et komisjon minevikus kohaldas teatava suurusega trahve teatavat tüüpi rikkumistele, ei saa veel võtta võimalust seda taset tõsta määruses nr 17 märgitud piirides, kui see on vajalik ühenduse konkurentsipoliitika elluviimise tagamiseks,

vaid vastupidi — ühenduse konkurentsieeskirjade tõhus kohaldamine eeldab seda, et komisjon saaks igal hetkel kohandada trahvide taset vastavalt selle poliitika vajadustele.

228 Sellest tuleneb, nagu käesoleva kohtuotsuse punktis 173 leiti, et trahviga lõppeda võiva haldusmenetlusega seotud ettevõtjatel ei saa tekkida õiguspärast ootust, et komisjon ei ületa varasema praktika käigus määratud trahvide määrasid või et kasutatakse sama trahvide arvutamise meetodit.

229 Seega peavad need ettevõtjad arvestama võimalusega, et komisjon võib igal hetkel otsustada tõsta trahvisummasid, võrreldes minevikus kohaldatud trahvisummadega.

230 See on nii mitte üksnes siis, kui komisjon tõstab trahvisummade taset üksikutes otsustes trahve määrates, vaid ka siis, kui trahvisummasid tõstetakse, kohaldades arutatavale asjale üldise ulatusega käitumisreegleid nagu suunised.

231 Käesoleva kohtuotsuse punktis 219 osundatud kohtupraktikat silmas pidades tuleb järeldada, et suunised, eelkõige seal sisalduv uus trahvide arvutamise meetod,

eeldades, et sellel on määratud trahvidele raskendav mõju, olid sellistele ettevõtjatele, nagu hagejad, mõistlikult ootuspärased asjaomaste rikkumiste toimepanemise hetkel.

232 Seetõttu ei rikkunud komisjon tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtet, kui ta vaidlusaluses otsuses enne suuniste vastuvõtmist toime pandud rikkumistele neid suuniseid kohaldas.

233 Kõike eelnevat silmas pidades tuleb kõik käsitletud väited tagasi lükata.

2. Väited, mis puudutavad suunistes sisalduva või vaidlusaluses otsuses kohaldatud trahvisummade arvutamise meetodi seaduslikkust

234 Dansk Rørindustri (esimene väide), Henss/Isoplus kontsern (esimene ja kolmas väide), KE KELIT (esimene ja teine väide), LR A/S (esimene ja kolmas väide), Brugg (neljas väide), LR GmbH (teine väide) ja ABB (kolmas väide) heidavad oma väidetes Esimese Astme Kohtule ette, et see lükkas tagasi nende väited, millega nad soovisid näidata, et suunistes sisalduva või vaidlusaluses otsuses kohaldatud trahvisummade arvutamise meetodi teatavad aspektid on vastuolus määruse nr 17 artikli 15 lõikega 2 ja teatavate õiguse üldpõhimõtetega, eelkõige proportsionaalsuse ja võrdse kohtlemise ning kaitseõiguste põhimõtetega.

235 Sellega seoses vaidlustavad Henss/Isoplus kontsern ning LR GmbH esimese võimalusena ning LR A/S teise võimalusena suuniste seaduslikkust, kuna käesolevas asjas järgitud arvutusmeetodi õigusvastasus tuleneb otse suunistest.

236 Nende hagejate poolt esitatud õigusvastasuse väite vastuvõetavusele, millega Esimese Astme Kohus nõustus, ei saa vastu vaielda.

237 Arvestades selliste käitumisreeglite nagu suuniste õiguslikke tagajärgi ja nende üldise ulatusega sätteid, mida komisjon vaieldamatult vaidlusaluses otsuses kohaldas, nagu märgiti käesoleva kohtuotsuse punktides 209–214, tuleb sedastada, et selle otsuse ja suuniste vahel esineb otsene seos.

a) Väited, mis puudutavad määruse nr 17 artikli 15 lõike 2 rikkumist, kuna vaidlusaluses otsuses kasutati trahvisummade määramisel suunistes sätestatud meetodit

238 Dansk Rørindustri, Henss/Isoplus kontsern, LR A/S, LR GmbH ja ABB väidavad, et Esimese Astme Kohus rikkus õigusnormi, kui ta leidis, et vaidlusaluses otsuses rakendatud trahvisummade arvutamise meetod ei riku määruse nr 17 artikli 15 lõiget 2.

239 Henss/Isoplus kontsern, LR A/S ja LR GmbH järeldavad sellest, et komisjonil puudus pädevus suuniseid vastu võtta.

240 Esiteks tuleb meenutada, et Euroopa Kohtu praktika kohaselt tuleb trahvisummade kindlaksmääramisel arvesse võtta rikkumise kestust ja kõiki asjaolusid, mis võivad rikkumiste raskusastme hindamisel arvesse tulla (vt eespool viidatud kohtuotsus *Musique Diffusion française jt v. komisjon*, punkt 129).

241 Rikkumiste raskusaste tuleb kindlaks määrata seoses mitme asjaoluga, nagu konkreetse juhtumi eripärased tehioolud, selle kontekst ja trahvide hoiatav mõju, isegi kui kohustuslikult arvesse võetavatest tingimustest ei ole kehtestatud siduvat või ammendavat loetelu (vt eelkõige eespool viidatud kohtuotsus *Limburgse Vinyl Maatschappij jt v. komisjon*, punkt 465).

242 Rikkumiste raskusastme hindamise asjaoludena võetakse arvesse iga ettevõtja käitumist, iga ettevõtja rolli kooskõlastatud tegevuse kehtestamisel, tegevusest saada võidavat kasumit, nende ettevõtjate suurust ja asjaomaste kaupade väärtust ning ohtu, mida seda tüüpi rikkumised ühenduse eesmärkidele kujutavad (vt eespool viidatud kohtuotsus *Musique Diffusion française jt v. komisjon*, punkt 129).

243 Esiteks tuleneb sellest, et trahvi kindlaksmääramisel on mõistlik arvesse võtta nii ettevõtja kogukäivet, mis on üks, olgugi ligikaudne ja ebatäiuslik näitaja ettevõtja suuruselt ja majanduslikust võimsusest, kui ka käibe seda osa, mis tuleneb rikkumise

esemeks olnud kaupade müügist ja võib seega näidata selle rikkumise ulatust. Teiseks järeldub sellest, et kummalegi käibe liigile ei maksa omistada tähtsust, mis teiste hinnanguelementidega võrreldes oleks ebaproportsionaalne, ja seega ei saa sobiva trahvi kindlaksmääramine toimuda üksnes kogukäibel põhineva arvutuse alusel. Sellise olukorraga on tegemist eriti siis, kui asjaomased kaubad moodustavad vaid väikese osa sellest käibest (vt eespool viidatud kohtuotsus *Musique Diffusion française jt v. komisjon*, punkt 121, ja 9. novembri 1983. aasta otsus kohtuasjas 322/81: *Michelin v. komisjon*, EKL 1983, lk 3461, punkt 111).

244 Teiseks tuleb meenutada, et apellatsioonkaebuse raames kontrollib Euroopa Kohus ühelt poolt seda, kas Esimese Astme Kohus võttis juriidiliselt korrektselt arvesse kõiki olulisi asjaolusid, et hinnata asutamislepingu artikli 85 ja määruse nr 17 artikli 15 valguses mingi konkreetse käitumise raskusastet, ja teiselt poolt seda, kas Esimese Astme Kohus vastas õiguslikult piisavalt kõigile hageja esitatud argumentidele, millega taotleti trahvi tühistamist või vähendamist (vt eelkõige eespool viidatud kohtuotsus *Baustahlgewebe v. komisjon*, punkt 128, ja 29. aprilli 2004. aasta otsus kohtuasjas C-359/01 P: *British Sugar v. komisjon*, EKL 2004, lk I-4933, punkt 47).

245 Seevastu aga trahvi ebaproportsionaalsuse osas tuleb meenutada, et Euroopa Kohus ei saa apellatsioonimenetluse raames õigusküsimusi käsitledes asendada Esimese Astme Kohtu hinnangut õigluse kaalutlustel oma hinnanguga, kui Esimese Astme Kohus andis hinnangu oma täieliku pädevuse raames, otsustades ettevõtjatele ühenduse õiguse rikkumise eest määratud trahvide summa üle (vt eelkõige eespool viidatud kohtuotsused *Baustahlgewebe v. komisjon*, punkt 129 ja *British Sugar v. komisjon*, punkt 48).

246 Sellest tuleneb, et väide tuleb lugeda vastuvõetamatuks, kui selle esemeks on trahvide üldine uuesti hindamine (vt eespool viidatud kohtuotsused Baustahlgewebe v. komisjon, punkt 129 ja British Sugar v. komisjon, punkt 49).

247 Dansk Rørindustri, Henss/Isoplus kontsern, LR A/S, LR GmbH ja ABB väidavad esiteks, et käesolevas asjas kohaldatud arvutusmeetod, niivõrd kui see võttis lähtepunktiks suunistes määratletud ja asjaomasest käibest sõltumatud põhisummad, on vastuolus määruse nr 17 artikli 15 lõikega 2, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Kohus.

248 Nende hagejate sõnul on tegu mehaanilise arvutusmeetodiga, milles ei võeta arvesse või vähemalt ei võeta piisavalt arvesse asjaomast käivet ega nõuet trahve individuaalselt kujundada iga asjassepuutuva ettevõtja osas.

249 Henss/Isoplus kontsern, LR A/S ja LR GmbH väidavad selle põhjal, et komisjon ületas sellise arvutusmeetodi vastuvõtmisega suunistes talle määrusega nr 17 antud kaalutusõiguse piire, nii et suunised on selle institutsiooni pädevuse puudumise tõttu ebaseaduslikud.

250 Suuniste sisu põhjalikumast analüüsist, mis leidub vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktides 223–232, tuleneb aga, et vastavalt suuniste punkti 1 esimesele lõigule määratakse põhisumma kindlaks rikkumise raskusastme ja kestuse

põhjal, mis on ainsad määruse nr 17 artikli 15 lõikes 2 osutatud kriteeriumid, ja on seega kooskõlas selles sättes määratletud karistuste õigusliku raamistikuga.

251 Nagu tuleneb eelkõige vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktidest 225–230, põhines Esimese Astme Kohtu järeldus järgmisel suuniste analüüsil:

„225 Vastavalt suunistele lähtub komisjon trahvisumma arvutamisel rikkumise raskusastme põhjal määratletud summast [...]. Rikkumise raskusastme hindamisel tuleb arvesse võtta selle laadi, tegelikku mõju turule, kui seda saab mõõta, ja asjakohase geograafilise turu suurust (punkti 1 A esimene lõik). Selles raamistikus jagunevad rikkumised kolme kategooriasse: kerged rikkumised, mille puhul võimalik trahvisumma võib olla 1000–1 miljon eküüd, rasked rikkumised, mille puhul võimalik trahvisumma võib olla 1–20 miljonit eküüd, ja väga rasked rikkumised, mille puhul võimalik trahvisumma võib olla rohkem kui 20 miljonit eküüd (punkti 1 A teise lõike esimene kuni kolmas taane). Igas kategoorias ning eeskätte raskete ja väga raskete rikkumiste puhul võimaldab väljapakutud trahviastmik rakendada ettevõtjate suhtes erinevat kohtlemist vastavalt toimepandud rikkumise laadile (punkti 1 A kolmas lõik). Samuti on vaja arvesse võtta rikkujate tegelikku majanduslikku suutlikkust põhjustada olulist kahju muudele turuosalistele, eeskätt tarbijatele, ja määrata trahvi suurus nii, et sellel oleks piisavalt hoiatav mõju (punkti 1 A neljas lõik).

226 Seejärel võib arvesse võtta ka asjaolu, et suurtel ettevõtjatel on tavaliselt olemas piisavad infrastruktuurid õigus- ja majandusteadmiste olemasoluks,

mis võimaldavad neil hõlpsamini kindlaks teha, et nende tegevus kujutab endast rikkumist, ja olla teadlikud rikkumise tagajärgedest, mis tulenevad konkurentsioigusest (punkti 1 A viies lõik).

227 Kõigis kolmes kategoorias võib mõnel juhul osutada vajalikuks kasutada kindlaksmääratud summade puhul kaalutegureid, et võtta arvesse konkreetse juhtumi kaalu ja seega rikkumise tegelikku mõju igale konkureerivale ettevõtjale, eeskätt juhul, kui samalaadseid rikkumisi toimepanevate ettevõtjate suurus erineb üksteisest oluliselt, ja kohandada seega üldist lähtekohta iga ettevõtja tunnustele vastavalt [...] (punkti 1 A kuues lõik).

228 Rikkumise kestuse osas eristatakse suunistes lühiajalisi rikkumisi (üldiselt lühemad kui üks aasta), mille puhul raskusastme põhjal määratud trahvisummat ei suurendata; keskmise kestusega rikkumisi (kestavad üldiselt üks kuni viis aastat), mille puhul raskusastme põhjal määratud trahvisummat võib suurendada kuni 50%, ja pikaajalised rikkumised (üldiselt pikemad kui viis aastat), mille puhul raskusastme põhjal määratud trahvisummat võib suurendada kuni 10% aasta kohta (punkti 1 B esimene lõik, esimene kuni kolmas taane).

229 Seejärel esitatakse suunistes näitena nimekiri raskendavatest ja kergendavatest asjaoludest, mida võib arvesse võtta põhisumma suurendamisel või vähendamisel, ning viidatakse [koostöö]teatisele.

230 Üldise märkusena täpsustatakse suunistes, et selle meetodiga leitud lõppsumma (põhisumma, mida on suurendatud või vähendatud teatava protsendimääraga) ei või ühelgi juhul ületada 10% ettevõtjate ülemaailmsest käibest, nagu on sätestatud määruse nr 17 artikli 15 lõikes 2 [punkt 5, alapunkt a]. Lisaks sätestatakse suunistes, et sõltuvalt asjaoludest tuleks pärast eespool kirjeldatud arvutuste tegemist arvesse võtta selliseid objektiivseid tegureid nagu näiteks majanduskeskkonna eripära, rikkujate saadud majanduslik või rahaline kasu, asjaomaste ettevõtjate tunnusjooned ja nende tegelik maksevõime vastavates ühiskondlikes oludes, ning trahvisummasid tuleks vastavalt kohandada [punkti 5 alapunkt b].”

252 Esimese Astme Kohus võis õiguslikku viga tegemata sellest järeldada, et kuna komisjon teatas suunistes, millist meetodit ta kavatseb määruse nr 17 artikli 15 lõike 2 kohaselt määratavate trahvide arvutamiseks kasutada, jäi see institutsioon viimati nimetud sättega kehtestatud õiguslikku raamistikku ega ületanud seadusandja poolt talle antud kaalutusõiguse piire, nagu märgiti vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt v. komisjon punktis 432, ja vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktis 277.

253 Seetõttu lükkas Esimese Astme Kohus selles punktis õigusega tagasi suuniste seaduslikkuse vaidlustamise, mis oli tuletatud komisjoni pädevuse puudumisest neid vastu võtta.

254 Seda järeldust ei õõnesta hagejate esimene väide, et kuna komisjon esitas suunistes trahvisummade arvutusmeetodi, mis ei tugine asjaomaste ettevõtjate käibele, eemaldus komisjon määruse nr 17 artikli 15 kohtupraktika kohasest tõlgendusest.

- 255 Nagu leidis Esimese Astme Kohus eelkõige vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt v. komisjon punktis 442 ja vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktis 278, ei olnud komisjonil trahvisummade kindlaksmääramisel vastavalt konkreetse rikkumise raskusastmele ja kestusele kohustust teostada trahvi arvutamine lähtuvalt asjaomaste ettevõtjate käibest tulenevast põhisummast.
- 256 Esimese Astme Kohus leidis eelkõige vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt v. komisjon punktides 443 ja 444 ning vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktides 280 ja 281, et see järeldus tugineb selgelt põhimõtetele, mis vastavalt Euroopa Kohtu praktikale, mida on meenutatud käesoleva kohtuotsuse punktides 240–243, tulenevad määruse nr 17 artiklist 15.
- 257 Neist põhimõtetest lähtuvalt ja järgides selles sättes märgitud ülempiiri, mis viitab kogukäibele (vt eespool viidatud kohtuotsus *Musique Diffusion française* jt v. komisjon, punkt 119), võib komisjonil olla mõistlik võtta arvesse asjaomase ettevõtja käivet, et hinnata rikkumise raskust trahvisumma kindlaksmääramisel, ent siiski ei tule sellele käibele omistada ebaproportsionaalset tähtsust teiste hinnangulementidega võrreldes.
- 258 Sellega seoses tuleb lisada, nagu Esimese Astme Kohus õigusega märkis eelkõige vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt v. komisjon punktis 447 ja vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktis 283, et kuigi suunistes ei sätestata trahvisummade arvutamist sõltuvalt kogu- või asjaomasesest käibest, ei ole nendega ka vastuolus see, kui viidatud käibeid trahvisumma kindlaksmääramisel arvesse võetakse, et kinni pidada ühenduse õiguse üldpõhimõtetest ja kui asjaolud seda nõuavad.

259 Esimese Astme Kohus leidis sellega seoses vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktides 284 ja 285:

„284 Sellest tuleneb, et suuniste kohaldamisel võib asjaomaste ettevõtjate käive tähtsust omada, kui hinnatakse rikkumise toimepannute tegelikku majanduslikku võimet teistele ettevõtjatele olulist kahju tekitada ning vajadust tagada trahvi piisavalt hoiatav mõju või kui hinnatakse asjaolu, et suurteil ettevõtjatel on tavaliselt olemas piisavad infrastruktuurid õigus- ja majandusteadmiste olemasoluks, mis võimaldavad neil hõlpsamini kindlaks teha, et nende tegevus kujutab endast rikkumist, ja olla teadlikud rikkumise tagajärgedest, mis tulenevad konkurentsioigusest (vt eespool punkt 226). Asjaomaste ettevõtjate käive võib tähtsust omada ka konkreetse juhtumi kaalu ja seega rikkumise tegeliku mõju hindamisel igale konkureerivale ettevõtjale, eeskätt juhul, kui samalaadseid rikkumisi toimepaneivate ettevõtjate suurus erineb üksteisest oluliselt (vt eespool punkt 227). Samuti võib käive näidata rikkujate saadud majanduslikku või rahalist kasu või teisi asjaomaste ettevõtjate tunnusjooni, mida olenevalt olukorrast tuleb arvesse võtta (vt eespool punkt 230).

285 Lisaks on suunistes sätestatud, et sama tegevuse eest võrdse karistamise põhimõttest lähtuvalt võib sõltuvalt asjaoludest määrata asjaomastele ettevõtjatele erineva trahvisumma, ilma et see eristamine põhineks aritmeetilisel arvutusel (punkti 1 A seitsmes lõik).”

260 Vastupidi, suunistes esitatud arvutusmeetod tundub paremini vastavat määruuses nr 17 sätestatud põhimõtetele, niivõrd, kui võrd sellega nähakse ette suure hulga

asjaolude arvessevõtmine rikkumise raskusastme hindamisel trahvisumma määramiseks, sh eelkõige rikkumisega saadud tulu või vajadus tagada trahvide ennetavat mõju, nagu Euroopa Kohus neid eelkõige eespool viidatud kohtuotsuses *Musique Diffusion française* jt v. komisjon on tõlgendanud, kui komisjoni varasem väidetav praktika, millele hagejad viitavad ja milles asjaomane käive omab ülekaalukat ja suhteliselt mehaanilist rolli.

261 Seega ei saa hagejad väita, et suuniste arvutusmeetod on vastuolus määruse nr 17 artikli 15 lõikega 2, nagu Euroopa Kohus seda on tõlgendanud, kuna see lähtub põhisummadest, mida ei määrata kindlaks asjaomase käibe kohaselt.

262 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 73 märkis, näitab vaidlusalune otsus ise, et suuniste meetod võimaldab käivet arvesse võtta, kuna selles otsuses jaotas komisjon hagejad nende suuruse alusel nelja gruppi ja eristas seega oluliselt põhisummasid.

263 Sellega seoses märkis Esimese Astme Kohus vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktides 295–297 järgmist:

„295 Seejärel tuleb märkida, et komisjon jagas rikkumises osalenud ettevõtjad nende suuruse erinevuse arvessevõtmiseks nelja gruppi vastavalt nende

tähtsusele ühenduse turul, arvestades kohandusi, mis peaksid silmas pidama vajadust tagada tõhusat hoiatamist (otsuse [põhjenduste punkti] 166 teine kuni neljas lõik). [Samade põhjenduste punktidest] 168–183 tuleneb, et neile neljale kategooriale kehtestati nende tähtsusest lähtuvalt trahvisummade arvutamiseks konkreetseid põhisummad 20 miljonit eküüd, 10 miljonit eküüd, 5 miljonit eküüd ja 1 miljon eküüd.

296 Komisjon selgitas iga kategooria põhisummade kindlaksmääramise osas vastusena Esimese Astme Kohtu küsimusele, et need summad väljendavad iga ettevõtja tähtsust eelisoleeritud torude sektoris, võttes arvesse ettevõtja suurust ja tema kaalu ABB-ga võrreldes ja kartelli kontekstis. Seetõttu võttis komisjon arvesse mitte üksnes nende käivet asjaomasel turul, vaid ka suhtelist tähtsust, mille kartelli liikmed omistasid igale neist, nagu tuleneb vastuväiteteatise 60. lisas esitatud kartellisisestest kvootidest ning vastuväiteteatise 169.–170. lisas esitatud 1995. aastal saadud ja kavandatud tulemustest.

297 Täiendavalt suurendas komisjon ABB-le kehtestatava trahvi põhisummat 50 miljoni eküüni, et arvestada selle ettevõtja seisundit kui üht peamist Euroopa kontserni (otsuse [põhjenduste punkt] 168)."

264 Tuleb sedastada, et kuigi suunistes on väga raskete rikkumiste korral, nagu on käsitletud käesolevas asjas, sätestatud võimalik põhisumma ka rohkem kui

20 miljonit eurot, kohandati seda vaidlusaluses otsuses oluliselt kõigi puudutatud ettevõtjate puhul vastavalt komisjoni tegevusele, millele juhtis tähelepanu ka Esimese Astme Kohus, nagu käesoleva kohtuotsuse eelmisest punktist tuleneb.

265 Vaidlusaluses otsuses kehtestati teise kategooria ettevõtja LR A/S lähtepunktiks 10 miljonit eurot, kolmanda kategooria ettevõtjate Dansk Rørindustri ja Henss/Isoplus kontserni lähtepunktiks 5 miljonit eurot ja neljanda kategooria ettevõtja Bruggi lähtepunktist 1 miljon eurot. ABB-le kehtestati spetsiifiline lähtepunkt 50 miljonit eurot.

266 Käesoleva kohtuotsuse punktis 251 esitatud Esimese Astme Kohtu analüüsis suuniste sisu kohta tuleneb, et vastupidi hagejate väidetele ei ole tegu aritmeetilise arvutusmeetodiga, millega ei võimaldata iga asjaomase ettevõtja trahvi individuaalset muutmist, lähtudes tema osavõtust rikkumises.

267 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 75 märkis, näitab see analüüs vastupidi, et suunistes on erinevaid paindlikke elemente, mis võimaldavad komisjonil oma kaalutusõigust kasutada kooskõlas määruse nr 17 artikli 15 sätetega, nagu Euroopa Kohus neid on käesoleva kohtuotsuse punktides 240–243 viidatud kohtupraktikas tõlgendanud.

- 268 Käesoleva kohtuotsuse punktis 264 märgiti, et suuniste meetod, mida vaidlusaluses otsuses kohaldati, hõlmab olulisi trahvisummade kohandamisi iga ettevõtja eripärast lähtuvalt, eriti just põhisummade osas.
- 269 Hagejate väited tuleb tagasi lükata niivõrd, kui võrd neid tuleb mõista nii, et nendes kritiseeritakse Esimese Astme Kohut selle pärast, et viimane ei tühistanud vaidlusalust otsust nende asjaomase käibe ebapiisava arvestamise tõttu.
- 270 Arvestades Euroopa Kohtu praktikat, millest tuleneb, et käive on üksnes üks asjaoludest, mida komisjonil on trahvi kindlaksmääramisel mõistlik arvesse võtta, nagu märgiti käesoleva kohtuotsuse punktis 243, ja kuna on vaieldamatu, et vaidlusaluses otsuses seda käivet arvestati, tuleb sedastada, et vaidlustatud kohtuotsustes ei ole tehtud selles osas õiguslikku viga.
- 271 Tuleb sedastada, et niivõrd, kui võrd hagejad soovivad nende väidetega Esimese Astme Kohtule ette heita teatavaid faktide tuvastamise või hindamise vigu, ei tõendatud mingit faktide moonutamist ega tulene ka ühestki toimikus olevast dokumendist, et Esimese Astme Kohtu tõdemused oleksid sisuliselt ebatäpsed.
- 272 Dansk Rørindustri, Henss/Isoplus kontsern, LR A/S ja LR GmbH väidavad seejärel, et kuna põhisummasid ei määrata kindlaks iga ettevõtja asjaomase käibe alusel, vaid pigem absoluutsummadena, mis on eriti kõrged väikestele ja keskmise suurusega

ettevõtjatele, siis ületatakse määruse nr 17 artikli 15 lõikes 2 märgitud 10% kogukäibe piir selle algstaadiumi ajal selles suuruses ettevõtjate osas nii, et lõpuks arvutatakse sellises olukorras määratud trahvi lõppsumma aritmeetiliselt üldise käibe põhjal.

273 Nende väitel on selle tulemuseks see, et taolise eelduse korral ei või rikkumise kestuse või võimalike raskendavate või kergendavate asjaolude tõttu toimuvad kohandamised niivõrd, kuivõrd neid tehakse summaga, mis ületab 10% kogukäibe piiri, mõju omada lõplikule trahvisummale ja seega ei võeta neid arvesse või arvestatakse ainult abstraktselt või teoreetiliselt.

274 Nende hagejate sõnul nõuab määruse nr 17 artikli 15 lõige 2, et neid asjaolusid trahvi arvutamisel tegelikult ka arvesse võetakse ja et need asjaolud omavad konkreetset mõju lõplikule trahvisummale.

275 Henss/Isoplus kontsern, LR A/S ja LR GmbH väidavad lõpuks eelneva põhjal, et võttes vastu suunistes sellise arvutusmeetodi, ületas komisjon määrusel nr 17 põhineva kaalutusõiguse piire, mistõttu on suunistes komisjoni pädevuse puudumise tõttu ebaseaduslikud.

- 276 Sellega seoses tuleb sedastada, et Esimese Astme Kohus ei rikkunud õigusnormi, lükates selle argumentatsiooni tagasi oma põhjendustes, eelkõige vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktides 287–290.
- 277 Esimese Astme Kohus leidis õigusega, et määruse nr 17 artikli 15 lõikes 2 sätestatud trahvi ülempiiri tuleb mõista nii, et lõpuks ettevõtjale määratud trahvi summa ei või seda piiri ületada ja et suunised, nagu nende punkti 5 alapunktist a nähtub, on sellega kooskõlas.
- 278 Esimese Astme Kohus leidis õigesti, et määruse nr 17 artikli 15 lõikega 2 ei keelata komisjonil oma arvutuste tarvis viidata vahesummale, mis seda piiri ületab. Selle sättega ei ole vastuolus ka see, kui vahepealsed rikkumise raskusastet ja kestust arvessevõtavad arvutustehted tehakse seda piiri ületava summaga.
- 279 Isegi kui arvutuste lõpuks selgub, et lõplikku trahvisummat tuleb vähendada seda piiri ületava summa võrra, siis asjaolu, et teatud tegurid, nagu rikkumise raskusaste ja kestus, tegelikult määratud trahvisummas ei kajastu, on lihtsalt selle ülempiiri lõppsummale kohaldamise tagajärg.
- 280 Nagu komisjon väitis, on selle ülempiiri eesmärk vältida seda, et määrataks selliseid trahve, mille osas võib arvata, et ettevõtjad ei suuda neid tasuda, kui silmas pidades

nende ettevõtjate suurst, mis on — olgugi et ligikaudselt ja mittetäielikult — määratud kogukäibe põhjal (vt selle kohta eespool viidatud kohtuotsus *Musique Diffusion française* jt v. komisjon, punktid 119 ja 121).

281 Tegu on seega piiriga, mida ühetaoliselt kohaldatakse kõigile ettevõtjatele ja mis on väljendatud sõltuvalt iga ettevõtja suurusest, eesmärgiga vältida ülemäära suuri ja ebaproportsionaalseid trahve.

282 Sellel ülempiiril on seega eripärane ja iseseisev eesmärk, võrreldes rikkumise raskusastme ja kestuse kriteeriumide eesmärgiga.

283 Selle ainsaks võimalikuks tagajärjeks on see, et nende kriteeriumide põhjal arvutatud trahvisummat vähendatakse kuni lubatud ülempiirini. Ülempiiri kohaldamine tähendab, et asjaomane ettevõtja ei maksa trahvi, mida nende kriteeriumide põhjal tuleks maksta.

284 See on nii eriti siis, kui asjaomased kohandused tõstaksid trahvisummat veelgi, nagu käesolevas asjas Dansk Rørindustri, Henss/Isoplus kontserni, LR A/S ja LR GmbH puhul.

285 Tuleb sedastada, et komisjon ei leidnud nende hagejate osas ühtegi kergendavat asjaolu ja et põhisummat võidakse komisjoni väljatoodud asjaolude, st rikkumise kestuse ja teatavate raskendavate asjaolude tõttu üksnes tõsta.

286 Sellest tuleneb, et ülempiiri kohaldamise tagajärjel nende hagejate trahve ei tõstetud, nagu oleks põhimõtteliselt tulnud nimetatud raskendavate tegurite tõttu teha.

287 Vastupidi Dansk Rørindustri ja LR A/S väidetele ei tähenda määruse nr 17 artikli 15 lõikes 2 esitatud ülempiir, et trahvisumma arvutatakse üksnes ettevõtja kogukäibe põhjal.

288 Lõpliku trahvisumma võrdumine selle ülepiiriga ei tähenda, et see trahvisumma arvutati üksnes selle piirmäära põhjal, vaid et seda trahvisummat, mis põhimõtteliselt määrati kindlaks rikkumise raskusastme ja kestuse põhjal, vähendati kuni selle piirini.

289 LR A/S ei saa seega Esimese Astme Kohtule ette heita iseendaga vastuollu minemist, kui see kohus leidis ühest küljest, et Euroopa Kohtu praktika kohaselt ei saa trahvisumma kindlaksmääramisel rikkumise raskusastme hindamine lähtuda vaid ühest tegurist, ja teisest küljest, et vaidlusaluses otsuses võidi need trahvisummad kindlaks määrata mainitud ülempiiri tasemel.

290 Henss/Isoplus kontsern väidab viitega suuniste punkti 2 viiendale taandele, et suunistega loodi uus raskendav asjaolu, mis põhines ebaseaduslikul tulul, mille ettevõtja oli rikkumise teel saanud.

291 Selle hageja sõnul ei hõlma määruse nr 17 artikli 15 lõige 2 sellist asjaolu. Esineb ka oht, et ettevõtja tulu võetakse arvesse kahekordselt, kuna seda võeti juba arvesse rikkumise raskusastme kindlaksmääramisel. Selle hageja arvates on suunised seega komisjoni pädevuse puudumise tõttu ebaseaduslikud.

292 Esimese Astme Kohus on aga õigustatult vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt *v.* komisjon punktides 454–456 leidnud, et Euroopa Kohtu praktika põhjal on ettevõtjate tegevusest tulenev tulu üks asjaoludest, mida rikkumise raskusastme hindamisel arvestada, ja et selle asjaolu arvestamisega soovitakse tagada trahvi hoiatavat mõju (vt eespool viidatud kohtuotsus *Musique diffusion française jt v.* komisjon, punkt 129).

293 Seega on selgelt tegu asjaoluga, mida võib kooskõlas määruse nr 17 artikli 15 lõikega 2 arvesse võtta, sõltumata selle otsesest mainimisest suunistes.

294 Suunistes on sätestatud, et raskendava asjaoluna tuleb arvestada vajadust suurendada trahvi, et see ületaks rikkumise abil ebaseaduslikult saadud tulu, kui

seda summat on võimalik objektiivselt kindlaks teha. Komisjon on õigesti väitnud, et sellest tuleneb, et selle raskendava asjaolu eesmärk on suurendada põhisummat, kui vääralt saadud tulu objektiivsel hindamisel võib sedastada, et põhisumma ei ole piisav, et neutraliseerida rikkumise toime pannud ettevõtja poolt saadud tulu.

295 Neis tingimustes ei esine suunistes ohtu, et tulu kahekordselt arvesse võetakse.

296 Sellest tuleneb, et esitatud väited tuleb tagasi lükata.

b) Väited, mis puudutavad proportsionaalsuse ja võrdse kohtlemise põhimõtete rikkumist, kuna vaidlusaluses otsuses kasutati trahvisummade määramisel suunistes sätestatud meetodit

297 Dansk Rørindustri, Henss/Isoplus kontsern, KE KELIT, LR A/S, Brugg ja LR GmbH väidavad, et Esimese Astme Kohus lükkas tagasi nende väited, mis viitasid proportsionaalsuse põhimõtte ning olenevalt olukorrast ka võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumisele, kuna vaidlusaluses otsuses kasutati trahvisummade määramisel suunistes sätestatud meetodit.

298 Need hagejad väidavad sisuliselt, et suunistes sätestatud meetodi kohaselt ei määrata põhisummasid kindlaks asjaomase käibe põhjal, vaid kindlate summade alusel, mis

on kehtestatud eriti kõrgel tasemel nende suurusjärgus ettevõtjatele, st väikestele ja keskmise suurusega ettevõtjatele, keda vaidlusaluses otsuses nimetatakse teise ja kolmanda kategooria ettevõtjateks.

299 Sellest tuleneb, et nende ettevõtjate osas määruse nr 17 artikli 15 lõikes 2 märgitud ülempiir 10% kogukäibest ületatakse arvestatavalt juba arvutuse algstaadiumis, nii et pärast koostööteatise alusel toimunud vähendamise üldistamist on neile määratud trahvid tegelikult selle ülempiiri tasemel ja vastavad seega maksimaalsele trahvisummale.

300 Nende hagejate sõnul kujutab neile määratud trahvide tase ebavõrdset kohtlemist ja rikub proportsionaalsuse põhimõtet, mis ilmneb eriti, kui seda võrrelda trahviga, mis määrati ABB-le, kes oli ainus kaugkütte turul tegutsev rahvusvaheline ettevõtja ja kartelli vaieldamatu juht, kuna ABB-le määratud trahvi summa moodustab ABB kogukäibest enne koostööteatise alusel toimunud vähendamist vaid väikese protsendi ehk 0,36%.

301 Algusest peale tuleb vastuvõetamatuna tagasi lükata LR A/S väide, millega soovitakse tõendada proportsionaalsuse ja võrdse kohtlemise põhimõtete rikkumist, mis tuleneb selle hageja sõnul asjaolust, et sellele hagejale määrati maksimaalne

trahvisumma, kuigi esinesid järgmised väidetavalt vaieldamatud kergendavad asjaolud:

- ta ei ole kartelli juht;

- temast tunduvalt tugevam ettevõtja ABB avaldas talle arvestatavat survet. LR A/S-ile ette heidetav rikkumine on pealegi oluliselt kergem sellest, milles ABB-d süüdistatakse;

- LR A/S, kelle käibest vaid 36,8% tuleb asjaomaselt turult, ei ole ühele ainsale tootele keskendunud ettevõtja;

- esialgu piirdus kartell Taaniga ning omandas ühenduse ulatuse vaid lühikeseks perioodiks;

- puuduvad tõendid selle kohta, et LR A/S oleks saanud rikkumistest tulu;

- esineb veel hulk teisi kergendavaid asjaolusid.

- 302 Selliselt sõnastatuna on selle väite eesmärk üldine LR A/S-ile määratud trahvi uuesti hindamine ja on seetõttu käesoleva kohtuotsuse punktides 245 ja 246 viidatud kohtupraktika alusel apellatsiooniasemes vastuvõetamatu.
- 303 Tuleb meenutada ka, nagu käesoleva kohtuotsuse punktis 244 märgiti, et apellatsioonkaebuse raames kontrollib Euroopa Kohus ühelt poolt seda, kas Esimese Astme Kohus võttis juriidiliselt korrektselt arvesse kõiki olulisi asjaolusid, et hinnata asutamislepingu artikli 85 ja määruse nr 17 artikli 15 valguses mingi konkreetse käitumise raskusastet, ja teiselt poolt seda, kas Esimese Astme Kohus vastas õiguslikult piisavalt kõigile hageja esitatud argumentidele, millega taotleti trahvi tühistamist või vähendamist.
- 304 Vaidlustatud kohtuotsuse Dansk Rørindustri *v.* komisjon punktides 198–210, vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 *v.* komisjon punktides 292–301 ja vaidlustatud kohtuotsuse Lögstör Rör *v.* komisjon punktides 299–305 leidis Esimese Astme Kohus õigustatult, tegemata viga, mida apellatsiooniasemes tühistada saaks, et teise ja kolmandasse kategooriasse kuuluvatele hagejatele määratud trahvisumma taset ei saa lugeda ebavõrdseks kohtlemiseks ABB-le määratud trahvisummaga võrreldes.
- 305 Esimese Astme Kohus tegi selle järelduse, olles põhjalikult uurinud trahvisummade arvutusmeetodit, nagu seda vaidlusaluses otsuses järgiti.
- 306 Sellega seoses märkis Esimese Astme Kohus, et trahvisummad määrati kindlaks põhisummade alusel, mis omakorda määrati kindlaks suunistes väga rasketele

rikkumistele ette nähtud võimalikust 20 miljonist eurost lähtuvalt, millesse tehti kohandusi kõigi ettevõtjate osas vastavalt nende suurusele ja nende rikkumises osalemise suhtelisele raskusastmele.

307 Niisiis määrati Dansk Rørindustri, LR A/S ja LR GmbH põhisummaks 5 miljonit eurot. Esimese Astme Kohus märkis ära ka, et ABB põhisummat tõsteti 50 miljoni euroni, et võtta arvesse viimase seisundit ühe peamise Euroopa kontsernina asjaomases sektoris.

308 Lisaks märkis Esimese Astme Kohus, et ABB põhisummat tõsteti pärast selle suurendamist rikkumise kestuse tõttu veel 50% võrra selliste raskendavate asjaolude tõttu, nagu kartelli juhiks olemine.

309 Ilmneb, et Dansk Rørindustri, LR A/S ja LR GmbH protsendid selles osas määrati kindlaks tunduvalt madalamal tasemel, arvestades nende ettevõtjate vastavaid ja hoopis kõrvalisemaid rolle kartellis, nagu tuleneb vaidlustatud kohtuotsuse Lögstör Rör v. komisjon punktist 306.

310 Vaidlustatud kohtuotsuse Dansk Rørindustri v. komisjon punktis 210, vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktis 298 ja vaidlustatud kohtuotsuse

Lögstör Rör v. komisjon punktis 304 leidis Esimese Astme Kohus õiguslikku viga tegemata, et kõiki asjakohaseid arvesse võetud asjaolusid arvestades on objektiivselt põhjendatud ühest küljest Dansk Rørindustri, LR A/S ja LR GmbH ja teisest küljest ABB põhisummade erinevus.

311 Selle järelduse põhjendatust kinnitavad veelgi vaidlusaluse otsuse kaalutlused rikkumise kestuse ja raskendavate asjaolude teemal, mis on arvestatavalt erinevad sõltuvalt iga asjaomase ettevõtja asjaomases rikkumises osalemise raskusastmest.

312 Nagu Esimese Astme Kohus õigusega leidis eelkõige vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt v. komisjon punktis 442 ja vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktis 278, tuleneb käesoleva kohtuotsuse punktides 240–243 meenutatud põhimõtetest, et kui komisjon määrab trahvisummasid kindlaks rikkumise raskusastmest ja kestusest sõltuvalt olukorras, kui trahve määratakse mitmele sama rikkumisega seotud ettevõtjale, ei ole tal kohustust tagada, et tema arvutuste lõpuks saadud ettevõtjatele määratavad trahvisummad väljendavad kõiki nende ettevõtjate vahelisi erinevusi nii kogu- kui ka asjaomase käibe osas.

313 Seega lükkas Esimese Astme Kohus õigusega tagasi Henss/Isoplus kontserni esitatud õigusvastasuse väite, mis viitas sellele, et suunised on õigusvastased võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumise tõttu, sest suuniste arvutusmeetod ei põhine asjaomaste ettevõtjate käibel.

314 Seega ei saa Henss/Isoplus kontserni esitatud seda küsimust puudutavat väidet vastu võtta.

315 Esimese Astme Kohus tuletas samuti õigusega käesoleva kohtuotsuse punktides 240–243 meenutatud põhimõtetest selle, et komisjonile ei saa ette heita, et ta kehtestas põhisumma, mis viis lõpliku trahvisummani, mis oli protsentuaalselt suurem osa kogukäibest kui ABB-le määratud trahv.

316 Sisuliselt samade põhjendustega kui käesoleva kohtuotsuse punktides 306–310 lükkas Esimese Astme Kohus vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktides 303 ja 304 tagasi väite, et komisjon ei võtnud piisavalt arvesse LR A/S asjaomast käivet, mis omakorda tõi kaasa sellele äriühingule kolmanda kategooria ettevõtjatele määratud trahvidega võrreldes diskrimineeriva trahvi määramise.

317 LR A/S väide selles küsimuses ja osas, mis on vastuvõetav, ei ole seega põhjendatud.

318 Selle hageja esitatud väide, milles viidatakse väidetavale diskrimineerimisele neljanda kategooria ettevõtjatega võrreldes, ei ole vastuvõetav käesoleva apellatsioonkaebuse raames, kuna see hageja ei esitanud Esimese Astme Kohtusse esitatud hagiavalduses sellist väidet.

319 Käesoleva kohtuotsuse punktides 306–310 esitatud põhjendustel võis Esimese Astme Kohus samuti sedastada ilma õiguslikku viga tegemata, et sel viisil määratud trahvid ei olnud ebaproportsionaalsed.

320 Kuna Esimese Astme Kohus võttis trahvisummade proportsionaalsuse hinnangus õiguslikult korrektselt arvesse kõiki olulisi asjaolusid asutamislepingu artikli 85 ja määruse nr 17 artikli 15 alusel määratletud käitumise raskusastme hindamisel ja kuna teisest küljest ei ole tõendatud, et Esimese Astme Kohus ei ole vastanud õiguslikult piisavalt kõigile hagejate argumentidele, mille eesmärk oli trahvi määramata jätmine või vähendamine, siis on apellatsiooniasemes vastuvõetamatud hagejate argumentid, et Esimese Astme Kohus võttis üht või teist asjaolu ebapiisavalt arvesse.

321 Dansk Rørindustri ja LR GmbH heidavad Esimese Astme Kohtule ette, et ta ei tühistanud vaidlusalust otsust põhjusel, et määruse nr 17 artikli 15 lõikes 2 sätestatud ülempiiri kohaldamine trahvi lõppsummale viis selleni, et teatavatele ettevõtjatele, sh hagejatele, ei väljendu need neile ettevõtjatele kas absoluutselt või suhteliselt soodsad põhisumma kohandused lõppsummas, kuna neid teostati summa suhtes, mis ületas ülempiiri, kuigi teiste samas kartellis osalenud ettevõtjate puhul väljendusid need kohandused tegelikult ka neile määratud trahvi lõppsummas. Nende hagejate sõnul on selline tulemus vastuolus võrdse kohtlemise põhimõttega.

322 Sellega seoses kritiseerib LR GmbH asjaolu, et temale süüks arvatud rikkumise suhteliselt lühike kestus, võrreldes teiste ettevõtjatega, nagu ABB, ei kajastu tema trahvi lõppsummas, kuigi teistel ettevõtjatel, nagu Brugg ja KE KELIT, see selles

kajastus ning nende trahvi lõppsummat ei oleks tulnud vähendada määruse nr 17 artikli 15 lõikes 2 esitatud ülempiirini. Dansk Rørindustri heidab Esimese Astme Kohtule ette eelkõige, et talle süüks arvatud rikkumise lühem kestus ei kajastu tema trahvi lõppsummas.

323 Nagu käesoleva kohtuotsuse punktides 278–283 ilmneb, ei saa sellist tulemust võrdse kohtlemise põhimõttest lähtuvalt vaidlustada, kuna see on lihtsalt selle ülempiiri lõppsummale kohaldamise tagajärg, arvestades, et nende hagejate puhul ületati nimetatud ülempiir.

324 Tuleb uurida ka kolme konkreetset väidet võrdsuse ja proportsionaalsuse põhimõtete rikkumise kohta.

325 Esiteks väidab LR A/S oma esimese väite raames, et Esimese Astme Kohus lükkas vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktis 308 tagasi tema argumendi, et trahv on ebaproportsionaalne, kuna komisjon ei olnud arvesse võtnud selle hageja võimet seda trahvi maksta ja oli trahvisumma seega kehtestanud tasemel, mis seab ohtu selle hageja kestmajäämise.

326 Selle väitega ei saa nõustuda.

327 Esimese Astme Kohus leidis õigusega selles punktis, et komisjonil ei ole kohustust trahvisumma kindlaksmääramise käigus arvestada ettevõtja halba rahalist olukorda, kuna sellise kohustuse tunnustamine viiks turutingimustele halvemini kohandunud ettevõtjatele õigustamatu konkurentsieelise andmiseni (vt selle kohta 8. novembri 1983. aasta otsus liidetud kohtuasjades 96/82–102/82, 104/82, 105/82, 108/82 ja 110/82: IAZ International Belgium jt v. komisjon, EKL 1983, lk 3369, punktid 54 ja 55).

328 Seejärel heidab KE KELIT oma teises väites Esimese Astme Kohtule ette, et see leidis vaidlustatud kohtuotsuse KE KELIT v. komisjon punktides 167, 169 ja 170, et komisjonile ei saa ette heita KE KELIT-ile määratud trahvisumma suurendamist 10% võrra talle süüks arvatud rikkumise kestuse (ligi viiesteist kuud) tõttu, kuigi selle rikkumise üksnes kaheteistkuulise kestuse korral ei oleks trahvi sellel alusel suurendatud.

329 Suuniste punkti 1 B esimese lõigu teise taande tähenduses keskmise kestusega rikkumiste korral, mis kestavad ühest aastast viie aastani ja mille korral trahvisummat võib suurendada kuni 50%, oleks trahvisumma suurendamine suuniste punkti 1 B esimese lõigu esimeses taandes märgitud üheaastase kestuse, mille puhul trahvisummat ei suurendata, kolme kuuga ületamise tõttu tulnud arvutada lineaarselt iga ühte aastat ületava kuu eest. Kui 50% jagada 48 kuuga, siis tuleks iga ühte aastat ületava kuu eest trahvisummat suurendada 1,042% võrra ning käesoleval juhul kolme kuu eest 3,126%.

- 330 Selle lineaarse lähenemise tingib võrdse kohtlemise põhimõte, mille puhul kartellis osalevate ettevõtjate erinevused seoses rikkumise kestusega peavad kajastuma trahvisummas.
- 331 Selle hageja väitel oli Esimese Astme Kohus vaidlustatud kohtuotsuse Dansk Rørindustri v. komisjon punktides 214–216 ise nii toiminud, kuna ta vähendas trahvi 1% võrra nende kuude eest, millal rikkumine ei olnud tema arvates tõendatud.
- 332 Selle hageja sõnul rikkus Esimese Astme Kohus seega võrdse kohtlemise põhimõtet, jättes sama lähenemise kohaldamata KE KELIT-i suhtes (vt selle kohta 16. novembri 2000. aasta otsus kohtuasjas C-280/98 P: Weig v. komisjon, EKL 2000, lk I-9757, punkt 63).
- 333 See väide on põhjendamata.
- 334 Vaidlustatud kohtuotsuse KE KELIT v. komisjon punktides 167–171 leidis Esimese Astme Kohus sisuliselt, et KE KELIT-ile süüks arvatud rikkumise kestus ei ole ebaproportsionaalne, kuna komisjon ei lähtunud vaidlusaluses otsuses sellisest lineaarsest lähenemisest.
- 335 Vaidlusaluse otsuse põhjenduste punktides 170 ja 178, millele Esimese Astme Kohus nimetatud kohtuotsuse punktis 170 viitas, võttis komisjon kõigi ettevõtjate puhul

arvesse asjaolusid, et esiteks olid korraldused alguses ebatäielikud ning piiratud mõjuga väljaspool Taani turgu, teiseks peatati need korraldused 1993. aasta lõpu ja 1994. aasta alguse vahel ning kolmandaks omandasid nad oma kõige arenenuma vormi alles ühenduse tasandil kartelliga, mis moodustati 1994. ja 1995. aastal.

336 Arvestades komisjoni laia kaalutusõigust trahvisumma kindlaksmääramise valdkonnas, võis Esimese Astme Kohus leida ilma õigusnormi rikkumata, et KE KELIT-i le süüks arvatud rikkumise kestuse alusel trahvisumma suurendamine ei rikkunud võrdse kohtlemise põhimõtet.

337 KE KELIT-i argumendi osas, mis on tuletatud vaidlustatud kohtuotsusest Dansk Rørindustri v. komisjon, tuleneb Euroopa Kohtu praktikast selgelt, et piiramatu pädevuse kasutamine ei saa trahvisummade kindlaksmääramisel kaasa tuua asutamislepingu artikli 85 lõikega 1 vastuolus olevas kokkuleppes osalenud ettevõtjate omavahelist diskrimineerimist ja et juhul, kui Esimese Astme Kohus kavatses mõne ettevõtja osas nimelt kõrvale kalduda komisjoni kasutatud arvutusmeetodist, mida ta ei ole kahtluse alla seadnud, oleks see kohus pidanud oma valikut vaidlustatud kohtuotsuses põhjendama (vt eelkõige 18. septembri 2003. aasta otsus kohtuasjas C-338/00 P: Volkswagen v. komisjon, EKL 2003, lk I-9189, punkt 146).

338 Sellegipoolest ei saa seda põhimõtet käesolevas asjas kohaldada, kuna on vaieldamatu, et KE KELIT-i trahvisummat ei määranud Esimese Astme Kohus oma piiramatu pädevuse raames, vaid selle määras hoopis komisjon vaidlusaluses otsuses.

- 339 Lisaks tuleneb vaidlustatud kohtuotsuse Dansk Rørindustri v. komisjon punktide 55 ja 215 koostoimes lugemisest, et Esimese Astme Kohus ei kavatsenud kõrvale kalduda komisjoni kasutatud arvutusmeetodist, vaid pigem vastupidi soovis veenduda, et komisjoni poolt rikkumise kestuse hindamisel arvesse võetud kolm tegurit, millele viidatakse käesoleva kohtuotsuse punktis 335, kajastuvad ka Dansk Rørindustriile süüks arvatud perioodis.
- 340 Ei ole ka tõendatud, et KE KELIT-i olukord oleks võrreldav Dansk Rørindustri olukorraga, eriti kuna esimese ettevõtja puhul on tegu keskmise kestusega rikkumisega suuniste punkti 1 B tähenduses, st ühest viie aastani, teise ettevõtja puhul on aga tegu pikaajalise rikkumisega sama sätte tähenduses, st enam kui viis aastat.
- 341 Lõpuks kritiseerib Brugg oma neljandas väites vaidlustatud kohtuotsuse Brugg Rohrsysteme v. komisjon punkte 149–157.
- 342 Selle hageja sõnul kasutas komisjon suhet 5:1 vastavalt kolmanda ja neljanda kategooria ettevõtjate trahvide arvutamise konkreetse põhisummana.
- 343 Kuna aga kolmanda kategooria ettevõtjate põhisumma ületas juba määruse nr 17 artikli 15 lõikes 2 sätestatud 10% ülempiiri, siis loobuti sellest suhtest selle summa vähendamise tõttu kuni selle ülempiiri tasemeni.

344 Seega tuleb selle hageja sõnul alandada ka neljanda kategooria ettevõtjate põhisummat, et taastada ka selles arvutuste staadiumis suhe 5 : 1.

345 See väide tuleb tagasi lükata.

346 Tegelikult lükkas Esimese Astme Kohus õigusega selle väite tagasi vaidlustatud kohtuotsuse Brugg Rohrsysteme v. komisjon punktis 155 märgitud põhjusel, et diskrimineerimiseks ei saa lugeda asjaolu, et kolmanda kategooria ettevõtjate puhul arvesse võetud lähtepunkt viis summadeni, mida tuli vähendada määruse nr 17 artiklis 15 märgitud 10% käibe ülempiirini, kuna aga selline vähendamine ei olnud vajalik neljanda kategooria ettevõtjate puhul. See kohtlemise erinevus on vaid nimetatud määrusega trahvidele seatud ülempiiri otseseks tagajärjeks; selle määruse seaduslikkust ei ole vaidlustatud ja seda kohaldatakse üksnes siis, kui kavandatava trahvi summa ületab 10% asjaomase ettevõtja käibest, nagu märgiti käesoleva kohtuotsuse punktides 278–283.

347 Kõigest eelnevast tuleneb, et hagejate väited, mis viitavad proportsionaalsuse ja võrdse kohtlemise põhimõtete rikkumisele, tuleb tervikuna tagasi lükata.

c) Henss/Isoplus kontserni väited, mis puudutavad kaitseõiguse rikkumist raskendavate asjaolude hindamisel

348 Henss/Isoplus kontsern väidab oma esimese väite kolmandas osas, et Esimese Astme Kohus rikkus õigusnormi, lükates vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt v. komisjon punktides 474–481 tagasi suuniste ja eelkõige nende punkti 2 teise taande vastu esitatud õigusvastasuse väite; nimetatud teises taandes on sätestatud põhisumma suurendamine, „kui ilmnevad raskendavad asjaolud, näiteks [...] keeldutakse koostööst komisjoniga või püütakse komisjoni uurimise teostamisel takistada”.

349 Selle hageja sõnul rikuvad suunised selles punktis kaitseõigust ja seega tuleb need tunnistada tema suhtes kohaldamatuks, kuna seda raskendavat asjaolu kohaldatakse alates hetkest, kui ettevõtja kasutab oma kaitseõigust, eelkõige kui ta keeldub kooskõlas kohtupraktikaga esitamast informatsiooni määruse nr 17 artikli 11 tähenduses, põhjendusel et see teave aitaks kaasa tema enda süüdimõistmisele.

350 Selle väitega ei saa nõustuda.

351 Esimese Astme Kohus märkis vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt v. komisjon punktis 475 õigesti, et ettevõtja käitumine haldusmenetluse käigus võib olla üheks asjaoluks, mida trahvisumma kindlaksmääramisel arvesse võtta (vt eelkõige 16. novembri 2000. aasta otsus kohtuasjas C-298/98 P: Finnboard v. komisjon, EKL 2000, lk I-10157, punkt 56).

352 Nagu ilmneb vaidlustatud kohtuotsuse punktist 478, tuleb suuniste punkti 2 teist taanet mõista nii, et komisjoni seisukohale vastu vaidleva ettevõtja, kes ei tee mingit muud koostööd peale selle, mida ta määruse nr 17 alusel on kohustatud tegema, trahvisummat seetõttu ei suurendata (vt eespool viidatud kohtuotsus *Finnboard v. komisjon*, punkt 58).

353 Seetõttu ei saa olukorras, kus üksnes kasutatakse oma kaitseõigust, kohaldada raskendavat asjaolu, mis seisneb keeldumises koostööd teha või uurimise takistamises.

354 Lisaks väidab Henss/Isoplus kontsern kolmanda väite teises osas, et Esimese Astme Kohus rikkus õigusnormi, sedastades vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt v. komisjon punktides 555–565, et selle hageja põhiõigust end kaitsta ei rikutud, kui komisjon luges raskendavaks asjaoluks tema vastu selle, et ta üritas komisjoni eksitada selle grupi ettevõtjate tegelike suhete kohta.

355 Selle hageja sõnul eksis Esimese Astme Kohus, kui ta leidis, et komisjon võib talle ette heita, et ta vaidles vastu äriõiguslike suhete olemasolule ja et ta ei avaldanud erinevate ettevõtjate vahelisi rangelt usalduslikke suhteid.

356 Henss/Isoplus kontsern väidab, et nii käitudes kasutas ta üksnes oma õigust ennast kaitsta, nii et komisjon ei saa neid asjaolusid tema suhtes raskendavateks asjaoludeks lugeda.

- 357 Selline argument lähtub nimetatud vaidlustatud kohtuotsuse punktide 556–560 ekslikust tõlgendamisest.
- 358 Tegelikult leidis Esimese Astme Kohus, et haldusmenetluse käigus ei piirdunud see kontsern üksnes faktide hinnangu ning komisjoni õigusliku seisukoha vaidlustamisega, vaid esitas puudulikku ja osaliselt ebatäpset informatsiooni.
- 359 Esimese Astme Kohus jõudis sellise järelduseni pärast talle esitatud tõendite põhimõtteliselt iseseisvat hindamist, arvestades eelkõige informatsiooninõuete vastustega ning vastuväiteteatisele Henss/Isoplus kontserni poolt esitatud märkustega.
- 360 Lisaks ja vastupidi selle hageja väidetele ei tähenda vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt v. komisjon punkt 557, et Esimese Astme Kohus oleks sedastanud, et sellele hagejale määruse nr 17 artikli 11 alusel esitatud informatsiooninõue puudutas nimelt selle grupi ettevõtjate vahelisi rahandussuhteid, millest komisjon ei pidanud ega saanudki midagi teada.
- 361 Vastupidi, Esimese Astme Kohus üksnes sedastas, et vastusena üldisemale küsimusele, milles nimetatud hagejal paluti täpsustusi kõigi konkurentidest äriühingutega peetud koosolekute kohta ja eelkõige nendel koosolekutel osalenute nimede, esindatavate ettevõtjate ja ametite kohta, esitas see hageja puudulikku ja osaliselt ebatäpset informatsiooni.

362 Seega ei esine selles punktis ilmselt mingit vastuolu selle tõdemuse ja toimiku vahel. Seetõttu tuleb Henss/Isoplus kontserni poolt oma seitsmenda väite osana väidetud menetlusnormide rikkumine tagasi lükata.

363 Kõike eelnevat silmas pidades tuleb tagasi lükata Henss/Isoplus kontserni väited, mis puudutavad kaitseõiguse rikkumist raskendavate asjaolude hinnangul.

d) LR A/S väide, mis puudutab kergendavate asjaolude arvestamata jätmist

364 Kolmandas väites heidab LR A/S Esimese Astme Kohtule ette, et see leidis vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktides 336–346, et komisjon võis õigustatult järeldada, et tema suhtes ei saa kohaldada ühtegi kergendavat asjaolu.

365 Selles küsimuses väidab LR A/S esiteks, et tema trahvisummat oleks tulnud vähendada järgmiste kergendavate asjaolude tõttu:

— tema allutatud seisund, võrreldes ABB-ga, kes on temast võimsam ettevõtja, ainus rahvusvaheline grupp kaugküttesektoris ning ühtlasi ka kartelli juht;

— ABB majanduslik surve LR A/S-ile nii kartellis osalemiseks kui ka kartelli otsuste täitmiseks;

— Asjaolu, et ABB-le süüks arvatud rikkumised olid tunduvalt tõsisemad LR A/S-i le süüks arvatud rikkumistest.

366 Siiski leidis Esimese Astme Kohus nimetatud vaidlustatud kohtuotsuse punktis 338, et selle hageja keskmine suurus ei kujuta endast kergendavat asjaolu.

367 LR A/S väidab täpsustusena oma seisundi kohta, võrreldes ABB-ga, et vastupidi Esimese Astme Kohu sedastusele sama vaidlustatud kohtuotsuse punktis 339 nõuab kohustus määrata talle määratud trahvi summa kindlaks kõigi asjaomaste individuaalsete tegurite põhjal seda, et ABB surve teistele kartelli ettevõtjatele, nagu LR A/S, kajastuks viimase trahvi vähendamise näol, mitte aga üksnes ABB trahvi tõstmise näol.

368 Viimati mainitud kohandus ei taga selle hageja sõnul ka seda, et trahv kajastaks võimalikke erinevusi LR A/S ja teiste ettevõtjate vahel, kellele ei avaldatud survet või avaldati vähem survet, ning viib seega selle hageja süstemaatilise diskrimineerimiseni teiste ettevõtjatega võrreldes.

- 369 Siiski ei saa Esimese Astme Kohtule ette heita, et ta lükkas selle väite tagasi, kuna LR A/S oleks võinud pädevatele asutustele teatada talle avaldatavast survest ja esitada komisjonile taotluse määruse nr 17 artikli 3 alusel, selle asemel, et kartellis osaleda.
- 370 Sellise surve olemasolu ei muuda kuidagi selle hageja rikkumise olemasolu või selle rikkumise raskusastet.
- 371 Lõpuks vaidleb LR A/S vastu vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktile 345, milles Esimese Astme Kohus leidis, et selle hageja poolt oma tegevuse ühenduse õigusega vastavusse viimise programmi kasutuselevõtmist ei saa lugeda kergendavaks asjaoluks, mis viiks trahvisumma vähendamiseni. Selle hageja sõnul rikkus Esimese Astme Kohus nii väljakujunenud praktikat.
- 372 Seda argumenti ei saa vastu võtta.
- 373 Esimese Astme Kohus ei rikkunud õigusnormi, kui ta leidis nimetatud kohtuotsuse kõnealusel punktis, et kuigi on oluline, et see hageja võttis kasutusele meetmeid takistamiseks ühenduse konkurentsioiguse edasiste rikkumiste toimepanemist tema töötajate poolt, ei muuda see asjaolu midagi käesolevas asjas tuvastatud rikkumise olemasolus. Esimese Astme Kohus leidis õigusega, et see asjaolu iseenesest ei saa veel komisjoni kohustada kergendava asjaoluna selle hageja trahvisummat vähendada.

374 Eelnevat silmas pidades tuleb sedastada, et käsitletud väide tuleb tagasi lükata.

e) Henss/Isoplus kontserni ja LR A/S väited, mis puudutavad haldusmenetluse käigus toimunud nende koostöö arvestamata jätmist või ebapiisavat arvestamist

375 Henss/Isoplus kontsern heidab oma kolmanda väite esimeses osas Esimese Astme Kohtule ette, et see leidis vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt v. komisjon punktides 607–623, et komisjon keeldus õigusega tema trahvisummat koostööteatise alusel vähendamast ja et seega ei rikkunud komisjon selles punktis määruse nr 17 artikli 15 lõiget 2.

376 Sellega seoses heidab Henss/Isoplus kontsern Esimese Astme Kohtule ette, et esiteks leidis viimane vaidlustatud kohtuotsuse punktides 609 ja 610, et komisjon keeldus õigusega tema trahvi suuniste punkti 3 kuuenda taande alusel vähendamast, kuna selline vähendamine eeldab, et tegu oleks koostööteatise kohaldamisalasse mittekuuluva rikkumisega, kuid käesolevas asjas käsitusel olnud kartell kuulub selgelt sellesse alasse, nagu on kirjeldatud selle teatise peatüki A punktis 1.

377 Hageja sõnul ei näita aga selle peatüki A punkt 1, et nimetatud teatis kehtiks üksnes selliste rikkumiste suhtes.

- 378 Samuti ei tulene hageja sõnul koostööteatisest seda, et komisjon saab osalisi ülestunnistusi või koostööd arvesse võtta üksnes selle teatise alusel. Niivõrd kitsendav tõlgendus oleks igal juhul vastuolus EIÕK artikliga 6 ning süütuse presumptsiooni kui ühenduse õiguse üldpõhimõttega.
- 379 Henss/Isoplus kontserni argumentatsioon selles punktis lähtub sama vaidlustatud kohtuotsuse punktide 609 ja 610 ekslikust tõlgendamisest.
- 380 Suuniste punkti 3 kuuenda taande tõlgenduse põhjal, milles muuseas ei ole õigusnormi rikutud, piirdus Esimese Astme Kohus sellega, et ta sedastas, et seal sisalduvat konkreetset kergendavat asjaolu ei kohaldata rikkumistele, mis ei ole hõlmatud koostööteatise kohaldamisalaga.
- 381 Käesolevas asjas ei ole vaidlust selles, et on tegu kartelliga, nagu seda kinnitab ka Esimese Astme Kohus, ja seega ka selle koostööteatise kohaldamisalasse kuuluva rikkumisega.
- 382 Seetõttu leidis Esimese Astme Kohus õigusega, et komisjonile ei saa ette heita, et ta ei võtnud selle kergendava asjaolu alusel arvesse nimetatud hageja koostööd.

383 Henss/Isoplus kontsern väidab seejärel, et nimetatud vaidlustatud kohtuotsuse punkti 615 viimases lauses on toime pandud menetlusnormide rikkumine, kuna toimikus on märgitud, et nende vastuses vastuväiteteatisele tunnistasid kõik sinna kontserni kuuluvad ettevõtjad seda, et nad osalesid ühenduse tasandil kartellis 1994. aasta lõpu ja 1996. aasta alguse vahel.

384 Selle väitega heidab nimetatud hageja Esimese Astme Kohtule sisuliselt ette, et ta leidis, et nimetatud äriühingute poolt nende märkustes vastuväiteteatisele esitatud vastuväide seoses nende osalusega kartellis ei olnud piiratud üksnes ajaga enne 1994. aasta oktoobrit, vaid kehtis rikkumise kogukestusele.

385 Siiski ei võimalda Henss/Isoplus kontserni Euroopa Kohtus esitatud argumentatsioon selles küsimuses kinnitada, et Esimese Astme Kohus jättis arvestamata vastuväiteteatisele esitatud vastuse ulatuse, tõlgendades seda nii, et selles dokumendis olid selle grupi liikmeks olevad ettevõtjad vaielnud vastu kartellis osalemisele terve selle kestuse jooksul.

386 Toimikusse esitatud dokumentidest ei ilmne, et Esimese Astme Kohtu tõdemused selles küsimuses oleksid sisuliselt ebatäpsed.

387 Henss/Isoplus kontsern väidab lõpuks, et vastupidi sellele, mida leidis Esimese Astme Kohus, oli komisjonil koostööteatise peatüki D alusel kohustus arvestatavalt vähendada tema trahvisummat.

388 Erinevalt selle teatise peatükkidest B ja C ei eelda trahvisumma vähendamine nimetatud peatüki D alusel püsivat ja täielikku koostööd, vaid on allutatud üksnes tingimusele, et enne vastuväiteteatise saatmist esitatakse teatavat informatsiooni või dokumente või muid tõendeid, mis aitavad kaasa rikkumise toimumise tõendamisele.

389 Siiski olid selle hageja sõnul nii Esimese Astme Kohus vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt v. komisjon punktis 617 kui ka komisjon nii ärakuulamiste käigus kui ka vaidlusaluse otsuse punktides 110 ja 180 tunnistanud, et hagejate koostöö ja ülestunnistused, olgugi osalised, täitsid põhimõtteliselt koostööteatise peatüki D punkti 2 esimese taande tingimused.

390 Henss/Isoplus kontserni sõnul ei saadud keelduda tema trahvi vähendamast seetõttu, et esinesid raskendavad asjaolud või et ta hoidus oma kaitseõiguste kasutamise käigus komisjonile avaldamast mõningaid asjaolusid või et ta esitas ekslikku informatsiooni või vaidles vastu teatavatele faktidele.

- 391 See väide tuleb tagasi lükata.
- 392 Nagu väidab see hageja, oli Esimese Astme Kohus tõepoolest vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt v. komisjon punktis 617 tunnistanud, et ta oli teinud koostööd, mitte küll määravat, ja andnud teavaid ülestunnistusi, olgugi üksnes osalisi.
- 393 Siiski leidis Esimese Astme Kohus õigustatult ja panemata toime apellatsiooniasemes arvustatavat õigusnormi rikkumist, et selle hageja esitatud informatsioon, mis võis põhimõtteliselt kuuluda koostööteatise peatüki D punkti 2 alusel trahvi vähendamist võimaldavate olukordade alla, ei pidanud tingimata kaasa tooma seda, et komisjon vähendaks koostööteatise alusel selle hageja trahvisummat.
- 394 Komisjonil on sellega seoses kaalutusõigus, nagu tuleneb sama punkti sõnastusest ja eelkõige selle sissejuhatavast fraasist „See võib olla nii eelkõige järgmistel juhtudel [...]”.
- 395 Lisaks sellele saab koostööteatise alusel trahvisumma vähendamine peamiselt olla õigustatud üksnes siis, kui esitatud informatsioon ja asjaomase ettevõtja käitumine üldisemalt annavad tunnistust temapoolest tõelisest koostööst.

396 Koostööteatise tekstis ja eelkõige sissejuhatuses ning peatüki D punktis 1 esinevast koostöö mõistest endast ilmneb, et üksnes siis, kui asjaomase ettevõtja käitumine tõendab sellist koostöötahet, võidakse selle koostööteatise alusel trahvisummat vähendada.

398 Esimese Astme Kohus leidis nimetatud vaidlustatud kohtuotsuse punktides 618 ja 622, et käesolevas asjas ei saa puudulikku ja osaliselt ebatäpset informatsiooni esitanud Henss/Isoplus kontsern sellisele käitumisele toetuda.

399 Vastupidi selle hageja väidetele ei jätnud Esimese Astme Kohus arvestamata väidetavat kriminaalõiguse põhimõtet, mille kohaselt igasugune ülestunnistus, ka osaline, peab kaasa tooma trahvisumma vähendamise, ega ka kaitseõigust või *non bis in idem* põhimõtet.

399 Kui trahvisumma vähendamise eesmärk on hüvitada ettevõtjale tema koostöö haldusmenetluse käigus, mis võimaldas komisjonil kergemini rikkumist tuvastada ja vajaduse korral sellele rikkumisele lõpp teha, oleks absurdne, nagu väidab komisjon, kohustada trahvi vähendama olukorras, kui asjaomane koostöö ei võimalda seda eesmärki saavutada, vaid vastupidi lausa takistab seda.

- 400 Nagu käesoleva kohtuotsuse punktides 358–362 leiti, ei saa Henss/Isoplus kontsern väita sellises olukorras nagu käesolevas asjas käsitusel, et tema kaitseõigust rikuti.
- 401 Sellel hagejal ei olnud kohustust teha mingitki koostööd või anda ülestunnistust. Lisaks ei tähenda kaitseõigus veel õigust edastada puudulikku ja osaliselt ebatäpset informatsiooni.
- 402 Vastu ei saa võtta ka väidet *non bis in idem* põhimõtte rikkumisest, mis põhineb seigal, et asjaomast käitumist oli juba arvestatud raskendava asjaoluna.
- 403 Ettevõtja sellise koostöö hüvitamata jätmist, mis ei võimaldanud komisjonil kergemini rikkumist tuvastada ja vajaduse korral sellele rikkumisele lõppu teha, ei saa lugeda karistust raskendavaks sanktsiooniks ja seega raskendava asjaolu tunnustamiseks.
- 404 LR A/S väidab oma neljandas väites, et vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktides 359–370 on õigusnormi rikutud, kuna Esimese Astme Kohus

kiitis seal heaks taseme, milleni komisjon vähendas selle hageja haldusmenetluses toimunud koostöö alusel tema trahvisummat 30%, kuigi sama hageja sõnul oleks tema trahvisummat tulnud hoopis rohkem vähendada.

405 Esiteks, nagu Euroopa Kohus leidis vastuses sama hageja teisele väitele käesoleva kohtuotsuse punktides 191–196, ei ole hagejal mingit alust õiguspärasele ootusele, et kohaldatakse komisjoni väidetavat varasemat otsuste tegemise praktikat, mis oli hageja sõnul eksisteerinud koostöö tegemise ajal ja mis käesolevas asjas oli olnud koostööteatisest soodsam.

406 Seetõttu tuleb tagasi lükata LR A/S neljas väide osas, millega vaidlustatakse nimetatud alusel selle vaidlustatud kohtuotsuse punktid 361 ja 366.

407 Nimetatud hageja väidab teiseks, et tema trahvi tulnuks rohkem vähendada, kuna ta oli esimene komisjoniga koostööd teinud ettevõtja, kes tõi kaasa teiste ettevõtjate samasuguse koostöö.

408 Sellega seoses piisab, kui märkida, et nimetatud vaidlustatud kohtuotsuse punktides 363–365 leidis Esimese Astme Kohus pärast iseseisvat faktide hindamist, et LR A/S koostöö alusel tema trahvisumma vähendamine oli sobiv, kuna eelkõige

vaidlusalusest otsusest tuleneb, et komisjon ei olnud valmis trahvisummat 50% võrra vähendama neil ettevõtjatel, kes ei olnud talle enne informatsioonitaotlust andmeid esitanud, ja et tõendatud on, et sama hageja edastas komisjonile dokumente alles pärast komisjoni sellist taotlust.

409 Kolmandaks väidab LR A/S, et Esimese Astme Kohus lükkas sama kohtuotsuse punktis 368 tagasi tema argumendi, et tal on õigus trahvist vabastamisele ajavahemiku eest, mis järgneb uurimistele, kuna ta oli esimene ettevõtja, kes tunnistas kartelli jätkumist ka pärast komisjoni kontrolli.

410 Selle hageja sõnul nimetatud punktis 368 esitatud Esimese Astme Kohtu põhjendus, et rikkumist ja seega ka trahvi vähendamist tuleb käsitleda tervikuna koostöö hindamise käigus, ei ole määravaks ega ole sellega ka vastuolus trahvisumma suurem vähendamine.

411 Sellega seoses leidis Esimese Astme Kohus, panemata toime apellatsiooniasemes arvustatavat õigusnormi rikkumist, et kartelli jätkamine eelkõige pärast teostatud kontrolle on rikkumise lahutamatu osa, mida saab koostööteatist kohaldades üksnes tervikuna käsitleda.

- 412 Trahvisumma vähendamise taseme osas, mida LR A/S vaidlustas, ei ole Esimese Astme Kohus vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 v. komisjon punktis 368 esitatud ning koostööteatisele tuginevates põhjendustes selle teatise tõlgendamisel õigusnormi rikkunud. Seetõttu ei saa selle väitega nõustuda.
- 413 LR A/S väidab neljandaks, et kuna vaidlustatud kohtuotsuse ABB Asea Brown Boveri v. komisjon punktides 240–245 sedastati, et ABB-I oli õigus trahvisumma vähendamisele rohkem kui 30% võrra, kuna nimetatud hageja, vastupidi LR A/S-ile, ei väielnud pärast vastuväiteteatise saamist vastu peamiste faktide asjakohasusele, siis karistas Esimese Astme Kohus LR A/S-i lihtsalt seetõttu, et viimane kasutas oma kaitseõigust. Seetõttu rikkus Esimese Astme Kohus eelkõige EIÖK artiklis 6 kehtestatud aluspõhimõtteid ja lisaks kohtles teda ka diskrimineerivalt.
- 414 Siiski tuleneb vaidlustatud kohtuotsuse ABB Asea Brown Boveri v. komisjon punktist 243, et Esimese Astme Kohus leidis viitega vaidlusaluse otsuse põhjenduste punkti 26 teisele lõigule ning punkti 27 viiendale lõigule, et vastupidi ABB-le väitis LR A/S, et kartelli ei eksisteerinud väljaspool Taani turgu enne 1994. aastat, ja lisaks, et ei eksisteerinud ka püsivat kartelli. Pealegi eitas LR A/S osalust Powerpipe'i kõrvaldamiseks mõeldud tegevuses või kartelli sanktsioonide rakendamises.
- 415 Neis tingimustes ei saa väita, et Esimese Astme Kohus oleks LR A/S mingilgi moel ABB-ga võrreldes diskrimineerivalt kohelnud.

416 Vastupidi LR A/S väidetele ei karistatud teda ABB-ga võrreldes ainuüksi asjaolu tõttu, et ta kasutas oma kaitseõigusi.

417 Käesolevas asjas otsustas ABB, vastupidi teistele ettevõtjatele, nagu LR A/S, loobuda õigusest vaielda vastu peamistele komisjoni esitatud faktidele ning järeldustele ning tegi selles osas komisjoniga täielikku koostööd, et tema trahvisummat täiendavalt vähendataks.

418 Seega on tegu ABB vaba valikuga, mille suhtes komisjon otsustas kohaldada sooduskohtlemist.

419 Võimalus nii käituda oli ka LR A/S-il. Otsus LR A/S trahvisummat täiendavalt mitte vähendada, kuna ta nimetatud võimalust ei kasutanud, ei tähenda veel, nagu oleks see ettevõtja olnud kohustatud vastuolus EIÕK artikliga 6 karistuse ähvardusel tunnistusi andma või et teda oleks karistatud ainuüksi tema kaitseõiguse kasutamise pärast.

420 Kõike eelnevat silmas pidades tuleb LR A/S neljas väide tervikuna tagasi lükata.

D — Väited, mis puudutavad õigust olla ära kuulatud ja põhjendamiskohustust

1. Väited, mis puudutavad õigust olla ära kuulatud

421 Dansk Rørindustri (kolmas väide), Henss/Isoplus kontsern (kaks esimest väidet), KE KELIT (neljas väide) Brugg (kolmas väide) ja LR GmbH (neljas väide) heidavad oma vastavates väidetes Esimese Astme Kohtule ette, et viimane jättis rahuldamata nende väited, mis puudutasid õigust olla ära kuulatud, kuna haldusmenetluses ja eelkõige vastuses vastuväiteteatisele ei saanud nad esitada oma seisukohta käesolevas asjas suuniste väidetava tagasiulatuva kohaldamise asjus, kuivõrd komisjon ei olnud kordagi haldusmenetluse käigus mõista andnud, et ta kavatseb neid suuniseid kohaldada.

422 Kõigepealt tuleb sedastada, nagu komisjon on õigesti väitnud, et Dansk Rørindustri ei esitanud seda väidet Esimese Astme Kohtus ning tegu on seega uue ja järelikult appellatsiooniasemes vastuvõetamatu väitega.

- 423 See hageja väidab oma repliigis sisuliselt, et tegu ei ole uue väitega, kuna selle saab kaudselt tuletada tema väitest ja argumentidest trahvi kindlaksmääramise kohta, mille ta Esimese Astme Kohtus esitas.
- 424 Toimikust tuleneb aga, et ei Esimese Astme Kohtule esitatud hagiavalduses ega ka repliigis ei tõstatanud see hageja mõne oma väite toetuseks väidet, mis puudutab õigust olla ära kuulatud.
- 425 Samuti tuleb sedastada, et selles küsimuses ei näita apellatsioonkaebus otseselt ega võimalda ka kindlaks määrata, millist osa viidatud vaidlustatud kohtuotsusest siin vaidlustatakse.
- 426 Tuleb meenutada, et vastavalt väljakujunenud kohtupraktikale peab EÜ asutamislepingu artikli 168 A (nüüd EÜ artikkel 225), Euroopa Kohtu põhikirja artikli 51 esimese lõigu ja Euroopa Kohtu kodukorra artikli 112 lõike 1 esimese lõigu punkti c kohaselt apellatsioonkaebuses selgelt märkima kohtuotsuse, mille tühistamist taotletakse, vaieldavad osad ning õiguslikud argumendid, mis konkreetselt seda taotlust toetavad, vastasel juhul võidakse apellatsioonkaebus või asjaomane väide vastuvõetamatuks kuulutada (vt eelkõige eespool viidatud kohtuotsus Limburgse Vinyl Maatschappij jt v. komisjon, punkt 497 ja osundatud kohtupraktika).
- 427 Esimese Astme Kohus jättis sisuliselt rahuldamata väited vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt v. komisjon punktides 310–322, vaidlustatud kohtuotsuse KE KELIT v.

komisjon punktides 75–89, vaidlustatud kohtuotsuse Brugg Rohrsysteme v. komisjon punktides 82–98 ning vaidlustatud kohtuotsuse Lögstör Rör v. komisjon punktides 192–206 samadel põhjustel kui Henss/Isoplus kontserni, KE KELIT-i, Bruggi ja LR GmbH väited selles küsimuses, välja arvatud mõningad igale hagejale omased aspektid, mida järgmisena käsitletakse niivõrd, kuivõrd neid käesolevas apellatsioonkaebuses vaidlustatud on.

428 Nimetatud vaidlustatud kohtuotsustes meenutas Esimese Astme Kohus esiteks õigusega, et vastavalt Euroopa Kohtu väljakujunenud kohtupraktikale täidab komisjon oma kohustust järgida ettevõtjate õigust olla ära kuulatud niipea, kui komisjon märgib vastuväiteteatises otseselt, et ta kavatses uurida, kas asjaomastele ettevõtjatele võib trahve määrata, ja mainib peamised faktilised ja õiguslikud asjaolud, mis võivad trahvi kaasa tuua, näiteks väidetava rikkumise raskusaste ja kestus ning asjaolu, et rikkumine pandi toime „tahtlikult või hooletusest”. Esimese Astme Kohus on samuti õigusega leidnud, et nii käitudes annab komisjon neile ettevõtjatele piisavalt teavet enda kaitsmiseks mitte üksnes rikkumise tuvastamise, vaid ka neile trahvi määramise asjaolu vastu (vt selle kohta eelkõige eespool viidatud kohtuotsus Musique diffusion française jt v. komisjon, punkt 21).

429 Esimese Astme Kohus märkis seejärel, et iga nimetatud hageja osas tulenes vastuväiteteatise uurimisest, et viimases sisalduvad faktilised ja õiguslikud asjaolud, millele komisjon kavatses tugineda asjaomastele ettevõtjatele määratava trahvi-summa arvutamisel, ning järeldas sellest, et sellega seoses on järgitud nende hagejate õigust olla ära kuulatud.

430 Seoses tõendite, st nende hagejate vastuväiteteatiste hindamisega piirdub Euroopa Kohtu kontroll apellatsiooniasemes üksnes juhtudega, kui neid tõendeid on moonutatud (vt eelkõige eespool viidatud kohtuotsus Mag Instrument v. Siseturu Ühtlustamise Amet, punkt 39).

- 431 Kuna Henss/Isoplus kontserni, KE KELIT-i, Bruggi ja LR GmbH argumentides ei üritata sellist moonutamist tõendada, ei saa nimetatud vaidlustatud kohtuotsuste neid osasid vaidlustada.
- 432 Need hagejad väidavad, et Esimese Astme Kohus rikkus õigusnormi, leides et iga nimetatud hageja vastuväiteteatises on piisavalt tõendeid, et võimaldada järgida õigust olla ära kuulatud ja et sellest tuleneb, et käesolevas asjas ei eelda selle õiguse kaitsmine midagi enamat, ning seetõttu ei olnud komisjonil kohustust haldusmenetluse käigus neile hagejatele teada anda oma kavatsusest kohaldada uut meetodit trahvide arvutamiseks.
- 433 Samad hagejad väidavad sisuliselt, et käesolevas asjas oleks tulnud haldusmenetluse käigus mainida kavatsust suuniseid kohaldada, kuna neis reeglites muudeti radikaalselt trahvide arvutamise meetodit ja kuna tegu oli ka normide tagasiulatuva kohaldamisega. Neis tingimustes oli tegu nende hagejate kaitseks vajaliku informatsiooniga trahvisummade arvutamise kohta.
- 434 Sellega seoses meenutas Esimese Astme Kohus õigustatult, et vastavalt Euroopa Kohtu väljakujunenud praktikale oleks kavandatavate trahvide taseme kohta andmete edastamine siis, kui ettevõtjatele ei ole antud võimalust esitada oma märkusi nende vastu esitatud väidetele, komisjoni otsuse sobimatu ennetamine (vt eespool viidatud kohtuotsused *Musique Diffusion française jt v. komisjon*, punkt 21 ja *Michelin v. komisjon*, punkt 19).

435 Esimese Astme Kohus lisis õigusega, et sama kohtupraktika kohaselt ei olnud komisjonil kohustust näidata vastuväiteteatises võimalust, et ta trahvisummade taset puudutav poliitika võib ühel päeval muutuda, võimalust, mis sõltub konkurentsipoliitika üldistest kaalutlustest ega oma otsest seost käesolevate juhtumite konkreetsete asjaoludega (vt eespool viidatud kohtuotsus *Musique Diffusion française* jt v. komisjon, punkt 22).

436 Tõepoolest sisaldavad suunised uut trahvisummade arvutamise meetodit, millega selles vallas tehakse arvestatav reform, eelkõige seal sätestatud arvutamise lähtepunktiks olevate põhisummade tariifide määramisel, olgu see siis kui tahes suhteline ja paindlik.

437 Nagu tuleneb aga suuniste väidetavat ebaseaduslikkust puudutavate väidete tagasilükkamisest käesoleva kohtuotsuse punktides 250–253, tugineb see uus meetod määruse nr 17 artikli 15 lõikes 2 sätestatud rikkumise raskusastme ja kestuse kohustuslikele kriteeriumidele, kuna selles meetodis põhiliselt selgitatakse, kuidas komisjon peab neid kriteeriume trahvisummade kindlaksmääramisel kasutama.

438 Suunistes sisalduvad tõepoolest olulised täpsustused sellel teemal ning võib olla soovitatav, et komisjon ettevõtjatele selliseid täpsustusi esitab, eeldusel et ta ei enneta sobimatult oma otsust.

- 439 Sellest tuleneb ka, nagu Esimese Astme Kohus õigustatult märkis, et õigus olla ära kuulatud trahvisummade arvutamise osas ei hõlma viisi, kuidas komisjon kavatses trahvisummade kindlaksmääramisel rikkumise raskusastme ja kestuse kohustuslikke kriteeriume kasutada.
- 440 Seoses samade hagejate argumentidega selle kohta, et neil oli õigus olla ära kuulatud seoses komisjoni kavatsusega kohaldada suuniseid tagasiulatuvalt, tuleb sedastada, nagu märgiti käesoleva kohtuotsuse punktis 231, et suunistes sisalduv uus arvutusmeetod oli asjaomastele ettevõtjatele piisavalt ootuspärane ajal, kui kõnealused rikkumised toime pandi. Neis tingimustes ei või hagejad viidata õigusele olla ära kuulatud suuniste tagasiulatuva kohaldamise küsimuses. Seega tuleb ka see etteheide tagasi lükata.
- 441 Järgmisena tuleb käsitleda mõningate hagejate esitatud konkreetseid argumente, toetamaks nende väiteid, mis puudutavad õiguse olla ära kuulatud rikkumist.
- 442 Henss/Isoplus kontsern heidab Esimese Astme Kohtule ette, et vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt v. komisjon punktis 312 märkis ta seoses trahvisummade kindlaksmääramisega, et ettevõtjate kaitseõigusel on täiendav tagatis selle näol, et Esimese Astme Kohus otsustab asja üle oma täieliku pädevuse raames ja võib seega määruse nr 17 artikli 17 alusel trahvi tühistada või seda vähendada.

443 Selle hagejal sõnul oli tal õigus menetlusele kahes täieliku pädevusega otsustusastmes, st nii komisjoni kui ka Esimese Astme Kohtu ees, ja seega ei saa teda ilma jätta menetlusest ühes astmes, rikkudes tema õigust olla ära kuulatud seoses trahvisummade arvutamiseega. Haldusmenetluse käigus toimunud kaitseõiguste rikkumist ei saa parandada menetluses Esimese Astme Kohtus.

444 See väide ei ole põhjendatud.

445 Nagu komisjon märkis, leidis Esimese Astme Kohus vaidlustatud kohtuotsuse HFB jt v. komisjon punktis 312 üksnes ja õigustatult, et tema täielik pädevus trahvide valdkonnas kujutab täiendavat tagatist. Erinevalt Henss/Isoplus kontserni väidetest ei leidnud Esimese Astme Kohus ega ka vihjanud, et tegu on komisjonis toimunud haldusmenetluse otsustusastme asendamisega, mis võimaldaks Esimese Astme Kohtul parandada sellises menetlusstaadiumis toimunud kaitseõiguste rikkumist.

446 Sama hageja väidab ka, et Esimese Astme Kohus rikkus õigusnormi, lükates tagasi tema väite, mis puudutab õiguse olla ära kuulatud rikkumist, kuna ilma talle sellisest kavatsusest teatamata ja seega ka teda ära kuulamata oli komisjon tema suhtes kohaldanud suuniste punkti 2 teises taandes esitatud raskendavat asjaolu, mis seisneb komisjoniga koostööst keeldumises või katses takistada komisjoni uurimisel.

- 447 Sellega seoses piisab, kui sedastada, et selle argumendi ei saa nõustuda, kuna toimikust tulenevalt ei saa see asjaolu ilmselgelt esineda vastuväiteteatises, kuna see ilmnes alles haldusmenetluse faasis, st nimetatud hageja vastuses vastuväiteteatisele, ja seda menetleti selle järel.
- 448 Brugg heidab Esimese Astme Kohtule ette, et ta lükkas vaidlustatud kohtuotsuse Brugg Rohrsysteme v. komisjon punktis 97 tagasi tema argumendi, et ärakuulamise ajal oli komisjon sellele hagejale mõista andnud, et talle määratakse trahv tema asjaomase käibe alusel. Nagu Esimese Astme Kohus nimetatud vaidlustatud kohtuotsuse samas punktis leidis, oli komisjon ärakuulamise käigus palunud Bruggil otseselt nimetatud käibe suurust kinnitada. Komisjon ei olnud kordagi märkinud, et ta kavatseb oma otsuses suunistele tugineda.
- 449 Sellega seoses piisab, kui sedastada, et nimetatud hageja soovib selle väitega paljasõnaliselt vaidlustada Esimese Astme Kohtu poolset faktide hinnangut, mis sellisena ei kujuta endast Euroopa Kohtu kontrollile alluvat õigusküsimust, välja arvatud juhul, kui tegu oleks tõendite moonutamisega.
- 450 Kuna see hageja ei esita ühtegi argumenti vaidlustatud kohtuotsuse Brugg Rohrsysteme v. komisjon punktides 94–97 uuritud tõendite mingistki moonutamisest, tuleb see väide tagasi lükata.

2. Väited, mis puudutavad põhjendamiskohustuse rikkumist trahvi arvutamisel

451 KE KELIT (viies väide), LR A/S (teine väide) ja LR GmbH (kolmas väide) heidavad oma vastavates väidetes Esimese Astme Kohtule ette, et ta leidis vastavalt vaidlustatud kohtuotsuse KE KELIT *v.* komisjon punktis 205, vaidlustatud kohtuotsus LR AF 1998 *v.* komisjon punktis 390 ning vaidlustatud kohtuotsuse Lögstör Rör *v.* komisjon punktis 374, et komisjonil ei olnud vaidlusaluses otsuses kohustust selgitada, kas ja millistel põhjustel ta käesolevas asjas suuniseid kohaldas.

452 KE KELIT ja LR GmbH väidavad, et suunistes tehtud trahvisummade arvutamise meetodi muudatuste tähtsust silmas pidades oleks vaidlusaluses otsuses tulnud selgelt märkida nende muudatuste ja suuniste tagasiulatuva kohaldamise põhjused. LR A/S väidab, et selles otsuses oleks pidanud olema põhjendus, miks suuniseid ja koostööteatist tagasiulatavalt kohaldatakse.

453 Sellega seoses tuleb esiteks meenutada, et vastavalt Euroopa Kohtu väljakujunenud praktikale on küsimus põhjendamiskohustuse ulatusest üks õigusküsimustest, mis on apellatsiooniasemes Euroopa Kohtu kontrollile allutatud, kuna selles raamistikus toimuv Euroopa Kohtu kontroll otsuse seaduslikkuse üle peab tingimata arvesse võtma asjaolud, millele Esimese Astme Kohus tugines, et järeldada, kas põhjendused on piisavad või ebapiisavad (vt selle kohta 20. novembri 1997. aasta otsus kohtuasjas C-188/96 P: komisjon *v.* V, EKL 1997, lk I-6561, punkt 24).

454 Mis puudutab nende hagejate väidet, et vaidlusalune otsus oleks pidanud olema põhjendatud küsimuses suuniste tagasiulatuvast kohaldamisest, tuleb meenutada, et käesoleva kohtuotsuse punktis 231 leiti, et suunistes sisalduv uus trahvide arvutamise meetod oli asjaomastele ettevõtjatele mõistlikult ootuspärane asjaomaste rikkumiste toimepanemise hetkel. Neis tingimustes ei eelda suuniste tagasiulatuv kohaldamine eraldi põhjendust. Seega tuleb ka kõnealune väide tagasi lükata.

455 LR A/S väide, mis puudutab põhjendamiskohustuse rikkumist seoses koostööteatise tagasiulatuva kohaldamisega, tuleb samuti tagasi lükata.

456 Samadel põhjustel, mis on esitatud käesoleva kohtuotsuse punktides 227–231, oli ka koostööteatis, isegi kui tal oleks olnud raskendav mõju määratavate trahvide tasemele, ettevõtjatele, nagu nimetatud hageja, mõistlikult ootuspärane asjaomaste rikkumiste toimepanemise hetkel, nii et nimetatud teatise kohaldamine enne selle vastuvõtmist toime pandud rikkumistele ei riku tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtet.

457 Seetõttu ei tulnud vaidlusalust otsust põhjendada ka küsimuses koostööteatise tagasiulatuva kohaldamise kohta.

458 Kolmes vaidlustatud kohtuotsuses KE KELIT *v.* komisjon, LR AF 1998 *v.* komisjon ja Lögstör Rör *v.* komisjon kinnitas Esimese Astme Kohus, et komisjonile ei saa ette heita, et ta ei teinud otseselt teatavaks antud asjas kohaldamisele tulevat õiguslikku raamistikku, eelkõige suuniste kohaldamist.

459 Vaidlustatud kohtuotsustest ja eelkõige vaidlustatud kohtuotsuse LR AF 1998 *v.* komisjon punktist 209 tuleneb, et komisjon ei teatanud kordagi haldusmenetluse käigus, et ta kavatses suuniseid kohaldada.

460 Vaidlusaluse otsuse lugemisel ilmneb, et selles puudub igasugune otsene viide suunistele.

461 Tuleb meenutada, et suunised on üldise ulatusega käitumisreeglid, mida komisjon on põhimõtteliselt kohustatud kohaldama. Sellest tulenevalt võib suuniseid kohaldava sellise otsuse seaduslikkust, nagu vaidlusalune otsus, hinnata neid suuniseid silmas pidades, nagu ilmneb käesoleva kohtuotsuse punktist 211.

462 Vastavalt väljakujunenud kohtupraktikale on üksikotsuse põhjendamise kohustuse eesmärk võimaldada Euroopa Kohtul teostada kontrolli otsuse seaduslikkuse üle ja

anda huvitatud isikule küllaldast teavet selle kohta, kas otsus on piisavalt põhjendatud või on selles tegu veaga, mille alusel otsuse kehtivust vaidlustada (vt eelkõige 2. oktoobri 2003. aasta otsus kohtuasjas C-199/99 P: Corus UK v. komisjon, EKL 2003, lk I-11177, punkt 145).

463 Põhjendus tuleb põhimõtteliselt edastada huvitatud isikule samaaegselt tema suhtes tehtud otsusega. Põhjenduse puudumist ei saa parandada sellega, kui huvitatud isik saab põhjendustest teada Euroopa Kohtu menetluse käigus (26. novembri 1981. aasta otsus kohtuasjas 195/80: Michel v. parlament, EKL 1981, lk 2861, punkt 22).

464 Sellest tuleneb, et tuleb kindlaks määrata, kas vaidlusaluse otsuse vastuvõtmise hetkel teadsid ettevõtjad piisava kindlusega, et trahvisummade arvutamine toimus suunistes sätestatud uue arvutusmeetodi alusel, et vaidlustada vajaduse korral selle otsuse seaduslikkust seoses nende suunistega.

465 Vaidlustatud kohtuotsustes leidis Esimese Astme Kohus õigustatult, et põhjendamiskohustus sõltub ainevaldkonna kontekstist ja seda reguleerivate normide kogumist. Tä tuletas sellest, et komisjonil ei olnud kohustust otseselt väljendada, kas ja millistel põhjustel ta käesolevas asjas suuniseid kohaldab, kuna viimaste sissejuhatuses on märgitud, et „[t]rahvisumma kindlaksmääramise uus meetod põhineb järgmistel eeskirjadel”. Komisjon võttis kohustuse neid kohaldada konkurentsireeglite rikkumise eest määratavate trahvisummade kindlaksmääramiseks.

466 Siiski tuleb sedastada, et eelmises punktis tsiteeritud lõik suuniste sissejuhatuses ei kinnita selgelt ja ühemõtteliselt, et sellega määratakse kindlaks nende ajaline kohaldamisala, nii et see katab ka rikkumised, nagu käesolevas asjas käsitlusel, mis toimusid enne suuniste vastuvõtmist.

467 Esimese Astme Kohus märkis vaidlustatud kohtuotsuse Lögstör Rör v. komisjon punktis 375, et igal juhul esitas komisjon vaidlusaluse otsuse osas, mis puudutasid määruse nr 17 artikli 15 lõike 2 kohaldamist, st punktides 163–168 otseselt kaalutlused trahvisummade arvutamise kohta, mis on analoogsed suuniste põhjendustes esitatutega.

468 Vaidlusaluse otsuse punktides 168–183 sisalduvate trahvisumma arvutamise põhjenduste uurimine kinnitab, et asjaomased ettevõtjad oleksid mõistlikult pidanud neist aru saama nii, et need sisaldavad suuniste ja neis esineva uue arvutusmeetodi kohaldamist.

469 Neis tingimustes võis Esimese Astme Kohus järeldada, et vaidlusalune otsus oli piisavalt põhjendatud.

470 Seetõttu tuleb KE KELIT-i, LR A/S ja LR GmbH väited, mis puudutavad põhjendamiskohustuse rikkumist trahvisummade arvutamisel, tagasi lükata.

VII — Kohtukulud

471 Kodukorra artikli 69 lõike 2 kohaselt, mida kohaldatakse sama kodukorra artikli 118 alusel ka menetluses olevate apellatsioonkaebuste suhtes, on kohtuvaidluse kaotanud pool kohustatud hüvitama kohtukulud, kui vastaspool on seda nõudnud. Kuna komisjon on kohtukulude hüvitamist nõudnud ja Dansk Rørindustri, Henss/Isoplus kontsern, KE KELIT, LR A/S, Brugg, LR GmbH ning ABB on kohtuvaidluse kaotanud, tuleb kohtukulud välja mõista Dansk Rørindustri, Henss/Isoplus kontsernilt, KE KELIT-ilt, LR A/S-ilt, Bruggilt, LR GmbH-ilt ning ABB-ilt.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (suurkoda) otsustab:

1. Liita kohtuasjad C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P – C-208/02 P ja C-213/02 P kohtuotsuse huvides.

2. Jätta apellatsioonkaebused rahuldamata.

- 3. Mõista kohtukulud välja Dansk Rørindustri A/S-ilt, Isoplus Fernwärmetechnik Vertriebsgesellschaft mbH-It, Isoplus Fernwärmetechnik Gesellschaft mbH-It, Isoplus Fernwärmetechnik GmbH-It, KE KELIT Kunststoffwerk GmbH-It, LR af 1998 A/S-ilt, Brugg Rohrsysteme GmbH-It, LR af 1998 (Deutschland) GmbH-It ja ABB Asea Brown Boveri Ltd-It.**

Allkirjad